

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE: RIDDER RENÉ VICTOR, HOOFDREDACTEUR
E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES: PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

XXVIIe WETENSCHAPPELIJK RECHTSCONGRES INGERICHT DOOR DE VLAAMSE JURISTENVERENIGING LEUVEN — 15 MEI 1976

EIGENTIJD'S JUSTITIEBELEID

*Rede uitgesproken op de plenaire vergadering van het Congres door de minister van Justitie
Herman VANDERPOORTEN*

U zult er begrip voor hebben, Mijnheer de Voorzitter, dat ik in de eerste plaats mijn oprechte dank betuig omdat mij de gelegenheid wordt geboden bij het einde van dit Congres even het woord te nemen.

Dit 27e Rechtscongres, ingericht door de Vlaamse Juristenvereniging, heeft een brede waaier onderwerpen aangesneden.

De opties en adviezen in verband met de door U behandelde belangstellingspunten tonen aan van hoe nabij de zich in immer versneld tempo voordoende mutaties op elk gebied gevolgd, ontleed en bestudeerd moeten worden, wil een eigentijds justitiebeleid mogelijk zijn.

Vroeger kon een minister van Justitie in alle sereniteit correcties aanbrengen in wetboeken en rechtsstelsels die, evenmin als de globale inrichting van de maatschappij, nauwelijks of niet fundamenteel in twijfel werden getrokken.

Dit is duidelijk niet langer het geval.

Ik betreur deze evolutie niet.

De kritiek, waaraan ook de Justitie niet ontkomt, getuigt immers van de groeiende mondigheid van de bevolking, evenals van haar zucht naar meer rechtvaardigheid.

Dat zij daarbij niet altijd wenst in te zien dat nu eenmaal niet alles tegelijkertijd en zo snel mogelijk kan gebeuren, moet men erbij nemen.

De beleidslieden staan anderzijds voortdurend

aan druk bloot. Het zoeken naar passende oplossingen valt dan ook niet mee in een tijdvak waarin waarden en normen voortdurend verschuiven.

Deze verschuiving is bijzonder voelbaar op het vlak van de rechtsgenese. Meer nog dan op andere gebieden dient hier met de grootste zorg naar bevattelijke, rechtvaardige en efficiënte uitkomsten gezocht te worden. Maar meer dan op welk ander vlak ook, wordt men hier geconfronteerd met een eeuwenlange traditie die dikwijls vruchtbaar, doch ook weleens remmend kan werken.

In onze snel evoluerende en complexe tijd waarin zo vaak ontmenselijking en onbegrip schering en inslag zijn, moeten allen die met Justitie, — in de ruime betekenis —, te maken hebben, zich meer dan ooit inspannen om de soms zo hulpeloze en vereenzaamde mens bij te staan ten einde hem in de smeltkroes van wisselende omstandigheden, wetten, decreten, verordeningen, conventies, normen en instellingen allerhande, wegwijst te maken.

In een lezing, gehouden enkele jaren geleden voor de Nederlandse Vereniging voor Rechtspraak, gaf professor Enschedé uiting aan de mening dat er in Nederland een toestand van latente justitiële crisis bestond; hij bedoelde hiermede een toestand waarin er kans bestaat op een aantasting van het vertrouwen van de volkgemeenschap in haar rechtspleging. Erop wijzende dat er meer kritiek is dan vroeger op de magistratuur en haar beleid,

noemde hij als mogelijke oorzaak het feit dat de openbare opinie thans voorgelicht en gevormd wordt onder invloed van een publiciteit voor welke de rechtspleging een maatschappelijk verschijnsel als elk ander is. Ook al vindt die publiciteit soms plaats met een gebrek aan zorgvuldigheid, die door haar emotionele geladenheid het publiek aanspreekt, staat het vast dat wij sinds enkele jaren een soortgelijke crisis in ons land doormaken.

De procureur-generaal Matthijs heeft, enkele jaren geleden in een van zijn immer merkwaardige openingsredes gezegd, dat het een gemeenplaats is te herhalen dat op economisch, technisch, sociaal en ethisch gebied en dus ook in het domein van het recht, de rechtspleging en de rechtsbedeling, wij niet de loutere toeschouwers of getuigen, maar de acteurs zijn van een echte omwenteling die evenwel nog maar in haar beginstadium verkeert. Midden in haar huidige gisting die onvermijdelijk tot een zekere ontreddeiding leidt, behoren de juristen en de bewindslieden het hoofd koel te houden en plichtbewust de nieuwe gedachtenstromingen zonder veel talmen, met geboden realisme op te vangen en te assimileren, vervolgens te schaven, te verbeteren, te vervolmaken en te verfijnen.

Het is inderdaad onze taak de maatschappij-evolutie te volgen, daar op alle terreinen zich min of meer ernstige spanningen voordoen die even zoveel begeleidingsverschijnselen zijn van diepgaande sociale verandering.

Deze door de rechtsdoctrine, en in de eerste plaats door alle rechtspractici te vervullen belangrijke opdracht, die door prof. mr. Ridder René Victor, op het zesentwintigste Vlaams wetenschappelijk rechtscongres, ingericht te Gent, op 18 mei 1974, door de Vlaamse Juristenvereniging, in zó bijzonder rake bewoordingen werd beklemtoond, doelt niet enkel op de hervormingen die onlangs in onze rechterlijke organisatie en bevoegdheid, in onze burgerlijke rechtspleging, of in ons personen-, familie- en jeugdrecht, tijdens de jongste jaren gehuldigd werden, en die ook in ons huwelijksvermogenrecht ingevoerd werden.

Men mag dus, zoals professor Delva in zijn preadvies, stellen dat het voor ieder onbevungen waarnemer nu vrijwel duidelijk zal zijn dat een nieuwe wijze van leven zich aanbiedt en dat een volkomen ander sociaal leefpatroon vorm krijgt.

Vanuit die optiek beschouwd, kan men zeggen dat het gerecht meer openheid moet vertonen; dat het toegankelijker moet zijn; dat het sneller moet handelen en zich moet uiten in een taal die door haar eenvoud een hechter contact met de bevolking tot stand brengt en, ten slotte, dat de wet en de werkelijkheid dichter bij elkaar gebracht moeten worden.

Over de problemen, gesteld door de eisen voor

meer openheid en toegankelijkheid van het gerecht, zal ik vandaag niet handelen. Zij zijn zo belangrijk en kies tegelijkertijd en er worden zulke verhoogde spanningen vastgesteld tussen de eis tot meer informatie over en openbaarheid van gerechtszaken enerzijds en tot verhoogde bescherming van de persoonlijke levenssfeer anderzijds dat deze materie wegens haar algemeen menselijke implicaties en het respect voor deontologie waard is om op zeer volledige en genuanceerde manier behandeld te worden.

Mag ik liever even stilstaan bij de nu dagelijkse ervaring dat het recht, de rechtspleging, de rechtsbedeling en andere beginselen, die men in de loop der tijden verankerd waande, nu als materie gelden voor de voortdurende omwenteling, waarvan de procureur-generaal Matthijs gewaagde.

Dat een eigentijds justitiebeleid met zulke ervaringen rekening houdt moge blijken uit wat recentelijk verwezenlijkt werd; wat in desbevoegde gespecialiseerde commissies wordt voorbereid en wat op het getouw staat.

Mag ik eerst en vooral aanstippen dat het mijn bestendige zorg is in werkelijkheid om te zetten de overigens door het Gerechtelijk Wetboek aan de minister van Justitie opgelegde verplichting het nodige te doen opdat de rechterlijke macht haar taak naar behoren kan vervullen.

In een voordracht voor de Conferentie van de Jonge Balie te Mechelen, enkele maanden geleden gehouden, heb ik mijn zienswijze laten kennen nopens de maatregelen die genomen moeten worden om de gewraakte traagheid van het gerecht tegen te gaan.

Het komt mij echter voor dat het belangrijkste na te streven oogmerk is dat onze rechterlijke macht, zoals in het verleden, bestendig zou kunnen blijven beschikken over magistraten en medewerkers, wier kunde en werklust gestimuleerd worden door hun natuurlijke roeping het delicaat en veeleisend beroep van rechter of medewerker van het gerecht uit te oefenen.

Op regelmatige tijdstippen wordt beweerd dat de wijze van vorming, recrutering, bevordering en permanente vorming van de magistraten in ons stelsel als voorbijgestreefd moet worden beschouwd.

Op 4 november 1974 heb ik dan ook een werkgroep opgericht, onder voorzitterschap van de heer advocaat-generaal Krings, gewezen koninklijk commissaris voor de gerechtelijke hervorming, welke werkgroep, samengesteld uit magistraten en advocaten, als opdracht had na te gaan of het in ons land geldend stelsel van vorming, recrutering, bevordering en permanente vorming van magistraten, beantwoordde aan de eisen.

Enkele weken geleden heeft deze commissie haar werkzaamheden beëindigd.

Verskillende zeer belangrijke punten werden onderzocht, als daar zijn de eventuele verlaging van de vereiste leeftijd tot uitoefening van het rechterlijk ambt, het inrichten van een speciale nascholing van magistraten, de herinrichting van de stage, de benoemingsprocedure van magistraten en een uitgebreid onderzoek van de toestand in het buitenland, o.m. in Frankrijk, Nederland, Italië en West-Duitsland.

Het is mijn bedoeling, mij aan de conclusies van dit verslag inspirerend, voorstellen te doen om het thans bestaande systeem te verbeteren, hoewel opgemerkt dient te worden dat oud-minister Wigny, in zijn bekend *Droit constitutionnel*, staande houdt dat het Belgische systeem, "aboutit à combiner d'une façon ingénieuse les avantages des différents systèmes: nomination par l'exécutif, début de coopération et début d'élection".

Ondertussen moet toch even worden ingegaan tegen de loutere bewering dat ons gerecht een klassegerecht zou zijn.

De leden van de hoven en rechtbanken behoren tot alle milieus en standen en zijn uit alle streken, dorpen en steden van het land afkomstig. Het feit dat het hoger onderwijs voor iedereen toegankelijk is, dat studenten uit alle kringen afkomstig zijn, dat derhalve het diploma van licentiaat in de rechten door iedereen behaald kan worden, laat een brede recrutering toe.

Het is een feit dat de ministers van Justitie, die elkaar sinds dertig jaar hebben opgevolgd, er de hand aan gehouden hebben alle overtuigingen en alle milieus in de schoot van de rechterlijke instellingen te doen vertegenwoordigen. In dit verband is het wellicht niet van belang ontbloeit te onderstrepen dat de normale werking van onze democratische instellingen toelaat dat er voldoende afwisseling onder de partijen in de schoot van de regeringen plaatsvindt, zodat er ook van een afwisseling in de politiek van de benoemingen sprake kan zijn.

Dit is overigens een kenmerk van de democratische instellingen, in tegenstelling tot de dictatoriale staten, waartoe ook de meeste marxistische stelsels behoren, die slechts één partij aan het bewind dulden. In ons land streeft men ernaar alle overtuigingen zowel op politiek vlak als op wijsgerig en godsdienstig gebied te eerbiedigen en men waakt ervoor dat ze zich ook in de rechterlijke instellingen kunnen laten gelden.

Met het doel jonge afgestudeerden zeer vlug de gelegenheid te geven tot de magistratuur toe te treden en zich hierop grondig voor te bereiden, werd door de Wet van 8 april 1971, een vorm van bezoldigde gerechtelijke stage ingesteld. Deze wet stelt de minister in staat, bij ministerieel besluit, doctors of licentiaten in de rechten aan te wijzen tot het ambt van stagiair bij een parket.

De kandidaten dienen ten minste 22 en ten hoogste 30 jaar oud te zijn, en moeten één jaar stage bij een balie doorgemaakt hebben. De maximumduur van de bezoldigde stage is drie jaar; de aanwijzing geldt voor één jaar, en is tweemaal hernieuwbaar. Het aantal stagiairs mag niet groter zijn dan een tiende van de parketmagistraten voor het gehele Rijk. Tot nog toe is het experiment zeer gunstig gebleken en werd het overgrote deel van de stagiairs, na afloop van hun stageperiode, benoemd tot magistraat.

Wat de huidige stand van zaken betreft, wens ik nogmaals te onderstrepen dat sommigen ten onrechte beweren dat politieke beweegredenen in een groot aantal benoemingen zwaarder zouden wegen dan de bezorgdheid om de meest begaafde en best voorbereide kandidaten aan te wijzen.

In een land waar politieke, filosofische, communautaire, regionale, taalkundige en vele andere verschillen bestaan, kan het geen verwondering baren dat ernaar gestreefd wordt in de magistratuur de verschillende stromingen die bij de bevolking levendig zijn, te weerspiegelen.

De waaier der generaties dient men eveneens in de verschillende gerechten terug te vinden, hetgeen het wenselijk zoniet noodzakelijk maakt dat er jongeren te vinden zijn in de verschillende hoven en rechtbanken. Het is overigens opvallend dat, eenmaal in het magistratenkorps opgenomen, de gegadigde spoedig alle extra-juridiciële bindingen verzaakt en in objectiviteit en sereniteit zijn taak waarneemt.

De goede en aan het levensritme aangepaste rechtsbedeling is één zorg.

De aanpassing van ons positief recht aan de voortschrijdende evolutie is een tweede opdracht.

Wat de aanpassing van het burgerlijk recht betreft, dien ik te vermelden dat de laatste jaren, in de burgerrechtelijke normen in het algemeen en inzake familierecht in het bijzonder, belangrijke aanpassingen tot stand worden gebracht.

Ter staving van die vaststelling, wens ik U even de Wet van 27 juni 1974 tot wijziging van de ouderlijke macht in herinnering te brengen. Aan beide ouders worden gelijke mogelijkheden tot uitoefening van die macht toegekend zowel voor wat de persoon als voor wat de goederen van de minderjarige betreft.

In openbare zitting van de Senaat werd het gevolg van dit beginsel nl. de wijziging van art. 1384 van het Burgerlijk Wetboek, eenparig goedgekeurd.

Anderzijds werd in 1974 de wet, waarbij een nieuwe echtscheidingsgrond in ons recht werd ingevoerd, uitgevaardigd.

Inderdaad, door de Wet van 1 juli 1974 (in werking sedert 1 februari 1975) wordt een feitelijke scheiding van tien jaar, gekoppeld aan een duurzame ontwrichting van het huwelijk of de feitelijke

scheiding van 10 jaar die het gevolg is van krankzinnigheid of diepe geestesgestoordheid als grond aanvaard en wordt eveneens wijziging in de doctrine vastgesteld.

Dat deze wet aan een behoefte blijkt te beantwoorden kan door niemand in twijfel getrokken worden, wanneer men rekening houdt met het aantal op grond van deze wet ingestelde vorderingen.

De Wet van 9 juli 1975 heeft de uitkering na echtscheiding geactualiseerd door in de automatische indexerings, de kapitalisatie en de aanpassingsmogelijkheid van de uitkering te voorzien.

Ook de versoepeling van de procedures tot echtscheiding door onderlinge toestemming en bepaalde wijzigingen aan de bepalingen betreffende de echtscheiding op grond van bepaalde feiten, dienen in een optiek van een streven naar aanpassing van de rechtsnorm aan de evoluerende maatschappij te worden gezien. Dat de wetgever er niet in geslaagd is meteen de knoop door te hakken tussen bv. "le divorce remède" en "le divorce sanction" is te wijten aan de diversiteit van opvattingen die zich even krachtig manifesteerden en die men in een soort compromis heeft willen opvangen.

Als belangrijkste verwezenlijking op gebied van familierecht verwijs ik naar een ontwerp dat op 29 april door de Senaat eenparig werd goedgekeurd en dat, naar ik hoop, zo spoedig mogelijk door toedoen van de kamerleden wet zal worden.

Het betreft het ontwerp van wet tot vervanging van Titel V van Boek III van het Burgerlijk Wetboek, "Huwelijkscontract en wederzijdse rechten van de echtgenoten", dat ongetwijfeld een belangrijke mijlpaal is inzake positief familierecht in de juridische ontvoogding van de gehuwde vrouw, en in het geheel van het wetgevend werk een belangwekkende aangelegenheid is.

Een dubbele zorg lag aan de werkzaamheden van de commissieleden van de Senaat ten grondslag, nl. de algemeen veroordeelde discriminatie inzake juridische bekwaamheid van de echtgenoten ongedaan te maken, en anderzijds in het huwelijk de noodzakelijke grondslag van onderling begrip en solidariteit tussen de partners te beklemtonen in het belang van het gezin.

Het streven naar juridische gelijkheid tussen man en vrouw steunt duidelijk op het besef van gelijke verantwoordelijkheid, rechten en plichten, en kadert in de actuele emancipatiegedachte.

Minder ver gevorderd maar niet minder belangrijk is het ontwerp i.v.m. de rechten van de langstlevende echtgenoot, waaraan de wetgever een statuut wil geven dat ten volle de gevolgen van de echtverbintenis wil concretiseren.

Voor wat het strafrecht betreft, lijdt het geen twijfel dat het Strafwetboek moet worden aangepast. Dit wetboek, daterend van 1867 is, hoewel

het voor zijn tijd een meesterwerk was, niet meer aan onze moderne tijd aangepast.

De kloof tussen de teksten en de werkelijkheid is heden ten dage zo wijd geworden, en de evolutie van de materiële en menselijke levensomstandigheden hebben de strijd tegen de misdaad zodanig gewijzigd (vervormd) dat de noodzaak van een herziening van het Strafwetboek steeds dringender werd.

Om die redenen achtte ik het opportuun over te gaan tot oprichting, bij Koninklijk Besluit van 6 april 1976, van de Commissie voor de herziening van het Strafwetboek.

Deze commissie, die 18 leden telt, en waarvan het voorzitterschap wordt waargenomen door de heer Dupréel, secretaris-generaal van mijn departement, heeft als taak verslag uit te brengen over de oriëntatie van de hervorming. Van haar wordt tevens verwacht dat zij een nieuw ontwerp van wet, houdende een nieuw strafwetboek, zal uitwerken, alsmede andere wetswijzigingen die, ten gevolge van de voorgestelde hervorming nodig zouden zijn.

Zonder te willen vooruitlopen op de conclusies van de commissie, mag men stellen dat de noodzaak van een nieuwe aanpak zich in de moderne penologie sterk opdringt.

Samen met de procureur-generaal emeritus Ganshof van der Meersch, mogen wij zeggen dat "le droit pénal s'est transformé: ce n'est plus un droit de punition, mais un droit de réadaptation".

De volgende tendensen zijn in de strafrechtelijke evolutie duidelijk te onderscheiden:

— een geleidelijk voltrokken omschakeling van het klassieke strafrecht naar een neoklassiek strafrecht, waarbij de basisbegrippen van misdrijf en straf, als juridisch-abstracte constructies, onder invloed van de criminologie en de leer van het sociaal verweer, evolueren naar de opvattingen van het misdrijf als een afwijkend sociaal verschijnsel waarbij de dader centraal wordt gesteld en gestreefd wordt naar een grotere en meer oordeelkundige individualisering van straftoemeting en strafuitvoering in resocialiserende zin;

— een tendens van humanisering, — in de eerste plaats door het verzachten van de bestraffing (nl. tot hetgeen als onontbeerlijk voorkomt om de maatschappij te beveiligen en in onze tijd de beklommering tot beperking van de effectieve gevangenisstraf tot die gevallen waarin, wegens de sociaal-gevaarlijkheid van de daders, dit zich opdringt); — in de tweede plaats door de erkenning — ook t.a.v. de delinquenten — van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden op grond van het Verdrag van Rome.

Kritische overwegingen nopens de efficiëntie van de repressie en, daarbij aansluitend, de tendens om in de grootst mogelijke mate straffen te vervangen door sociaal-preventieve maatregelen, dienen hierbij

voor ogen te worden gehouden. In dat zelfde perspectief zouden de primaire begrippen van uitboeiing en vergelding vervangen dienen te worden door een "penitentiare behandeling", strevend naar readaptatie en resocialisering tot verwezenlijking van de sociale beveiliging, fungerend als rechtshandhavingssysteem.

In afwachting dat ons Strafwetboek en bijzondere straffen wetten globaal herzien zullen worden heeft het Parlement niet nagelaten speciale dringende wetten te stemmen, met het oog op een krachtadiger bestrijding van de — volgens sommigen beangstigend toenemende — criminaliteit.

In dit verband citeer ik de Wet van 2 juli 1975 tot wijziging van sommige bepalingen van het Strafwetboek met het oog op de bestraffing van gewapende roofovervallen en van het nemen van gijzelaars.

Het steeds toenemend aantal diefstallen en de stoutmoedigheid waarmee ze worden gepleegd, en het vasthouden van personen als gijzelaars — wat volgens mij een van de laakbaarste normen is van de aanslag op de individuele vrijheid — hebben mij ertoe genoopt te voorzien in een meer doeltreffende en strengere bestraffing.

De wet betreffende het verhandelen van gifstoffen, slaapmiddelen en verdovende middelen, ontsmettingsstoffen of antiseptica, die op 25 juni 1975 werd goedgekeurd en de Wet van 24 februari 1921 vervangt, heeft als hoofddoel de handel in drugs af te remmen, door een adequate aanpak en een aangepaste zwaardere bestraffing in te voeren. Anderzijds heeft de wet een methode geregeld waardoor de verslaafde zal behandeld kunnen worden overeenkomstig zijn toestand.

Wat de aanpassing van het handelsrecht betreft, verwijs ik vooreerst naar het zeer belangrijke ontwerp van wet, U allen bekend, dat een zeer grondige wijziging van de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen voorstaat.

Dit ontwerp werd reeds onderworpen aan het advies van de Raad van State en aan de Minister-raad.

Mijn departement is op dit ogenblik doende een definitieve tekst uit te werken, rekening houdend met de verscheidene suggesties en adviezen die omtrent het voorontwerp werden geuit.

Het ontwerp behelst niet minder dan 16 hoofdstukken en 452 artikelen, en strekt ertoe onze wetgeving aan te passen aan de evolutie inzake vennootschapsrecht en een harmonie tot stand te brengen tussen de vennootschapswetgeving in de verschillende landen van de E.E.G.

Voorts dient te worden vastgesteld dat het handelsrecht meer en meer evolueert naar economisch recht.

Deze vaststelling bracht tal van juristen ertoe na te gaan of het niet opportuun zou zijn het con-

tentieux van dit economisch recht toe te vertrouwen aan een bijzondere (gespecialiseerde) jurisdictie.

Tijdens een belangrijk colloquium, dat verleden jaar te Gent plaatshad, kreeg ik de gelegenheid mijn zienswijze dienaangaande bekend te maken, die hierop neerkomt:

— verscheidene zaken, die nu nog ressorteren onder verschillende gerechten, moeten worden toe- vertrouwd aan de rechtbanken van koophandel;

— de mogelijkheid tot oprichting van economische kamers in de rechtbanken van koophandel moet worden onderzocht; deze kamers zouden worden samengesteld uit magistraten, gespecialiseerd in economisch recht en een diepe kennis hebbend van het zakenleven;

— in de hoven van beroep zou tevens moeten worden overgegaan tot de oprichting van zulke gespecialiseerde kamers.

Een werkgroep hoopt belangrijke conclusies te kunnen trekken betreffende deze zogenaamde "economische magistratuur", conclusies, die vervolgens zullen worden geconfronteerd met de conclusies die voorgesteld werden tijdens het colloquium te Gent.

Als een aparte en bijzondere plaats innemend, wens ik nog het ontwerp tot bescherming van bepaalde aspecten van de persoonlijke levenssfeer te vermelden. Dit ontwerp — gewoonlijk ontwerp op de privacy genoemd — zal eerlang aan de senatoren worden voorgelegd.

Bij het uitwerken van dit ontwerp was het mijn bedoeling de burger beter te beschermen die, door de grote vooruitgang van de techniek, meer dan ooit wordt bedreigd.

Ik ben hierbij uitgegaan van het principe dat de bescherming van de persoonlijke levenssfeer geenszins op nationaal vlak mag worden uitgesteld totdat die problemen op internationaal vlak tot volledige rijpheid zijn gekomen. Nochtans is het verkieslijk hierbij trapsgewijs te werk te gaan en de verschillende aspecten van de bescherming van de persoonlijke levenssfeer een voor een te regelen, te meer daar het begrip privacy zelf nog niet voldoende is omlijnd.

Het ontwerp dient dientengevolge in die optiek te worden gesitueerd.

Als *besluit* meen ik te mogen stellen dat de snel op elkaar volgende mutaties die onze tijd kenmerken, de bestendig noodzakelijke heraanpassing van de wetten, die het gebinte van de samenleving vormen, van de infrastructuur die de toepassing van deze wetten mogelijk moet maken en, ten slotte, van de wijze waarop die zelfde wetten moeten worden toegepast, het voorwerp van onze voortdurende zorg moeten zijn.

Gaat het om een betere verdeling van de verantwoordelijkheid in de schoot van het gezin,

om de waarborgen voor de burger in zijn betrekkingen met de rechterlijke en bestuurlijke overheid, om de bescherming van de persoon in zijn levensgedragingen, al die hervormingen strekken tot hetzelfde doel: gelijktijdig en op harmonische wijze de gewettigde belangen van het individu en van de maatschappij te beschermen.

Ik wens te benadrukken dat bij een gezond justitiebeleid telkens dient gezocht te worden naar een uiteraard delicaat evenwicht tussen enerzijds een formele en juridisch-strakke benadering en anderzijds een begrijpende en vooral op menselijke solidariteit stoelende houding.

Ik ben me ervan bewust dat een deel van de openbare opinie bijwijlen bevreesd is door het bedachtzame, voorzichtige optreden van de overheid in al deze domeinen, terwijl een ander deel van de bevolking meent dat er té hard en té doortastend gehandeld wordt. Ook de bevolking wenst nu eens, al naar gelang van de omstandigheden, een repressief en dan weer een tolerant beleid.

Het is echter onze taak te weerstaan aan deze

elkaar opeenvolgende en tegenstrijdige lokroepen om een beleid uit te stippelen waarop de jongere generaties zullen kunnen voortbouwen.

Tot slot wens ik met nadruk mijn oprechte dank te betuigen aan de eminente heren professoren en assistenten, die de preadviezen, waarvan ik met grote interesse heb kennis genomen, hebben opgesteld.

De door hen belichte en uitgediepte onderwerpen passen uitermate in het kader van de hernieuwing in het juridisch denken en handelen en bevestigen dat wij inderdaad als actieve acteurs moeten meewerken om de omwenteling, waarover ik het bij de aanvang had, behoedzaam maar doelbewust te oriënteren!

Deze taak is voor alle juristen des te belangrijker en des te meer begeesterend daar, door het vervangen van landsgrenzen en de daaruit voortvloeiende schaalvergroting van economische en weldra politieke entiteiten, de door juristen te behandelen materies meer en meer internationale allure en dimensie krijgen.

OPENINGSTOESPRAAK VAN PROF. MR. RIDDER RENÉ VICTOR

Voorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging

Ik heb de eer en het genoegen dit 27ste rechtskundig congres voor geopend te verklaren.

Mijn eerste woord zal zijn een woord van dank voor de zeer talrijke aanwezigen die dit congres hebben willen bijwonen, vooral omdat er op dezelfde dag zoveel andere plaatsen allerlei vergaderingen van juristen plaatshebben. Al was de datum van dit congres sedert lange tijd aangekondigd, hebben toch meerdere genootschappen deze datum uit het oog verloren en eveneens vandaag samenkomsten en colloquia ingericht.

Wanneer niettegenstaande dit alles U zo talrijk hier aanwezig bent, is dit van uw kant een bewijs van waardering en sympathie voor de activiteit van de Vlaamse Juristenvereniging, waardering en sympathie die we in de hoogste mate op prijs stellen.

Deze samenkomst biedt me in de eerste plaats een gelegenheid U in te lichten over de toestand van de Vlaamse Juristenvereniging. Deze toestand kan zeer gunstig worden genoemd; het ledenaantal breidt zich voortdurend uit en de vereniging ontwikkelt een regelmatige zeer intense werking al gebeurt dit niet steeds op spectaculaire wijze. De Vlaamse Juristenbeweging staat onafgebroken op de bres ter verdediging van de Vlaamse veroveringen in het rechtsleven, die na zovele jaren heftige strijd zijn kunnen verwezenlijkt worden; zij oefent een stille werking uit als pressiegroep, vooral met betrekking tot de verbetering van de rechtsbedeling, de benoeming en

de bevordering van de magistraten, de modernisering van de wetgeving en alles wat met de opbloei van onze Vlaamse rechtswetenschap te maken heeft. Dat door deze werking reeds zeer belangrijke resultaten werden bereikt, is aan de meesten van U voorzeker bekend.

Er staat dan ook achter het bestuur van de Vlaamse Juristenvereniging een hele schaar Vlaamse rechtsbeoefenaars, uit alle sectoren van het rechtsleven, bewust van de noodzakelijkheid van onze activiteit en gelukkig hiervan op deze belangrijke bijeenkomst blijk te geven.

Wij ontvingen talrijke brieven met verontschuldigheden van leden die het ten eerste betreuren door andere plichten verhinderd te zijn hier vandaag aanwezig te zijn. Ze zijn te talrijk om te worden voorgelezen.

Er kwam ons ook wel een bericht toe dat ons minder gelukkig stemt, nl. een brief van de ereprocureur-generaal bij het Hof van Cassatie Ganshof Van der Meersch, die ons als volgt schreef:

"Ik heb de eer U mee te delen dat ik, tot mijn spijt, meen uit de Vlaamse Juristenvereniging te moeten treden.

De reden tot deze beslissing is voornamelijk dat ik vrijwel voortdurend te Straatsburg in het Hof voor de rechten van de mens actief ben en dat, nu aldus mijn werkkring en juridische interesse geheel naar een andere sfeer verlegd zijn, een lidmaat-

schap van de Vereniging — aan welker samenkomsten ik onmogelijk nog kan deelnemen — voor mij geen zin meer heeft.

Ik wens de Vereniging alle succes in haar verdere werkzaamheden en teken, ...”.

Wij betreuren het ten zeerste dat we in de toekomst de medewerking van deze eminente magistraat zullen moeten missen en hoezeer wij ook de activiteit van het Hof voor de bescherming van de rechten van de mens hoogschatten, spijt het ons dat zij van aard zou kunnen zijn een beletsel te vormen tot medewerking aan de bevordering van onze Vlaamse rechtswetenschap.

Het weze me toegelaten enkele woorden van oprechte dank uit te spreken tot hen die in belangrijke mate hebben bijgedragen tot het welslagen van dit congres.

In de eerste plaats gaat mijn dank naar de Katholieke Universiteit te Leuven, die ons met zoveel gastvrijheid deze prachtige lokalen ter beschikking heeft willen stellen. Wij zijn bijzonder gelukkig dat dit 27e Vlaams Rechtskundig Congres plaatsheeft in het kader der viering van het 550-jarig bestaan van deze universiteit. Uw persoonlijke aanwezigheid, Mijnheer de Rector, vereert ons ten zeerste, U die de leiding hebt van deze grote en eeuwenoude universiteit, die, — vooral sedert haar veroverde autonomie — een onberekenbare invloed uitoefent op ons gehele culturele leven. Uw tegenwoordigheid, Mijnheer de Rector, op ons congres is voor ons een symbool.

Wij zijn ook de verschillende instellingen zeer erkentelijk die dit congres wel hebben willen steunen nl. de balies en de universiteiten. Deze welwillende steun heeft het mogelijk gemaakt dat aan dit congres de nodige luister kon worden bijgezet.

Een zeer oprecht woord van dank richt ik tot professor Roger Dillemans, die het voorzitterschap van dit congres waarneemt. Dit voorzitterschap was bij voorbaat een waarborg voor het welslagen ervan. Immers is prof. Dillemans niet alleen een geleerde van uitzonderlijke wetenschappelijke bekwaamheid, zowel op het gebied van het burgerlijk recht als het sociaal recht, hij is tevens een man met een geweldige activiteit en met een bijzonder organisatorisch talent, die met zoveel kundigheid de wagen op de sporen heeft weten te zetten dat hij met zekerheid zijn doel zou bereiken.

Dank ook aan de bestuursleden van de Vlaamse Juristenvereniging en namelijk aan de secretaris-generaal, professor Van Baarle, en de penningmeester, notaris Beyer, die geen moeite gespaard hebben voor het welslagen van dit congres.

Eindelijk gaat mijn zeer bijzondere dank naar de preadviseurs die voor de vijf secties belangwekkende preadviezen hebben geschreven en ze voor tijdige publicatie in het Rechtskundig Weekblad hebben ter beschikking gesteld.

De gezondheidstoestand van professor Krings was ongelukkiglijk de reden waarom de tekst van zijn preadvies niet gelijktijdig met de andere preadviezen in nr. 36-37 van het Rechtskundig Weekblad kon worden opgenomen. Wij zijn hem zeer erkentelijk voor de gedane inspanning waardoor wij in de gelegenheid waren zijn tekst nog op tijd te vermenigvuldigen en waarvan U een exemplaar vindt in de U vandaag aangeboden map.

Er werd ons wel eens gevraagd of het ten aanzien van de zovele in de laatste jaren ingerichte colloquia, werkvergaderingen, studiedagen en congressen allerhande nog wel noodzakelijk was een Vlaams rechtskundig congres te houden met mobilisatie van zoveel krachten.

Uw belangstelling geeft hierop het antwoord.

Dit congres is het 27ste in de lange reeks congressen, georganiseerd door de Bond der Vlaamse rechtsgeleerden, en nu door de Vlaamse Juristenvereniging, die de werking van de Bond voortzet. Elk van deze congressen was een mijlpaal, langs de lange weg die door de Vlaamse rechtsbeweging moest worden afgelegd. Het congres van vandaag zet een traditie voort waardoor een eigen Vlaams rechtsleven tot ontplooiing kwam, traditie die wij piëteitvol in ere moeten houden.

Het eerste rechtskundig congres werd ingericht in het jaar 1900 te Antwerpen. Het was in de periode van een krachtige heropleving van het Vlaams bewustzijn bij de juristen. In 1885 werd de Bond der Vlaamse rechtsgeleerden gesticht, met het doel nauwe banden te smeden tussen advocaten, magistraten en allen die actief waren in het rechtsleven. In 1897 werd het "Rechtskundig Tijdschrift voor België" uitgegeven, de eerste glorierijke poging om wetenschappelijke studies over het recht in de Nederlandse taal te publiceren. En eindelijk in 1900 werd het eerste Vlaams rechtskundig congres dan ingericht, dat werkelijk de basis gelegd heeft voor heel de verdere schitterende opgang van het Vlaamse rechtsleven en de Vlaamse rechtswetenschap.

Wat waren wij toen nog arm. Er waren geen Nederlandse wetteksten, geen Nederlandse rechtswetenschappelijke literatuur, geen nederlandsstalige rechtspraak en door de hoogste burgerlijke en kerkelijke overheden werd geproclameerd dat de Nederlandse taal niet geschikt was voor de beoefening van de wetenschap.

In de lange strijd die sedertdien gevoerd werd om in deze toestand verandering te brengen hebben de Vlaamse rechtskundige congressen hun zeer belangrijke rol gespeeld. Het zijn telkens spoorlagen geweest om te komen tot het uiteindelijk doel van de vernederlandsing van het gerecht en van de ontluiking van een eigen rechtswetenschap.

Deze congressen ademden steeds dezelfde geest,

al waren ze soms zeer verschillend. Nu eens waren het klarenstoten van heftige strijdvaardigheid, dan weer bijeenkomsten van rustige bezinning en vlijtige arbeid. Telkens werd op deze congressen een synthese gegeven van hetgeen werd verwezenlijkt op het gebied van de Vlaamse rechtsbedeling en rechtswetenschap en werd een programma uitgestippeld voor de toekomst.

Doch deze congressen waren telkens ook gelegenheden, waardoor alle leden van de grote gerechtelijke familie, magistraten, advocaten, notarissen en bedrijfsjuristen elkaar beter leerden kennen en meer en meer door hechte vriendschapsbanden werden verbonden.

Op al deze gebieden willen de congressen van vandaag en van de toekomst een glorierijke traditie huldigen en voortzetten.

Dit is des te meer noodzakelijk wanneer wij zien welke geweldige evolutie zich in de laatste jaren in de rechtswereld heeft voorgedaan en hoe in de tegenwoordige tijd en in vele landen zich een crisis voordoet zowel in de magistratuur als in de balie. In ons land is deze crisis gelukkig nog zeer beperkt en kennen wij niet de afwijkingen die zich bijvoorbeeld voordoen in Frankrijk en er verwekt worden door het syndicaat van de magistratuur, al zijn er ook wel bij ons die het Franse voorbeeld erg verleidelijk vinden. Ook in de balie is een kleinere minderheid die de taak van de advocaat ziet als een zuiver politiek engagement. Ik meen dat het onze plicht is erover te waken dat de grote deugden van de juristen zouden gehandhaafd blijven en dat zij zouden arbeiden in een sfeer van volstrekte sereniteit en onpartijdigheid,

buiten elke politieke passie. En al dienen wij voorzeker ontvankelijk te zijn voor alle nieuwigheden, is het toch geboden dat de juristen zouden voortgaan hun taak te vervullen in de geest die de traditie van het recht doorheen alle eeuwen steeds heeft gekenmerkt.

Wanneer wij sceptisch staan tegenover sommige onbesuisde revolutionaire ondernemingen van deze dag, wensen wij in elk geval onze werkzaamheden aan te knopen aan de meest recente actualiteit.

Het is in die geest dat het bestuur van onze vereniging de onderwerpen heeft gekozen die zullen behandeld worden in de secties nl. de huidige inrichting van de Belgische staat, de mogelijkheid van interprofessionele associaties tussen de juridische beroepen, de volkenrechtelijke benadering van het internationaal terrorisme, de bestrijding van de geweldcriminaliteit en het voorkomen van de faillissementen en de handhaving van de ondernemingen.

Het zijn onderwerpen van brandende actualiteit die door de preadviseurs in uitstekende preadviezen zijn ontleed.

U zult ook vaststellen dat in ons programma een nieuwigheid werd ingelast, nl. de tussenkomst van "bijzondere interpellanten", die de preadviezen speciaal bestudeerd hebben en veel zullen bijdragen tot de vruchtbaarheid van de besprekingen.

Moge ik tot besluit de wens uitdrukken dat bij deze besprekingen de deelnemers aan het congres zich zullen laten leiden door de idee dat ze zich er niet mogen toe beperken op het domein van het recht enkel techniekers te zijn doch dat ze in de eerste plaats diep in zich zullen voelen de zorg voor de menselijke waarden en de eerbied ervoor in onze Vlaamse rechtsgemeenschap.

REDE VAN PROF. P. DE SOMER

Rector van de Katholieke Universiteit te Leuven

Het is voor mij een genoegen de deelnemers aan het 27e Rechtscongres van de Vlaamse Juristenvereniging welkom te kunnen heten: wij zijn verheugd dat ook de juristen samen met ons het 550-jarig jubileumjaar en ons vijfjarig bestaan als autonome universiteit komen vieren. Met de geneeskundige faculteit is onze rechtsfaculteit de enige, die terecht 550 jaren bestaan kan herdenken. Het lijkt me dat deze historische gebouwen, voorheen het college De Valck, later kazerne en militair hospitaal, een waardige achtergrond vormen voor de hoogstaande wetenschappelijke activiteit van deze dag en voor het intellectuele steekspel dat door alle deelnemers opgevoerd zal worden.

Dit congres neemt plaats in de lange reeks van

rechtscongressen die sinds het jaar 1900 werden georganiseerd, eerst door de Bond der Vlaamse Rechtsgeleerden en vanaf 1965 door de Vlaamse Juristenvereniging, een lange traditie van rechtscongressen, die telkens aansluiten bij nieuwe actualiteit en de aandacht vestigen op knelpunten, die geschapen worden vanuit de maatschappelijke en juridische evolutie.

Ditmaal ook hebt ge angstvallig vermeden samen te komen om wat juridische "Spielerei" te "finasseren" in eindeloze discussies over spitsvondige technische details, geestelijke activiteiten waarin U de onbetwiste meesters bent. Uw wetenschap leent er zich toe, omdat het de enige is van de wetenschappen waarvan het object als 't ware

uit het niet geschapen werd door de beoefenaars van de wetenschap zelf. U profiteert van de onvolmaaktheid van het woord om gedachten weer te geven en kunt eindeloos gaan peilen naar de bedoelingen van hem die het woord geschreven of gesproken heeft.

De meeste onderwerpen van deze dag wijzen naar problemen waarvoor elke burger en zeker elke jurist gesensibiliseerd is. Ze deinen zo breed uit over een waaier van maatschappelijke problemen dat ik mij als naïeve buitenstaander afvraag hoe ge op één dag een dergelijke indigeste materie zult verorberen en verteren. Ge zult uw mening zeggen over de vorming en selectie van magistraten, over de structuur van de Belgische staat, de preventie van faillissement en de instandhouding van de onderneming, problemen waarin zoveel politieke en sociale hete hangijzers verborgen liggen, dat uw wetenschap noodzakelijkerwijze aanleiding zal geven tot gepassioneerde debatten. Ik wens U toe dat ge erin zult slagen in een serene sfeer door te dringen tot de kern van de problematiek en dat gij hierdoor een belangrijke positieve bijdrage zult leveren tot de oplossing van de voorgelegde vraagstukken, dat ge er in zult duiken en zwemmen en er niet in zult verdrinken.

De geschiedenis van uw rechtscongressen pleit voor U. De inrichters van dit congres hebben mij met overtuiging gesproken over de vruchtbare invloed, die de Vlaamse Juristenvereniging, als persiegroep en als wetenschappelijke aanbrenghing in het verleden uitoefende op de evolutie van onze instellingen en van onze wetgeving. Het manifest van 14 mei 1966 over «Eigentijdse rechtsstructuren in België», een manifest waarvan het voorontwerp was opgesteld door de heer Frans Van Parijs, was een dringende aansporing tot de erkenning van de Vlaamse culturele integriteit op geestelijk vlak. Dit manifest leidde tot de oprichting van het Hof van Beroep te Antwerpen, waardoor de Vlaamse provincies Antwerpen en Limburg een eigen hof van beroep kregen en niet meer onder de jurisdictie vielen, respectievelijk van de Hoven van Beroep te

Brussel en te Luik.

Verder werden de huidige ontwerpen betreffende het huwelijksvermogenrecht en de erfrechten van de overlevende echtgenoot in ruime mate beïnvloed door de preadviezen en besprekingen die in de schoot van de Vlaamse Juristenvereniging plaats hadden. Ik hoop dan ook dat deze dag tot concrete voorstellen zal leiden, dat uw Leuvens congres zal dateren in de geschiedenis van uw vereniging.

Zeer verrijkend is de samenwerking tussen de verschillende universiteiten en tussen beoefenaars van de rechtswetenschap in verschillende domeinen.

Alle nederlandstalige rechtsfaculteiten zijn vertegenwoordigd in uw programma. Het samenbrengen van zoveel deskundigheid betekent reeds een garantie voor het resultaat van deze dag, die zeker boeiend zal worden en waarvan de discussies in elk geval op een hoog peil zullen verlopen in klaarheid of... verwarring.

Ik hoop dat de deelnemers van het congres: advocaten, notarissen, bedrijfsjuristen, leden van de magistratuur, medewerkers van administraties en regering, academici, met andere woorden de volledige gamma van de juridische disciplines, de juristen zal leiden tot een confrontatie van opvattingen en opties, tot een beter begrip van de problemen en tot een verfijning van de eigen opinie.

Ik wens U vooral dat dit cenakel van juristen uit verschillende streken en met verschillende denkpatronen, zal verlopen in de geest van Pinksteren, waar elkeen de taal van de andere zal begrijpen — in het teken van de duif, symbool van vrede en verstandhouding en niet van de valk, de roofvogel, symbool van deze faculteit, dat U niet alleen een interessante dag zult doorbrengen, maar dat uw verblijf aangenaam zal zijn en dat ge van hier zult weggaan met een blijvende herinnering aan de gastvrijheid van prof. Dillemans en van de 550-jarige eerbiedwaardige dame, onze Leuvense Alma Mater.

REDE VAN PROF. R. DILLEMANS

Voorzitter van het Congres

Mijnheer de Voorzitter van de Vlaamse Juristenvereniging, het is een eer voor onze Universiteit, zeker in dit fiere jubeljaar, dat de Vlaamse Juristenvereniging hier congresseert.

Mijnheer de Rector, het bestuur en de leden van de Vereniging waarderen ten zeerste de gastvrijheid en de steun die zij hier vandaag en in de intense voorbereiding van dit congres mocht ondervinden.

Heren Ministers, Mevrouwen en Heren Magistraten, Mijnheer de Ere-Gouverneur van de Nationale Bank, Mijnheer de Vice-Rector, Heren Decanen van de Rechtsfaculteiten — allen zijn zij hier, Dames en Heren.

Het tweejaarlijks congres van de Vlaamse Juristenvereniging is het *hoogtepunt* in het Vlaamse rechtsleven.

Niet alleen maar toch ook wegens uw aantal en

dus grote belangstelling, op deze zonnige zaterdag in mei, die ook tot andere activiteiten kon lokken. U hebt natuurlijk de goede keuze gemaakt.

Ook wegens de glorieuze traditie die het oproept en waarop de Rector heeft gewezen.

Vooral toch wegens de te verwachten inhoudelijk vruchtbare bespreking in vijf thema's die wel moeten boeien. De keuze daarvan is telkens een aanleggenheid die door het Bestuur zeer ernstig genomen wordt.

Men kan dergelijke congressen van professoren perfect buiten de tijd plaatsen en in behoorlijk besloten kring van ingewijden de meest wetenschappelijk interessante en maatschappelijk irrelevante besprekingen houden, en daar de organisatie telkens aan universiteiten en professoren overgelaten wordt mag men dienaangaande het ergste verwachten.

Maar zo gaat het niet met de Vlaamse Juristenvereniging. Zij is nooit en zeker niet in haar congressen aan de actualiteit voorbijgegaan. Wij Vlamingen stellen wel nooit, ook niet in onze wetenschappelijke benadering, de ons eigen gemaakte Vlaamse strijdbaarheid en maatschappelijke bewogenheid terzijde.

Wij hebben nu bovendien geleerd — en daar heeft de Vereniging en bepaald sommige van haar eminente leden immens veel toe bijgedragen — deze bewust geëngageerde thematiek te behandelen met de maturiteit van een cultureel volwassen professie, die de vereiste wetenschappelijke objectiviteit werkelijk aankan.

Die ook de meest delicate problemen, ook van eigen status en beroepsuitoefening aandurft. Twee dergelijke thema's komen op het programma voor en zij zijn behoorlijk revolutionair als keuze.

Thema één luidt: "De vorming en selectie van magistraten». U kent de stellingen, affirmaties en ideaalbeelden ter zake: waar komt de goede magistraat vandaan? Is het de bekroning van een succesvol balieleven, is het parket de ware leerschool, moet alle heil verwacht worden van een eigen opleiding?

De preadviseur mocht zelf een magistraat zijn. Tevens de man die het Gerechtelijk Wetboek — dat daarover heel wat opties bevat — in zijn laatste fase heeft begeleid: prof. Krings, professor, praktijven en legislator. Maar de leiding der debatten diende gelaten te worden aan de gewone tegenspeler die het alles dagelijks ziet gebeuren: de advocaat en wel mr. De Gryse, ereleden van de Nationale Orde. En ook hier een tegenspeler in het debat zelf als "bijzondere interpellant" — een nieuwheid in onze congressologie — mr. Van den Heuvel, bekend advocaat en hoogleraar.

De studie van prof. Krings onderzoekt vooreerst de betreffende stelsels in Frankrijk, Nederland en de Bondsrepubliek Duitsland. Dan gaat de pread-

viseur in op de in België bestaande toestand: het universitair onderwijs, de stage bij de balie en de gerechtelijke stage. En, in de geest van openheid van onze debatten, wordt ook de... ministeriële verantwoordelijkheid bij de benoemingen niet uit de weg gegaan.

Het andere thema draagt zijn thesien en voor sommigen een belofte in zich... de "interprofessionele associatie".

En geen kans om verkeerd te lezen: het gaat niet alleen of zozeer om de professionele, wel om de interprofessionele associatie. En wie verwacht dat het daarbij toch wel om andere dan onze beroepen zou gaan en al denkt aan de perspectieven in de medische wereld, bij de architecten enz... komt bedrogen uit, want na de algemene inleiding van prof. Delva, die destijds de idee hier te lande lanceerde met de gewaagdheid die oningewijden van de ernstigste onder het professorengild niet zouden verwachten, komt precies de associatie tussen erg verschillend getooide rechtsbeoefenaars, de advocaat en de notaris, te berde.

Het rapport daarover vindt U in uw documentatiemap. Het werd niet vooraf gepubliceerd, niet om de suspens aan te houden, maar gezien de omvang van het werk, dat tot voor enkele dagen voortging. En hier wens ik hulde te brengen aan het voorbereidend commissiewerk van een ganse groep, zelf al interprofessioneel samengesteld — een merkwaardigheid op zichzelf — die via heel wat vergaderingen en veel graag bereide individuele inbreng U een rapport voorstelt dat het hele probleem meteen jaren vooruit gaat helpen. De groep stond onder leiding van collega Van Hoestenberghen en was verder samengesteld uit mr. F. Bouckaert, notaris, lector K.U.Leuven, mr. L. De Gryse, advocaat bij het Hof van Cassatie, mr. L. De Schrijver, advocaat, dhr. C. Engels, assistent R.U.G., mevr. A. Lagae, assistente K.U.Leuven, en mr. E. Van Hove, notaris, lector K.U.Leuven.

Als voorzitter van de sectie een wijs raadsheren in het Hof van Cassatie, met luisterbereidheid voor al wat nieuw is, prof. Robert Janssens, die ook een groot stuk van de voorbereiding meemaakte.

Sommigen onder U zullen misschien schamper reageren op het nogal populair aandoend thema: de huidige structuur van de Belgische staat. Anderen zullen zich al dadelijk vermoeid hebben gevoeld.

En toch kan de Vlaamse Juristenvereniging moeilijk op dit ogenblik het probleem uit de weg gaan. Veel is gebeurd in de voorbije jaren. Een deel op papier, een deel in realiteit; een deel is ondertussen alweer ongedaan gemaakt.

Naar goede gewoonte komt er een thema van publiek recht op de agenda van onze congressen. Welk ander onderwerp dan nemen dan de basisregeling die geheel ons staatsbestel aan 't beroeren is? En zelfs als niet alle politici zich van de

gevolgen hunner opties rekenschap geven, van de jurist kan geredelijk verwacht worden dat hij uit de hoek komt met zijn gevolgtrekkingen in de concrete maatschappijordening.

Ieder kan zijn mening hebben. Preadviseur Van Impe, niet aan zijn proefstuk ter zake en bijna een habitué van onze congressen, heeft kort de licht- en schaduwzijden getekend. Sommige plegen wij te vergeten: om nu maar aan onze sector te denken: het Hof te Antwerpen, een authentieke Nederlandse tekst van de Grondwet. Vooral is er natuurlijk de regionalisatie en decentralisatie, in erg veel mogelijke variaties, om beter tegemoet te komen aan de meerledige samenstelling van de Belgische gemeenschap: federalisatie met twee, gewestvorming met drie. De auteur stelt zelfs een vierledig federalisme voor inzake gewestvorming, ziet in elk geval het federaliseringsproces verder gaan en een Vlaamse substaat groeien. Vooral maakt hij zich bezorgd i.v.m. de waarborgen voor de vrijzinnige groep in Vlaanderen.

Het debat zal natuurlijk de gehele contentieux ter sprake brengen. Ik moge nochtans herinneren aan het eigen opzet en voorwaarde van een debat op dit soort congressen dat boven de partijpolitieke lijnen moet uitstijgen.

En het preadvies zal voor velen onder ons al brengen wat de meeste burgers met inbegrip van sommige ambtenaren die het moeten uitvoeren missen: klaarheid nopens wat er met onze staatsinrichting aan het gebeuren is.

Prof. Gijssels zit voor. Hij kent de problemen van binnenuit door zijn werk m.b.t. de voorbereiding van de hervorming van onze instellingen.

Tot de meest pijnlijke actualiteit hoort het vierde thema: "Hold-ups, gijzelingen en vliegtuigkaperij" (in de benamingen door het bestuur gegeven; de preadviseurs hadden natuurlijk hun eigen terminologie, maar de realiteit is er niet anders om). Het wordt behandeld vanuit het volkenrechtelijk aspect door decaan De Schutter, die het Centrum voor Internationaal Strafrecht leidt aan de V.U.B., met medewerking van dhr. Beirlaen, assistent aldaar.

Het internationaal terrorisme krijgt een indringende beurt door "onze expert ter plaatse".

Daarnaast wordt door een jong Gents trio, mevr. Thomas, mr. Denys en mr. Desmet, vanuit een goed geïnformeerde probleemstelling de Belgische wetgeving inzake de zware misdadigheid behandeld: vooreerst de hold-ups — vooral de Wet van 2 juli 1975 —, de gijzeling en de luchtpiraterij — o.m. de Wet van 6 augustus 1973. Zij bevinden de Belgische wetgeving onvoldoende: zij maakt geen adequate beteugeling mogelijk; zij is te klassiek repressief en niet genoeg op internationale samenwerking afstemmend.

Hier ligt dan trouwens de band met het vorige preadvies.

Oud-minister Calewaert zit voor; hij paart aan zijn bekende strafrechtelijke kennis als advocaat en hoogleraar een grote bekendheid met het probleem in het kader van zijn parlementaire activiteit.

Wie vindt dat het allemaal nog niet praktisch bruikbaar genoeg is vindt zijn bekomst in de laatste sectie (die trouwens een honderdtal inschrijvingen boekte!): "Maatregelen voor het voorkomen van faillissementen en het behoud van de onderneming".

De bevordering van de levenskansen van een onderneming worden door preadviseur Jacques Steenbergen, een jonge assistent aan deze Faculteit, onderzocht bij de oprichting van de onderneming, bij de ordening van de macht, en in de verschillende moeilijke situaties waarin een onderneming zich kan bevinden.

Nog steeds aan de orde, helaas, dit thema, en heel wat rechtbanken hebben overwerk gehad aan faillissementen. Privaatrechtelijke maar ook steeds meer publiekrechtelijke aspecten.

Als bijzondere interpellanten vonden wij vooreerst bereid: prof. Vandeputte, eregouverneur van de Nationale Bank, die ons zal informeren over de thans voorliggende maatregelen van bijstand in het beheer van de ondernemingen, bij de totstandkoming waarvan hij van dichtbij betrokken was — dat zal een ware primeur zijn. Verder horen wij het waarschijnlijk ontvullend relaas van een rechter uit de praktijk, dhr. Michiel Vandekerckhove. Prof. Jan Ronse ontwierp het geheel en voert de regie. Het scenario is soepel gehouden en de dialogen moeten door de debattanten geschreven worden.

Vanzelfsprekend hadden nog veel andere problemen uit de actualiteit aan bod kunnen komen. Maar daarvoor zien wij uit naar de feestrede van de heer Vanderpoorten, minister van Justitie, die het zal hebben over "Eigentijds Justitiebeleid". Deze gelukkige titel is veelbetekenend en wijst erop dat de minister van Justitie zijn taak niet meer ziet als louter ordenend en corrigerend zoals wel eer en dat er plaats is voor een waarachtig promoverend "beleid". Wij mogen een aantal topics verwachten: de verlaagde meerderjarigheid, de privacy, het statuut van de vreemdelingen en natuurlijk het nieuwe familierecht. Misschien zal de minister het niet kunnen nalaten op sommige van onze congres thema's te reageren; ik denk bv. aan dat over de vorming en de selectie van magistraten...

Er rest mij de aangename taak heel veel mensen te danken: het bestuur vooreerst van de Vlaamse Juristenvereniging, vooral de Voorzitter, de onvermoeibare meester Van Baarle, secretaris-generaal met zijn medewerkers, en de waakzame notaris Beyer, penningmeester, alsmede de redactie van het *Rechtskundig Weekblad*; vervolgens de preadviseurs, die zich allen wonderwel hielden aan de af-

spraken "in tijd en ruimte", de voorzitters en de secretarissen van de secties.

Hier te Leuven dank ik van harte de Universiteit en haar Rector voor de zeer grote hulp, de Faculteit en vooral degenen die rechtstreeks meehielpen aan de voorbereiding: mevr. B. Wauters-Van Buggen-

hout, assistente; dhr. Kieseoms van het technisch personeel en ten slotte haar die het allemaal van het begin tot het einde beredderde: juffrouw Belen, secretaresse van het Congres.

Welkom eens te meer en laten we nu aan het werk gaan.

ALGEMEEN VERSLAG OVER HET XXVIIe VLAAMS RECHTSCONGRES

door mr. Magda CLAESEN

Het mag wel een bijzonder gelukkig toeval heten dat, in de kringloop van de universiteitssteden, die de Vlaamse Juristenvereniging voor het houden van haar tweejaarlijkse congressen volgt, dit keer Leuven werd aangedaan. Zo kon dit congres worden opgenomen in de lange reeks van manifestaties en feestelijkheden ter gelegenheid van het 550-jarig bestaan van de Universiteit, en kreeg de Vlaamse Juristenvereniging de gelegenheid in een gastvrij milieu congres te houden, maar tegelijk hartelijk congres te vieren. Het was deze vreugdevolle stemming, die als een gouden draad door deze lichte meidag liep.

Prof. mr. Ridder René Victor, overigens steeds even meijonge voorzitter van de Vereniging, heette een driehonderdtal congressisten welkom. Hij herinnerde aan het bescheiden begin van de vereniging, in 1885 ontstaan als Bond der Vlaamse Rechtsgeleerden, die zich thans, benevens door intense activiteit, zoals de uitgave van het *Rechtskundig Weekblad*, organisatie van vergaderingen en congressen, evenzeer manifesteert in een "stille werking": ijveren voor correcte samenstelling van rechterlijke colleges, invloed op uitbouw van de programma's der universiteiten, en inzet voor realisatie van de resoluties of opties, door de rechtscongressen genomen.

De voorzitter dankte de Universiteit, in de persoon van rector De Somer, voor haar gastvrijheid, congresvoorzitter prof. Dillemans voor de maandenlange onberekenende inzet van zijn dynamisch organisatorisch talent, en de preadviseurs voor hun zeer gewaardeerde inleidingen tot de materies, die in elk van de vijf secties zouden worden besproken.

Hij herinnerde aan de traditie van de rechtscongressen, waarvan sommige werkelijk richtinggevend waren, andere louter bezinnend, maar die alle een niet te onderschatten invloed uitoefenden op de evolutie tot een volwaardiger nederlandsstalig rechtsleven.

Ten slotte wenste de voorzitter dat ook dit congres deze rijke traditie zou voortzetten, tot eer van de pioniers van de eerste uren, en tot bevordering van de confraterniteit tussen alle rechtsbeoefenaars.

Prof. De Somer, rector van de Universiteit, verheugde er zich over dat zovele juristen in het historische College De Valk tegelijk het verleden eren door deel te nemen aan de jubilea 550 jaar Universiteit Leuven, 5 jaar onafhankelijke Nederlandstalige Universiteit Leuven, én de toekomst voorbereiden door bespreking van thema's, die zozeer aansluiten bij de actualiteit van de sociale en juridische evoluties.

Hij sprak de wens uit dat men zou mogen doordringen, door confrontatie van opinies en opties, tot de kern van elk der gestelde problemen, en aldus fundamenteel tot een oplossing bijdragen én tot de verfijning van het eigen denkpatroon.

Hij hoopte dat de Geest van Pinksteren en van de Vrede ieder zou bezielen, zodat, in de verscheidenheid van talen, men toch in sereniteit en onafhankelijkheid elkaar zou begrijpen.

Prof. Dillemans, congresvoorzitter, zag in de aanwezigheid van zovelen "op een zonnige zaterdag in mei, die nog tot heel

andere activiteiten had kunnen aanlokken", de bevestiging dat de Rechtscongressen van de Vereniging het hoogtepunt blijven van het rechtsleven in Vlaanderen.

Hiervoor staan borg de rijke traditie van de Vlaamse Juristenvereniging, de diversiteit en de aard van de thema's der besprekingen: sommige geëngageerd, zelfs revolutionair, alle actueel.

De congresvoorzitter leidde hierna elk van deze thema's in: "Vorming en selectie van magistraten", zou worden behandeld onder voorzitterschap van mr. A. De Gryse, ereleden van de Nationale Orde van Advocaten, met als bijzonder interpellant mr. J. Van den Heuvel.

Het merkwaardig preadvies, opgesteld door prof. E. Krings, advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, dat wegens onvoorziene omstandigheden niet met de overige preadviezen in het *Rechtskundig Weekblad* kon worden opgenomen, zal weldra eveneens worden gepubliceerd.

"De huidige structuur van de Belgische Staat", waarvoor prof. H. Van Impe een preadvies schreef, zou worden besproken onder voorzitterschap van prof. J. Gijssels.

"De interprofessionele associatie" vormde het thema van de derde sectie, waarvoor optrad als voorzitter prof. R. Janssens en als preadviseur prof. W. Delva. Bovendien stelde een bijzondere werkgroep van advocaten en notarissen, onder leiding van prof. Van Hoestenbergh, een uitgebreid verslag op over associatie tussen beoefenaars van deze beide beroepen. Ook dit laatste rapport zal in dit tijdschrift worden gepubliceerd.

De traditionele "sectie strafrecht" zou de gewelddriminaliteit in haar diverse vormen bespreken onder voorzitterschap van prof. W. Calewaert, op basis van preadviezen van prof. B. De Schutter, mr. T. Denys, mr. E. Desmet en mevr. F. Thomas.

"Preventie van faillissement en handhaving van de onderneming" was het onderwerp, waaraan een preadvies was gewijd door de heer J. Steenberg, en dat werd behandeld onder leiding van prof. J. Ronse, met als bijzondere interpellanten mr. M. Vandekerckhove, voorzitter van de Rechterbank van Koophandel te Kortrijk en prof. R. Vandeputte, eregouverneur van de Nationale Bank.

Tegenover de bijna beangstigende diversiteit en complexiteit van deze thema's, te benaderen tijdens een korte tijdsspanne, stelde prof. Dillemans de troostende Goethe-gedachte: het leven is kort, maar een dag lang, waarna ieder moed schepte om onverwijd aan de slag te gaan.

Niet echter voor de Congresvoorzitter recht en dank had laten wedervaren aan allen, die eens te meer deze gebeurtenis hadden mogelijk gemaakt: de preadviseurs, sectievoorzitters en interpellanten, het bestuur van de Vereniging, bijzonder mr. K. Van Baarle en notaris A. Beyer, de Universiteit voor het ter beschikking stellen van personeel en middelen, het *Rechtskundig Weekblad* voor het publiceren der referaten en last not least mevr. B. Wauters-Van Buggenhout en mevr. M.J. Bellen voor het feilloos volbrengen van de zware taak der praktische organisatie van het congres.

Hierna volgden uren van discussie, confrontatie, schermutseling, aanval en verdediging, opties, matiging, revolutie ... En telkens weer voltrekt zich het wonder dat uit de hitte van deze smeltkroes een gepolijst besluit of een keurige resolutie wordt gesmeed, die wordt gekeurd en goed bevonden door de plenaire vergadering. Waarna de Vereniging zich eens te meer gedurende jaren zal inspannen om de weg, aangeduid door deze besluiten, verder te banen.

Prof. Dillemans achtte zich vereerd op de plenaire vergadering als feestredenaar minister van Justitie H. Vanderpoorten te mogen begroeten, en gelukkig omdat het onderwerp van de feestrede, "Eigentijds Justitiebeleid", zo nauw aan het hart ligt van al degenen, die op deze dag hun bijdrage — hoe bescheiden ook — leverden tot de opbouw van het recht van morgen.

De minister wees erop hoe ingrijpend de taak van de wetgever is geëvolueerd: terwijl vroeger enkel correcties moesten worden aangebracht aan rechtsstelsels, die nauwelijks in twijfel werden getrokken, bestaat nu, ingevolge een groeiende mondigheid van de bevolking, kritiek, druk op de beleidslieden, voortdurende verschuiving van waarden en normen.

De wetgever heeft de dwingende verplichting deze maatschappelijke evolutie te volgen, niet als toeschouwer, maar als acteur in deze nog maar pas begonnen omwenteling. Het is immers duidelijk dat een nieuwe wijze van leven met een ander sociaal leefpatroon zich aandient. Onontbeerlijk zijn hierbij bevoegde medewerkers aan vorming van het recht en rechtsbedeling, een snelle rechtspraak, een duidelijke taal, het dichterbij elkaar brengen van wet en werkelijkheid.

Met het oog op ontleding van de huidige toestand en eventueel voorstellen van verbeteringen, werd in 1974 een werkgroep, onder leiding van prof. Krings, belast met een onderzoek van recrutering, vorming, bevordering en recyclage van magistraten. De resultaten van dit werk zijn bekend, en wellicht zullen voorstellen o.m. tot inrichting van een bezoldigde gerechtelijke stage, naar het voorbeeld van die welke — met zeer gunstige resultaten — sinds 1971 bij de parketten werd mogelijk gemaakt, werkelijkheid worden.

De minister wees op de meest recente aanpassingen en voorstellen in verband met het burgerlijk recht: de wet betreffende wijziging van de ouderlijke macht, met als logisch gevolg een ontwerp van wet tot wijziging van art. 1384, B.W., dat reeds door de Senaat werd goedgekeurd; de invoering van mogelijkheid tot echtscheiding na feitelijke scheiding van tien jaar en duurzame ontwijking van het huwelijk of bij krankzinnigheid van een der echtgenoten, de wet tot uitkering van levensonderhoud na echtscheiding, de maatregelen tot versoepelen van de procedures van echtscheiding. Door de Senaat werd een wetsontwerp goedgekeurd betreffende het huwelijkscontract en de wederzijdse rechten van de echtgenoten, waarbij primeert het onderlinge begrip en de solidariteit van de echtgenoten in het belang van het gezin, en een wetsontwerp betreffende de rechten van de langstlevende echtgenoot. Een commissie tot herziening van

het Strafwetboek werd zopas opgericht. In haar voorstellen zal ze ongetwijfeld rekening houden met de groeiende wens tot humaniseren en individualiseren van de straftoepassing, met de noodzaak van preventieve maatregelen en van een penitentiaire behandeling met het oog op readaptatie.

Het handelsrecht evolueert meer en meer naar "economisch recht", waarbij de vraag moet worden gesteld of geschillen van economisch recht niet moeten worden toevertrouwd aan magistraten, gespecialiseerd in deze tak van het recht, en daarbij beschikkend over een grondige kennis van het zakenleven. Een wijziging van de wet betreffende de handelsvennootschappen staat op het getouw.

Ten slotte dringen zich voortdurend maatregelen op tot bescherming van de burger, bedreigd in zijn privé-leven.

De eminente spreker besloot met de bedenking dat de snelle mutaties van deze tijd een voortdurende waakzaamheid en maatregelen ter bescherming van de gewettigde belangen van de vereenzaamde mens en van de maatschappij vereisen. Hierbij moet voorzichtig, maar doelbewust worden opgetreden, in een beleid, waarop de jonge generaties zullen kunnen voortbouwen.

De congresvoorzitter betuigde de minister de dank van de vergadering, en verzekerde hem de volledige medewerking van de juristen bij de realisatie van de projecten, die worden voorbereid.

Hierna werden de resoluties of conclusies, waartoe de besprekingen in de diverse secties leidden, aan de vergadering meegedeeld.

Prof. mr. Ridder René Victor, voorzitter van de Vereniging, sprak het slotwoord uit. Hij wees erop dat de minister door zijn aanwezigheid en het uitspreken der feestrede de draad van de traditie weer heeft opgenomen: het allereerste congres reeds werd bijgewoond door de toenmalige minister van Justitie Van den Heuvel.

Hij dankte de minister, die in zijn rede een reeks programmapunten van zijn toekomstige activiteit bekendmaakte, die erop wijzen dat het glansrijk spoor, dat hij reeds in de wetgeving tekende, met bezieling en bekwaamheid verder zal worden getrokken.

Na een dankwoord aan allen, die dit 27e rechtscongres zozeer deden slagen, kondigde de voorzitter ten slotte aan dat het 28e over twee jaar zal worden gehouden te Antwerpen.

In de historische Hallen bood de Universiteit een luisterrijke receptie aan, en 's avonds, aan rijke tafelen, kreeg ieder de gelegenheid aan congresvoorzitter, medewerkers en organisatoren te laten blijken dat de officiële dankbetuigingen, hun in welgekomen bewoordingen tijdens openings- en sluitingsvergaderingen toegestuurd, wel degelijk waren geput ex abundanti cordis.

Toen het laat en heel stil was geworden bedachten we, onder de linden van het Hogeschoolplein, dat de zoete naam "Leuven" uitsluitend mooie herinneringen oproept.

De laatste ervan geldt deze congresdag.

VERSLAGEN OVER DE WERKZAAMHEDEN DER SECTIES EN RESOLUTIES

Sectie 1. — VORMING EN SELECTIE VAN MAGISTRATEN

Na vergelijking met de stelsels van recrutering van magistraten in de omliggende landen drukt de sectie de overtuiging uit dat onbetwistbaar de voorkeur moet gaan naar een stelsel van eerste benoeming van magistraten op grond van een advies door een daartoe bevoegde commissie.

Drukt haar voorkeur uit voor een recrutering waarbij

evenwichtig benoemd wordt onder enerzijds kandidaten met een gerechtelijke stage (niet enkel beperkt tot het parket) en anderzijds kandidaten uit gerechtelijke beroepen (in de eerste plaats de balie).

Verwerpt uitdrukkelijk een stelsel van aparte opleiding van de magistraten buiten de balie om.

Onderstreept dat het vereiste van een jaar stage aan de balie voor een benoeming tot een gerechtelijke stage zou moeten opgevoerd worden tot minimum twee jaar en dat de

tegenwoordige leeftijdsgrens voor benoeming in de zetel — te weten dertig jaar — behouden moet blijven.

Onderstreept dat het een prioritaire bekommernis moet zijn in een democratische maatschappij de nodige financiële middelen ter beschikking te stellen voor het verzekeren van een degelijke opleiding zowel voor de magistratuur als voor de balie, met voorkeur voor een in ruime mate gemeenschappelijke vorming, en klaagt de schromelijke tekortkomingen aan die ter zake blijven bestaan.

I. Vanstraelen

Sectie 2. — DE HUIDIGE STRUCTUUR VAN DE BELGISCHE STAAT

Uitgaande van de huidige situatie, heeft Sectie II eveneens de toekomstige staatsstructuur besproken. Haar bevindingen zijn de volgende:

1. De nieuwe staatsinrichting doet vooreerst de vraag rijzen naar het aantal politieke en bestuurlijke beleidsniveaus.

1.1. Men is het er eenparig over eens dat de provincie als *bestuursniveau* behouden kan worden en bij wege van deconcentratie gedelegeerde bevoegdheden toegewezen kan krijgen van de nationale of regionale overheden.

1.2. Eensgezindheid blijkt daarentegen moeilijker te bereiken over de rol van de provincies als *politieke* beleidsinstellingen. De voorstanders van het behoud der provincies als politieke gezagsdragers wijzen op de rol die deze in onze geschiedenis tot nog toe hebben gespeeld op gebieden waar de centrale overheid in gebreke bleef. Men kan niet zomaar, zeggen zij, zonder de grootste terughoudendheid, de provincies afschaffen zonder de zekerheid te hebben dat het nieuwe dat men beoogt even waardevol en doelmatig zal functioneren.

Anderen menen dat met provincies het aantal beleidsniveaus te talrijk wordt en het begrip van, alsmede de toegang tot de bevoegde instellingen voor de burger enorm bemoeilijkt worden. Indien regio's worden opgericht moet de provincie onvermijdelijk verdwijnen, zeker wanneer men de *gemeenten* die nu tot meer leefbare entiteiten worden omgeschakeld, grotere bevoegdheden toegewezen zullen krijgen. Dit laatste wordt trouwens door verschillende leden van de vergadering wenselijk geacht.

Men wijst erop dat de provincies samen slechts 2 % van de publieke uitgaven voor hun rekening nemen en dat bovendien de afhankelijkheid van de bevolking ten aanzien van de provincie betrekkelijk gering is. Dit laatste is vooral te wijten aan de provinciale structuur zelf (beperkt aantal provincieraadsvergaderingen, niet-verantwoordelijkheid van de bestedende deputatie, rol van de gouverneur...) zodat men zich minder betrokken voelt bij het provinciaal dan bij het gemeentelijk beleid.

2.1. Elke herstructurering stelt het probleem van de *bevoegdheidsafbakening* tussen de verschillende politieke beleidsniveaus. Hoe groter het aantal niveaus, des te groter dit ingewikkeld probleem. Een systeem waarbij de meest recente norm de voorrang krijgt op de oudere norm, wordt afgewezen. Een systeem van concurrerende bevoegdheden wordt trouwens eveneens gewraakt, daar dit rechtsonzekerheid creëert en het risico voor conflicten vergroot: concurrerende bevoegdheden vereisen in ieder geval dat de instelling die de residuaire bevoegdheid bezit duidelijk aangewezen wordt.

2.2. De vergadering spreekt zich dus uit voor een systeem van residuaire respectievelijk toegewezen bevoegdheden. Deze laatste dienen duidelijk in grote gehelen maar gedetailleerd bij *wetgeving* te worden bepaald (en mogen niet in feite overgelaten worden aan de uitvoerende macht zoals in de huidige wetgeving op de voorbereidende gewestvorming).

2.3. De onvermijdelijke bevoegdheidsconflicten dienen *gerechtelijk* beslecht te worden. Gevallen daarentegen waarin

een normatieve overheid, optredend binnen haar bevoegdheid, schade toebrengt aan een andere gemeenschap of collectiviteit van hetzelfde niveau, zijn politieke conflicten, die door een hogere politieke instelling moeten worden opgelost.

3. Volgens sommige leden vereist de bescherming van de ideologische minderheden *institutionele* waarborgen ter aanvulling van de normatieve regelingen (Grondwet, wet, cultuurpact). Hierbij moet vooral het systeem van de evenredige vertegenwoordiging zoveel mogelijk worden verstevigd, zowel op nationaal vlak, als op het subnationaal en gemeentelijk vlak.

Door anderen werd evenwel gewaarschuwd voor de gevaren die dergelijke institutionele waarborgen en "pacten" insluiten, nl. het afremmen van groepsvorming rond nieuwe gedachtenstromingen en het institutionaliseren van de *verzuiling*.

4. Wat ten slotte de bescherming van de Vlaamse minderheid te *Brussel* betreft, zijn eveneens institutionele waarborgen vereist. De eigen Brusselse organen dienen evenwel enkel bevoegd te blijven inzake de niet-persoonsgerichte aangelegenheden. Hiervoor zal de hoofdstad over een eigen beraadslagend orgaan en over een eigen executieve beschikken. De culturele en zogenaamde *persoonsgerichte* aangelegenheden dienen toevertrouwd te worden aan de beraadslagende organen van de twee deelgemeenschappen (deelparlementen, na fusie cultuurraad-gewestraad). De meerderheid vindt het eveneens ongewenst om voor deze aangelegenheden in de Brusselse regio een eigen executieve te installeren.

P. Steen

Sectie 3. — INTERPROFESSIONELE ASSOCIATIE

Na het welkomstwoord van de heer voorzitter prof. R. Janssens, raadsheer in het Hof van Cassatie, onderstreepte preadviseur prof. W. Delva de *noodzaak van de oprichting van interprofessionele associaties*. Immers, praktisch iedereen is ervan overtuigd dat een diligente dienstverlening aan en begeleiding van de cliënt en het verzekeren van een zinvolle menswaardige privacy, de professionalist, wil hij een behoorlijke service verlenen aangepast aan de complexe en evoluerende noden van onze tijd, noopt tot specialisatie en meteen tot samenwerking met andere specialisten, niet alleen van dezelfde discipline, maar tevens van andere disciplines. De snelle technologische evolutie, het steeds groter wordend overheidsingrijpen, het gevaar van onttaking van het beroep door de zogenaamde neoprofessies, alsook het concurrentiegevaar van buitenlandse E.E.G.-collega's, die de noden van de tijd vlugger aanvoelden, dwingen tot interdisciplinaire associatie.

De bijzondere werkgroep, samengesteld uit een interdisciplinair team van lectoren, assistenten, advocaten en notarissen, onder leiding van prof. Van Hoestenbergh, verschaft de deelnemers reeds een onuitputtelijke bron aan discussiemateriaal.

Met het oog op een vlotte discussie en ter memorie van de deelnemers, belichtten de verschillende rapporteurs bondig de knelpunten van de problematiek die ze in hun verslag hadden onderzocht en deelden hun visie ter zake mee. Dhr. Van Hove, notaris en lector K.U.L., beklemtoonde het nut en de voordelen van de *interdisciplinaire associatie tussen notaris en advocaat* en, na een vlotte en leerrijke uiteenzetting van dhr. Engels, assistent R.U.G., over de situatie in *Frankrijk en Nederland*, pleitte eerstgenoemde spreker voor een *solidaire beroepsaansprakelijkheid van de vennoten* voor een fout begaan door één van hen, en voor een verplicht gestelde beroepsverzekering. Volgens prof. Van Hoestenbergh en mevr. Lagae (assistente K.U.L.) zijn de interprofessionele associaties onvermijdelijk, gezien de nood die eraan bestaat. Prof.

Van Hoestenbergh hechte voornamelijk belang aan de verhouding van de associaties en hun leden ten overstaan van de corporaties. Hij beaamde de stelling van prof. Delva om de tuchtregeling uit de sector van de *deontologie* te halen en wou de berechting zien toevertrouwen aan een onafhankelijke rechtsmacht. Ten aanzien van de cliënten pleitte ook hij voor het behoud van het "intuitu personae"-karakter, wat tot gevolg heeft dat elke professionalist én rechtspersoon onder een disciplinaire tuchtregeling vallen. Tussen de vennoten, die moeten samenwerken in een sfeer van openhartigheid en mededeelzaamheid, dient de notie van het gedeeld beroepsgeheim te worden behouden; het is ook een kwestie van feeling van de professionalist om te weten wat hij niet mag doorspelen.

Ten slotte dient de oprichting van een interdisciplinaire associatie te geschieden onder controle van een disciplinaire instantie.

Dhr. Bouckaert, notaris en lector K.U.L., had de moeilijke taak op een minimum aan tijd duidelijk te stellen onder welke *juridische vorm* een dergelijke associatie kan worden opgericht.

Hij schetste vooreerst de kenmerken van de professionele en interprofessionele vennootschap met rechtspersoonlijkheid zoals uitgewerkt in het wetsontwerp-Olivier en belichtte verder de al dan niet toepasselijkheid van het contract van maatschap, de noodzaak van het bezit van kapitaal en maatschappelijk vermogen en de vorming ervan (soorten en aard van inbreng, het probleem van de waardebepaling van het kantoor van een notaris), en de aansprakelijkheid van de vennootschap en van haar leden. Wat het laatste betreft, verdedigde hij de stelling dat de vennoten tegenover de vennootschap verbonden zouden moeten zijn als beheerders.

Hij besloot met de overweging dat het best nieuwe structuren zouden worden opgericht en dat van de bestaande types de V.O.F. nog het best beantwoordt aan de gestelde eisen.

Tot slot verwees dhr. De Gryse, advocaat bij het Hof van Cassatie, naar de goede werking van de interprofessionele associaties in Nederland. Hij wees tevens op de problematiek van de mogelijke tegenstrijdigheid van belangen tussen notarissen en *advocaten*. De tuchtraden zouden in die zin moeten werken dat ze én het belang van de advocaten/notarissen én dat van de rechtzoekenden dienen. Hij stelde ook voor een gemengde Commissie het probleem te laten bestuderen en een reglement te laten opstellen.

Dhr. De Schrijver, advocaat, belichtte nog twee discussiepunten, nl. dat van de vrije keuze van de rechtzoekende en de onafhankelijkheid van de gekozen raadsman ten overstaan van de overheid (in tegenstelling met de notaris die onder controle staat van de overheid), en dat van de samenwerking tussen advocaten en notarissen, wat volgens hem een nieuwe wetgeving en aanpassing van bestaande beroepsregelen vereist.

1. Dan volgde de bespreking, waarin vooreerst de *verschillende mogelijke associaties* even duidelijk werden gesteld.

De vraag rees of in een middenassociatie ook juristen in dienstverband en bedienden konden worden aangeworven zonder te handelen in strijd met de deontologische regelen.

Interne associaties, waarbij de leden zelfstandig en voor zich persoonlijk hun beroep uitoefenen, doch hun honoraria inbrengen en verdelen, bestaan reeds, hoewel beperkt tot professionele associaties tussen notarissen of advocaten en hun medewerkers. In deze vorm van associatie kan men nog een stap verder gaan door de zaken te verdelen ratione materiae. Dat laatste gebeurt ook bij het teamwork in pool, doch dan slechts in de vorm van losse samenwerking.

In de eigenlijke interprofessionele associatie is de associatie zelf titularis of houdster van het ambt of beroep en treedt ze naar buiten door middel van organen.

2. Of een dergelijke vorm van associatie gewenst is, zal

afhangen van het antwoord dat men zal geven op de vraag wie eigenlijk *titularis* moet zijn *van het ambt van notaris* en *van het beroep van advocaat*: de individuen zelf of de rechtspersoon.

Sommige deelnemers stonden het oprichten van een vennootschap tussen advocaten en notarissen, die elk hun beroep uitoefenen en de winsten en verliezen delen, voor. Anderen achtten het wenselijk, mogelijk en noodzakelijk een vennootschap met rechtspersoonlijkheid te creëren die zelf als titularis van de associatie zou optreden.

Vragen in verband met deontologie en tucht dienen te worden opgelost nadat men een optie in de een of andere richting heeft genomen en mogen de keuze zelf van de optie niet vooraf bepalen of beïnvloeden.

Toch leek het de meerderheid der deelnemers moeilijk haalbaar een openbaar ambt en een vrij beroep in één rechtspersoon te verenigen.

Zou een voorafgaand privatiseren van het notarisambt, vnl. in verband met de benoeming van de notarissen, de numerus clausus, de schorsing, schrapping, de opvolging en de overname van het kantoor, de realisatie van de interprofessionele associatie helpen?

Een institutionaliseren (cf. wetsontwerp-Olivier) van de overname van het kantoor van een notaris (in Nederland onbestaande) stelt de vennootschap immers voor de keuze: ofwel de door de Koning nieuw benoemde opvolger te moeten aanvaarden, of anders, het notarisambt te moeten verliezen.

Die problemen werden door anderen van de hand gewezen: de notaris, die het voorrecht van authenticatie bezit, is geen gewoon ambtenaar van de openbare orde en hij krijgt in feite de opvolger die hij zelf wil, gezien het bestaan van de venaliteit van het notariaat wordt aanvaard.

Hoewel voor de professionele associatie velen voordeel zagen in het oprichten van een vennootschap, houdster van het ambt, leek het voor de meeste deelnemers nog ongewenst die weg in te slaan voor de interprofessionele associatie.

De vergadering kwam over het algemeen tot het besluit dat in een eerste fase enkel haalbaar leek de associés titularis te laten blijven van hun beroep, hoewel sommigen oordeelden dat een verdere evolutie nodig zal zijn, met name naar de associatie rechtspersoon houder van de beroepen.

3. Daar elke associatie een *inbreng* vereist, betrof het volgende discussiepunt deze materie en vnl. de inbreng van het protocol van een notaris. Reeds eerder werd erop gewezen dat die inbreng niet kan worden vergoed door kapitaals aandelen, wel door winstaandelen, wat bepaalde vennootschapsvormen (bv. de P.V.B.A.) uitsluit.

In België, in tegenstelling met de andere E.E.G.-landen, bezit het notariskantoor een patrimoniaal karakter (cf. belasting bij overlijden). Het probleem van de fiscale meerwaarde bij het valoriseren ervan werd eveneens aangestipt.

Velen waren de mening toegedaan dat het protocol van de notaris, evenmin als de cliënteel van de advocaat moet worden ingebracht in de associatie; het zou blijven toebehoren aan een bepaalde fysieke persoon.

Anderen deelnemers opperden hiertegen toch wel bezwaren vnl. gebaseerd op de feitelijke situatie van het bestaan van de vermogenswaarde, die de solvabiliteit van de associés helpt verzekeren. Ook het wetsontwerp-Olivier denkt wel degelijk aan inbreng van kapitaal.

Misschien kan een nieuwe juridische structuur worden uitgedacht, waarin de associé het eigendomsrecht op het protocol behoudt, doch door zijn toetreding tot de associatie het genot ervan inbrengt, samen met zijn activiteit, vlijt en ervaring (cf. Nederland). De meningen hierover liepen toch uiteen.

4. Een belangrijk punt dat vervolgens ter discussie werd aangeboden, betrof de problematiek in verband met de *aansprakelijkheid*.

Er bleek geen probleem te bestaan voor wat betreft de

individuele aansprakelijkheid van elk lid van de associatie voor de beroepsfout die hij begaat.

Iedereen aanvaardt dat daarenboven de associatie zelf instaat voor de beroepsfouten van haar leden.

Geen eensgezindheid kon worden bereikt over de aansprakelijkheid van de leden van de associatie voor een beroepsfout van een medelid.

Is in het wetsontwerp-Olivier de positie van de schuldeisers gunstiger voor schulden van de vennootschap (art. 21: vennootschap solidair aansprakelijk met de vennoten, hoewel eerst de vennootschap moet worden aangesproken) dan voor de beroepsschulden (art. 22: vennootschap aansprakelijk, vennoten elk afzonderlijk onbeperkt en geheel aansprakelijk, doch geen solidariteit voor de andere vennoten)?

Een reden voor een dergelijke ongelijkheid zou, volgens sommigen, kunnen liggen in het feit dat een opteren voor een algehele solidariteit een verhoging van de aansprakelijkheid van elk lid meebrengt en dat niet iedereen hiertoe bereid is zolang de beroepsfouten niet volledig kunnen worden gedekt door een verzekering, te meer daar elk lid niet altijd zelf kan beslissen wie medelid wordt. Daarenboven beklemtonden andere deelnemers dat het aanvaarden van de solidaire aansprakelijkheid het creëren van associaties tussen advocaten en notarissen zeker niet zou bevorderen, gezien de zware aansprakelijkheid die op de notaris rust.

Hoewel de cliënten-schuldeisers, wanneer ze zich tot een associatie wenden, reeds een bijkomende zekerheid hebben, nl. het vennootschapskapitaal, pleitten sommigen toch voor de handhaving van de solidariteit om de te begeleiden cliënt zo veilig mogelijk te stellen met alle denkbare garanties.

De vennoten kunnen immers een regresvordering instellen. Wel was iedereen het erover eens dat, ter dekking van de aansprakelijkheid, in de hoogst mogelijke mate een beroepsverzekeringplicht dient te worden ingebouwd.

5. Ten slotte kwamen nog *enkele vragen* naar voren, die echter bij gebrek aan tijd niet grondig konden worden besproken: de benaming, de overlegging van de statuten aan beroepsinstanties, de territoriale beperkingen en filialen, het aantal, minimum of maximum, leden, de toetreding, uittreding, overlijden en uitsluiting van leden, de overdracht van aandelen, de gelijkheid van de leden, de onafhankelijkheid bij het behandelen van de zaak, het contact met de cliënt, het beroepsgeheim, de tuchtregeling tegenover individu en tegenover de associatie, het honorarium en de fiscale implicaties...

6. Spijtig genoeg kon de *juridische vormgeving* van de associatie niet worden uitgediept, wel werden terloops de burgerlijke vennootschap (maatschap zoals in Nederland) en de V.O.F. genoemd en werd nu en dan verwezen naar het wetsontwerp-Olivier en naar de burgerlijke vennootschap met rechtspersoonlijkheid in Frankrijk.

7. Tot *besluit* durfde de vergadering de wens uitdrukken dat, de *lege lata*, de Orde van Advocaten en de Kamers van Notarissen zich soepel zouden tonen tegenover de oprichting van interprofessionele associaties tussen notarissen en advocaten, al zal het noodzakelijk blijken bepaalde bedingen in dergelijke overeenkomsten verplicht te doen inlassen.

De *lege ferenda* kan dan gedacht worden aan het opstellen van een speciale wetgeving die dergelijke associaties regelt.

L. Van Slycken
Assistente U.F.S.I.A.

Sectie 4. — HOLD-UPS, GIJZELINGEN EN VLIEGTUIGKAPERIJ

Uitgaande van de vaststelling dat het fenomeen terrorisme een zeer grote mobiliteit vertoont qua manifestatie en technieken, benadrukte prof. De Schutter in zijn inleiding de noodzaak om de problematiek te globaliseren. Vaststellend

dat er zich verscheidene uitingsvormen van terrorisme voordoen die zich zowel manifesteren in individueel als georganiseerd geweld, dienen wij aandacht te besteden aan de dieperliggende oorzaken en een antwoord te zoeken op de vraag of de repressieve aanpak niet de laatste is die aangewezen is. Het is in ieder geval duidelijk dat de politieke achtergronden van het probleem erkend dienen te worden.

Deze politieke implicaties verklaren ook het feit dat men internationaal slechts aarzeland tot een fractionele benadering van de problemen is kunnen komen (Conventies van Tokio in 1962, Den Haag in 1970 en Montréal in 1971). De noodzaak van een algemene consensus rond het begrip terrorisme en van een internationaal optredingsmechanisme doet zich voelen. Volgens prof. De Schutter zal het uitgangspunt moeten blijven dat daden van terreur onaanvaardbaar zijn maar dat men rekening zal dienen te houden met de situatie van het individu en met de internationale machtsverhoudingen. Aangestipt zij dat de huidige besprekingen in het kader van de Raad van Europa als principe de uitlevering stellen.

Mevr. F. Thomas gaf een korte inleiding over het preadvies over hold-up, gijzeling en luchtpiraterij, misdrijven waarin zij de volgende gemeenschappelijke kenmerken meende terug te vinden: ze zijn gericht, minder tegen individuen, dan wel tegen bepaalde categorieën van personen, instellingen, politieke of ethnische groepen; ze situeren zich meer op nationaal of internationaal dan wel op lokaal vlak en ze komen alle drie voor als een specifieke reactie op de ontwikkeling van de industriële maatschappij. Ten slotte impliceren zij steeds opnieuw het gebruik van geweld in de zin van een onwettige fysische of psychische dwang. Wegens het feit dat de preadviezen zich beperkt hadden tot de gemeenrechtelijke aspecten sloten zij het zogenaamde structureel en staatsgeweld uit. Uit bepaalde onderzoeken meende zij te mogen besluiten dat het publiek de neiging heeft het fenomeen "geweld" te overschatten. Vanuit paniekgevoelens die daardoor ontstaan zou men wel eens fundamentele vrijheden in het gedrag kunnen brengen en het "sociaal leven nutteloos verarmen". Ook de pers gaat hierin volgens haar niet volledig vrijuit hoewel zij een nuttige schakel kan vormen tussen bevolking en beleidsvoerders die zij inlicht over bepaalde gevoelige problemen en aldus soms onrechtstreeks aanzet tot het treffen van de aangepaste maatregelen. Hoewel preventie en sociale actie nuttiger instrumenten lijken legt de overheid op heden nog steeds de nadruk op repressie (cf. Wet van 2 juli 1975).

Door de voorzitter van de sectie, prof. W. Calewaert werd voorgesteld bij de discussie het onderscheid te maken tussen de volkenrechtelijke en de nationaal-juridische aspecten van het probleem.

Wat betreft het eerste aspect spitste de discussie zich voornamelijk toe op het principe dat door de Raad van Europa gesteld schijnt te worden (uitlevering). Dit houdt een objectivering van het probleem in. Prof. De Schutter pleitte nochtans voor een casuïstische behandeling met de nodige soepelheid. Bij naleving van het principe "aut dedere, aut judicare" is het echter moeilijk om een criterium te bepalen omdat dit voortdurend een waardeoordeel zal behelzen over de terroristische daad. De uiteindelijke beslissing houdt bovendien het gevaar in opnieuw terroristische daden uit te lokken. De oplossing zou natuurlijk een internationaal gerecht zijn. In afwachting daarvan zou men wellicht enkele tussenoplossingen kunnen vinden: speciale straffkamers op nationaal vlak, observatoren... Problemen kunnen hier evenwel rijzen i.v.m. de rechtszekerheid van de rechtsonderhorigen.

Wat betreft de nationale aspecten van het vraagstuk stond er enige discussie rond de vraag of het wel nodig was de gijzeling als nieuw misdrijf te kwalificeren en rond de vraag of strafverzwaring in dit domein wel effectief is. Men was het er in ieder geval over eens dat strafverzwaring alleen effect kan bereiken als ze gepaard gaat met een aantal preventieve maatregelen.

Uiteindelijk werden voor de plenaire vergadering de volgende resoluties geformuleerd :

— Wat het terrorisme betreft stelt de sectie vast dat een grote verscheidenheid bestaat in technieken en motiveringen (o.m. het politiek oogmerk), het vaak internationaal karakter ervan, zodat daardoor een aantal problemen van volkenrechtelijke aard rijzen, zowel wat de preventie als wat de repressie betreft. Het gaat immers om een volkenrechtelijk delict dat slechts effectief zal kunnen worden beteugeld door het volkenrechtelijk bepalen van de incriminatie en het creëren van een internationaal gerecht. In afwachting, enerzijds, wat de incriminatie betreft, vallen we noodzakelijk terug op fractionele oplossingen (burgerluchtvaart, diplomaten). Dit biedt het nadeel en houdt het gevaar in van een voortdurende verschuiving naar nieuwe doelwitten. Wat, anderzijds, de mechanismen betreft vallen we terug op de nationale repressietechnieken met als hoofdenmerk de keuze tussen vervolging in eigen land en de uitlevering. Daarbij stellen we vast dat de Europese Staten naar de laatste oplossing neigen. De sectie meent dat deze keuze fundamenteel is en een noodzakelijk evenwicht impliceert tussen aan de ene zijde het respect voor de mensenrechten en aan de andere zijde het nationaal soevereiniteitsbeginsel. Deze optie zal steeds moeten steunen op waardenschalen die het nationale plan overschrijden en zij zal dus steeds vanwege het beleid een inzicht eisen in interstatelijke verhoudingen.

— Op het nationale vlak meent de sectie dat de gijzeling door de wetgever als misdrijf moest bepaald worden. Wat betreft de roofoverval is de sectie van mening dat de strafverzwaring slechts efficiënt zal zijn indien ze aangevuld wordt door preventieve maatregelen, m.n. het opleggen van een aantal verplichtingen aan potentiële slachtoffers (beperkingen van het aantal filialen door financiële instellingen, verplichte aanwending van eigen beveiligingsmaatregelen).

Frank Hutsebaut

Sectie 5. — PREVENTIE VAN FAILLISSEMENT EN HANDHAVING VAN DE ONDERNEMING

De werkzaamheden van deze sectie, die 99 deelnemers telde, nemen een aanvang met een toelichting enerzijds door de preadviseur, assistent aan de rechtsfaculteit van de K.U.L., de heer J. Steenberghe, en anderzijds door prof. R. Van de Putte, gewoon hoogleraar aan de K.U.L., eregouverneur van de Nationale Bank, omtrent het ontwerp van wet betreffende het beheer met bijstand voor ondernemingen in moeilijkheden.

Daaromtrent werden aan beiden informatieve vragen gesteld en door hen beantwoord.

De voorzitter van de sectie, prof. J. Ronse, gewoon hoogleraar aan de K.U.L., heeft nadien vraagpunten voor de bespreking aan de vergadering ter overweging voorgelegd.

De voornaamste ervan werden in de namiddagzitting besproken. Reeds vooraf stelde de vergadering met spijt vast dat de beschikbare tijd niet zou toelaten deze zeer omvangrijke en boeiende materie volledig te bespreken.

Uit de bespreking door de vergadering traden volgende overwegingen naar voren :

1. Een vennootschap mag slechts worden opgericht wanneer een *toereikend* kapitaal voorhanden is. Het bepalen van een algemeen minimumkapitaal is op zichzelf onvolgende, daar dit niet de minste waarborgen biedt, o.m. gezien de inflatie en de diverse aard der ondernemingen.

De mogelijkheid bestaat om met het oog op de verplichting van een toereikend kapitaal de oprichters van een vennootschap de verplichting op te leggen een financieel plan bij de oprichtingsakte te voegen.

2. De vergadering is niet eensgezind omtrent de vraag of op alle zakelijke papieren het maatschappelijk kapitaal moet worden vermeld. Sommigen achten dit wenselijk, anderen

willen de informatie concentreren op de jaarrekeningen, omdat daaruit het werkelijk vermogen blijkt.

3. Er dient een sanctie te worden gesteld voor de gevallen waarin een vennootschap wordt opgericht met ontoereikend kapitaal, en nadien een faillietverklaring volgt. De vergadering meent dat de rechtbank in die omstandigheden de stichters van deze vennootschap moet kunnen veroordelen om met hun eigen vermogen bij te dragen tot het geheel of een deel van het passief van het faillissement.

4. De beperkte aansprakelijkheid van een vennootschap is vaak niet eens in het voordeel van de ondernemers of van de gewone schuldeisers, maar alleen in het voordeel van financiële instellingen, die aan de onderneming krediet verlenen, en die in geval van moeilijkheden profiteren van de waarborgen die werden bedongen, en die vaak de borgstelling inhouden door zaakvoerders en/of vennoten met hun persoonlijk vermogen.

De vergadering meent dat er aanleiding toe bestaat in het algemeen te bepalen dat de rechtbank van koophandel de bevoegdheid moet krijgen om in door haar te appreciëren gevallen :

1) zaakvoerders en/of vennoten te doen bijdragen tot het geheel of een deel van het passief van het faillissement ;

2) deze personen mede met de vennootschap in staat van faillissement te verklaren.

De vergadering acht het m.a.w. wenselijk dat bepalingen in de zin van de artt. 1 en 2 van bijlage 1 van het E.E.G.-faillissementsverdrag, vervroegd in de Belgische wetgeving worden ingevoerd.

Deze maatregelen zouden ertoe bijdragen roekeloosheid in het beheer van ondernemingen in grote mate te bestrijden.

5. Men zou een stap verder kunnen gaan en de rechtbank van koophandel de bevoegdheid toekennen om vennootschappen met beperkte aansprakelijkheid te verplichten tot omvorming in een V.O.F. of commanditaire vennootschap.

Hoewel sommigen daarvan voorstander zijn, acht de vergadering in het algemeen deze mogelijkheid voor de rechtbank van koophandel niet wenselijk.

6. Men overweegt wel de mogelijkheid om de rechtbank van koophandel de bevoegdheid te verlenen een kapitaalverhoging te bevelen bij wijze van inbreng van de schuldvorderingen van zaakvoerder en vennoot. Niet iedereen is evenwel van het praktisch nut hiervan overtuigd. Wenselijk bleek in ieder geval de subordinatie van deze schuldvorderingen.

7. De vergadering pleegt uitgebreid overleg over de werking van de diensten voor handelonderzoeken (de zgn. depistagediensten) in de diverse rechtbanken van koophandel.

Institutionalisering van deze diensten is niet strikt noodzakelijk. Met het oog op een zekere gelijkheid ware het nochtans wenselijk in de wet te bepalen dat in de schoot van elke rechtbank van koophandel een dienst voor handelonderzoeken wordt ingericht. Ten einde hinderlijke beperkingen te voorkomen hoort er geen opsomming te zijn van de bevoegdheden van de diensten. Een opsomming van de middelen die ter beschikking van deze diensten moeten staan zou integendeel wel wenselijk zijn.

Een zeer belangrijk middel voor deze diensten ware een afzonderlijk op te richten dienst, met computer uitgerust, waarin op nationaal vlak die informatie wordt gecentraliseerd welke de benarde situatie van ondernemingen aan het licht zou kunnen brengen. Van daaruit zou de informatie moeten worden doorgegeven aan de rechtbank van koophandel van de zetel of woonplaats van de betrokken ondernemingen.

8. Accumulatie van R.M.Z.-schulden kan het faillissement bespoedigen of zelfs veroorzaken. Aan het voorrecht van de R.M.Z. moet niet worden getornd maar er moet een

doorlopende informatie komen over belangrijke achterstallen, aan de R.M.Z. verschuldigd, enerzijds naar de rechtbanken van koophandel van de zetel of woonplaats van de betrokken ondernemingen, en anderzijds naar de voornoemde nog op te richten centrale informatiedienst. De belangrijke materie omtrent de voorrechten van de

R.M.Z. en de fiscus kon wegens tijdsgebrek niet worden uitgepraat. In het algemeen meende men nochtans dat de R.M.Z. tijdig moet optreden om de schuldenlast van de ondernemingen tegenover haar niet al te zeer te laten accumuleren.

Luc Van Parys

VERSLAGEN NAMENS DE BIJZONDERE WERKGROEP OVER DE ASSOCIATIE TUSSEN ADVOCATEN EN NOTARISSEN

WERKHYPOTHESE OF TOEKOMSTIGE REALITEIT: DE ASSOCIATIE TUSSEN ADVOCATEN EN NOTARISSEN?

1. De jurist die maar oog heeft voor het positief recht, zal niet geboeid worden door een futuristische visie op de samenwerking tussen juristen met traditioneel gescheiden beroepen. De scheiding is niet alleen te wijten aan het verschil in de bevoegdheid, maar ook aan een geestelijke vervreemding die sommigen ten onrechte tot een zekere terughouding brengen.

Zeker is het dat de meerderheid van de advocaten en van de notarissen voor een associatie tussen hen niet warm lopen en sommigen er zelfs vijandig tegenover staan.

De geesten zijn nog niet voldoende rijp voor een professionele samenwerking. Hoe zou een interprofessionele associatie de volle aandacht van de op praktijk afgestemde juristen kunnen trekken?

De taak van iedere referaathouder is dus moeilijk: zijn toestand kan vergeleken worden met die van het twaalfde jurylid dat de andere elf "angry men" moet overtuigen dat zijn werkhypothese in de toekomst realiteit kan worden.

Niet alle advocaten zijn geschikt om met notarissen samen te werken: een zekere specialisatie in het burgerlijk recht zal de basis van het kabinet van de met notarissen samenwerkende advocaat moeten vormen, wat niet belet dat zijn werkterrein tot het handels- en sociaal recht uitgebreid kan worden.

2. Het is het belang van de rechtzoekende dat hij, door raadpleging van een juristenkantoor, de gepaste man vindt die hem kan bijstaan niet alleen bij de ondertekening van de officiële akten maar ook voor de rechter bij de uitvoering van deze akten. Niet iedereen weet tot welke jurist hij zich moet wenden: vele zaken komen bij een advocaat terecht die gemakkelijk door een notaris zouden kunnen worden opgelost en omgekeerd.

Het belang van de rechtzoekende moet immers centraal gesteld worden; het belang van de rechtsbeoefenaars zelf mag niet opwegen tegen het belang van hun cliënten, maar indien beiden kunnen verzoend en gebaat worden is onze argumentatie versterkt.

Het lijkt me niet moeilijk aan te tonen waarom de rechtzoekende, na een minimum aan informatie, wegwijs kan geraken in zijn juridische, in hoofdzaak familiale en vermogensrechtelijke problemen.

Het is evident dat een polikliniek van het recht mogelijk is; gewijzers of de begeleiding van een rechtshoofd zou de rechtzoekende tot de right man kunnen brengen; alle problemen van burgerlijk, commercieel, administratief, sociaal en strafrecht zouden door de bevoegde jurist behandeld kunnen worden; dergelijke poliklinieken bestaan te Londen waar flatgebouwen gebruikt worden door honderden mensen — solicitors als partners of in dienst, alsmede hun personeel die samen onder één benaming samenwerken.

Ik denk niet dat die oplossing op heden voordelen biedt

voor de Belgische cliënt die nog steeds gehecht is aan een persoonlijk en plaatselijk contact met zijn raadsman.

Evenwel kan een samenwerking tussen advocaten en notarissen (en later met andere beroepen) beperkt tot de privaatrechtelijke problemen (familie-, zaken- en hypotheekrecht, huwelijksvermogens-, erf- en vennootschapsrecht, beslag- en sociaal recht) nuttig (en misschien later onontbeerlijk) zijn voor de rechtzoekende.

De voordelen voor deze laatste kunnen als volgt geresumeerd worden:

a) de persoonlijke band tussen cliënt en raadsman kan behouden worden door een eerste onderhoud tussen hen; de hulp van de specialist ter zake kan bij dit eerste onderhoud of later of zelfs achter de schermen ingeroepen worden om aan de cliënt de beste rechtsverdediging of rechtszekerheid te geven;

b) de specialisatie onder de samenwerkende juristen komt de cliënt ten goede;

c) deze laatste concentreert zijn rechtsproblemen op een plaats, waar hij zeker is dat iemand hem te woord zal staan, die kennis heeft of kan hebben van zijn dossier;

d) het associatiekantoor bewaart de authentieke of onderhandse akten, de correspondentie en de andere stukken van zijn dossier, waar hij later of zijn raadslieden alle inlichtingen kunnen putten voor toekomstige juridische problemen.

3. De samenwerking tussen advocaat en notaris is voordelig voor beiden.

De advocaat vindt in het kantoor van de notaris een gestructureerd geheel waarin personeel en machines zijn taak kunnen vergemakkelijken.

De notaris kan rekenen op adviezen in zake procedure en houdt gemakkelijker toezicht over de procedurale beslissingen die hij nodig heeft voor de uitoefening van zijn ambt (inbezitting, aanstelling voor verkoop of verdeling).

Andere voordelen zijn:

a) de specialisatie, die het mogelijk maakt de studie van het privaatrecht onder de leden te verdelen; dit veronderstelt een aantal vennoten dat groot genoeg is om aan ieder van hen — buiten zijn dagelijkse praktijk — de tijd te geven om de wetgeving, de rechtspraak en de rechtsleer in de hem toevertrouwde materie te bestuderen; de specialist ter zake kan zijn bevindingen aan zijn medevennoten in de vorm van een geresumeerde nota regelmatig mededelen opdat aldus iedere vennoot in een minimum van tijd zijn algemene kennis van het privaatrecht zou bewaren en aanvullen;

b) de wederzijdse consultatie die, reeds nuttig onder mensen van het zelfde beroep, nog voordeliger zal zijn onder advocaten en notarissen die de zaken uiteraard volgens een aan hun respectievelijk beroep eigen optiek bekijken; de confrontatie tussen de diverse gedachten zal verrijkend zijn; voorbeelden daarvan zijn: het opstellen van huurovereenkomsten waarvoor de redactionele kunst van de notaris en de procedurale incidenten uit de ervaring van de advocaat onontbeerlijk zullen zijn; de hypothecaire opzoekingen en

verrichtingen waarmee de notaris zo vertrouwd is, maar die ook zeer nuttig zijn voor de advocaat van de schuldeiser; de gezamenlijke voorbereiding van een dossier van vereffening en verdeling;

c) de samenwerking in gemengde zaken d.w.z. in zaken waarin advocaten en notarissen in een procedure betrokken zijn, zoals:

1° de toestemming tot het huwelijk en het huwelijkscontract van minderjarigen (procedure voor de jeugdrechter en notariële akten);

2° de adoptie (notariële akte en homologatie);

3° de echtscheiding (procedure, boedelbeschrijving, overeenkomst, vereffening);

4° beschermingsmaatregelen voor minderjarigen (familieraad, homologatie, licitaties);

5° scheiding van goederen (procedure en uitvoering bij notariële akte);

6° erfenissen (dagvaarding, vonnis en vereffening);

7° uitvoering van testamenten (neerlegging en inbezitting, legaatafleveringen);

8° onroerend beslag (procedure en uitvoering); enz. ...

Die voordelen voor de associatielieden zelf komen ook ten bate van de rechtzoekenden: specialisatie, wederzijdse consultatie en samenwerking op alle niveaus van de rechtsbedeling leiden tot een betere vakkennis en snelheid in de oplossing van allerlei privaatrechtelijke problemen.

4. De nadelen zijn niet te ontwijken, w.o.:

a) het verschil in de deontologie;

b) de onverenigbaarheid tussen de houding van de notaris, bemiddelaar tussen partijen, en die van de advocaat, raadsman van een van de partijen;

c) de feitelijke beperking van de vrije keuze van advocaat of notaris;

d) het gevaar voor grote, monopoliserende associaties die de individuele kantoren kunnen verpletteren; dit gevaar bestaat inderdaad maar kan uitgeschakeld worden of vermindert worden:

1° door ons traditioneel realisme dat ieder gigantisme zal vermijden;

2° door een beperking van het aantal leden op te leggen.

5. Achtereenvolgens zullen volgende materies behandeld worden:

a) De wetgeving en/of de praktijk van de interprofessionele associaties in Frankrijk en Nederland; inspiratie uit de ervaring van buurlanden is steeds gewenst.

b) De vormgeving van de associatie; zij kan voor velen voorbarig zijn omdat ze eerst het principe van de interprofessionele associaties moeten slikken. Nochtans kan de toekomst van de interprofessionele associatie afhankelijk zijn van de mogelijkheid om aan de interprofessionele associatie een behoorlijk statuut te geven dat zowel de rechtzoekenden als de medevennoten ten goede komt.

c) De beroepsaansprakelijkheid van de associatie en haar leden; veronderstelt de samenwerking solidariteit tegenover de cliënt die een van de leden geraadpleegd heeft?

d) De verscheidenheid in de deontologie van beide beroepen, met de fundamentele vraag: is de deontologie een statische regeling die iedere enigszins afwijkende toestand verbiedt of kan ze aangepast worden in het belang van de rechtsbijstand en ten voordele van de rechtzoekende?

Voor vandaag zal de ambitie van de referaathouders zich kunnen beperken tot het lanceren van een gedachte die bij de meerderheid van de juristen nog moet rijpen maar na een korte incubatie zeker tot een realiteit kan komen indien wij juristen ons kunnen aanpassen aan de mobiliteit en de veelzijdigheid van onze hedendaagse wereld.

E. VAN HOVE

Notaris

Lector K.U.Leuven

PROFESSIONELE EN INTERPROFESSIONELE ASSOCIATIES GESCHIEDENIS EN RECHTSVERGELIJKENDE GEGEVENS

"Aucune idée n'est neuve, aucune idée n'est perdue".
Alain.

A. INLEIDING

1. Bij het tot stand komen van het Burgerlijk Wetboek had de wetgever reeds in de mogelijkheid voorzien om burgerlijke vennootschappen op te richten. Art. 1832 B.W. bepaalt inderdaad dat een vennootschap een contract is waarbij twee of meer personen overeenkomen iets in gemeenschap te brengen met het oogmerk om de winst die daaruit kan ontstaan, onder elkaar te verdelen.

De Franse Revolutie had echter sterk de nadruk gelegd op de individuele vrijheid. En dit was zeker eveneens terug te vinden in die beroepen, welke men nu nog steeds de "vrije beroepen" noemt¹. Mede door de geest waarin zij werden beoefend en de diverse wetbepalingen en gebruiken die de ethiek en de deontologie van dergelijke beroepen beheersten, was het mogelijk dat de beoefenaars van die vrije beroepen onafhankelijk bleven van elkaar. Daarenboven mag men niet uit het oog verliezen dat de moeilijkheidsgraad van de meeste ervan niet zo hoog was als heden ten dage.

2. Met de jaren, en vooral vanaf de 20e eeuw zijn deze beroepen aan complexiteit gaan winnen. Voor sommigen zijn de exacte wetenschappen er enorm op vooruitgegaan, waardoor de technische mogelijkheden steeds maar groter werden, terwijl voor anderen de ontwikkeling van de samenleving de wetgever verplichtte een steeds groter aantal wetten af te kondigen, die met de dag technischer werden.

Daarbij kwam ook nog dat de investering en inrichting van kantoren meer moeilijkheden opleverden. Vooreerst was er het kopen van de noodzakelijke apparatuur en kantoor-meubelen. Vervolgens het zich aanschaffen van de vakliteratuur. Deze financiële moeilijkheid kon omzeild worden door het oprichten van middenassosiaties, hetgeen dan ook in sommige landen reeds gebeurde in het begin van onze eeuw. Doch dit was een voorlopige oplossing. Want er was nog een andere moeilijkheid, die met de jaren scherper werd gesteld: het verwerken van de informatie. Dit laatste zou langzamerhand de verplichting van de specialisatie meebrengen, zodat het beeld van de "all-round" uitoefenaar van het vrij beroep met de dag vervaagde.

3. Dit brengt ons tot een ander probleem, nl. de dienstverstreking aan de cliënteel. Hetgeen toch een van de belangrijkste kenmerken is van het vrij beroep. Vooreerst zou het aantal personen, fysieke en morele, met de dag toene-

¹ Het is onmogelijk in het kader van deze uiteenzetting een omschrijving te geven van het vrij beroep. JEAN SAVATIER geeft in zijn werk *Les professions libérales* (Parijs, 1947) de karakteristieken aan van een vrij beroep, door uit te gaan van de relatie die bestaat tussen degene die het beroep uitoefent en de cliënt. M.b.t. die relatie onderzoekt hij vooral drie grote krachtlijnen: de aard van het uitgeoefend beroep, de door de cliënt gevraagde oplossingen en ten slotte de sociale taak van de uitoefenaar van het vrij beroep. In zijn besluit schrijft hij onder meer het volgende: "C'est la nature même de la relation entre professionnel et client qui justifie et qui commande les institutions propres aux professions libérales. Et l'on peut caractériser d'un mot cette nature en disant que la relation professionnelle des professions libérales est une relation de confiance". En deze vertrouwensrelatie is slechts mogelijk indien zij in volle vrijheid tot stand komt.

men. En vervolgens zou de dienstverlening aan bepaalde rechtspersonen steeds ingewikkelder worden, aangezien het terrein dat door deze personen wordt bestreken als maar omvangrijker, en in sommige gevallen zelfs internationaal zou worden. Deze omstandigheden, samen met de reeds vermelde moeilijkheden, zouden nogmaals een noodzaak tot associatie aan het licht brengen. Die in sommige gevallen zelfs zou leiden tot interne associaties met medewerkers², of het tot zich trekken van medewerkers die in een of meer welbepaalde domeinen bedreven zijn³.

4. Zo is het ook te begrijpen dat in de aanhef van de memorie van toelichting van het Belgische ontwerp van organieke wet betreffende de burgerlijke professionele en interprofessionele vennootschappen⁴, het volgende gezegd wordt:

"Onze maatschappij evolueert zo zeer dat de voorwaarden om traditionele vrije beroepen uit te oefenen er grondig door gewijzigd worden. Deze beroepen zijn, ten gevolge van de veralgemening van het onderwijs, niet langer uitsluitend voorbehouden aan een sociale of culturele elite. Het begrip van ereloon is geëvolueerd. Zij die deze beroepen uitoefenen zijn, zoals al degenen die een zelfstandige winstgevende werkzaamheid uitoefenen, onderworpen aan fiscale en sociale wetten die steeds complexer worden. Tenslotte zijn wetenschap en techniek er zodanig op vooruitgegaan dat een alleenstaand vakman niet meer de gezamenlijke kennis kan vergaren die hij zou moeten hebben om zijn werkzaamheden uit te oefenen, hetgeen meebrengt dat hij zich moet specialiseren en bijgevolg, dat vaklieden van verschillende specialisaties zich moeten groeperen.

"Dit geheel van omstandigheden heeft tot gevolg dat degenen die een vrij beroep of een ander zelfstandig intellectueel beroep uitoefenen steeds minder in staat zijn afzonderlijk te handelen. Bovendien is het in de technische beroepen noodzakelijk gebleken zich te verenigen onder praktici van verschillende, maar aanverwante takken van wetenschap, bijvoorbeeld tussen architecten en ingenieurs, tussen accountants en belastingconsulenten, enz..."

5. Alvorens over te gaan tot de bespreking van het Belgische ontwerp, kan het misschien nuttig zijn te gaan kijken hoe men deze problemen heeft opgelost in andere landen. Eerst wordt te rade gegaan bij onze zuiderbuur, Frankrijk, vervolgens bij onze noorderbuur, Nederland. Daar het terrein te uitgebreid is wordt het onderzoek beperkt tot twee beroepen: de notaris en de advocaat. Nu reeds mag op het feit gewezen worden, dat deze beide landen voor hetzelfde probleem, de facto een andere oplossing hebben.

B. FRANKRIJK

1. De kaderwet van 1966

a. Vóór de wet van 1966

6. Al wat hiervoor is uiteengezet over verwachtingen, voorlopige middelen, werd door onze zuiderburen in een wet vastgelegd.

Doch eer het zover zou komen, was men in een aantal

² Zie hierna sub C. Nederland de interne associatie tussen de notaris en de kandidaat-notaris.

³ In de Verenigde Staten "para-professionals" genaamd. Dezen hebben dikwijls dezelfde studies gedaan als de eigenlijke beoefenaar van het beroep, doch verzorgen slechts één specifiek terrein. Zij kunnen echter ook belast worden met de meer technische of praktische uitwerking van een zaak.

⁴ Ontwerp Olivier, zoals neergelegd bij de Raad van State (1975).

wetten en decreten aan bepaalde verwachtingen tegemoet gekomen. Te citeren zijn:

— de Wet van 5 augustus 1960, art. 14: orientation agricole, die vervuldigd werd door die van 8 augustus 1962 (n° 62-933): groupements agricoles;

— de Wet n° 62-917 van 8 augustus 1962: groupements agricoles d'exploitation en commun (de zogeheten G.A.E.C.); — het Decreet n° 54-1302 van 30 december 1954, en de Wetten n° 60-792 van 2 augustus 1960 en n° 63-810 van 6 augustus 1963: groupements forestiers.

Te vermelden zijn nog de wetten op de coöperatieve vennootschappen, burgerlijke of handelsrechtelijke, die door de Wet van 10 september 1947 een speciaal statuut kregen. In de eerste plaats was dit het geval met de landbouwcoöperaties.

Op het gebied van de stedenbouw kan gewezen worden op de Wet van 16 december 1964, m.b.t. de "bail à la construction", die in zijn art. 20 in de mogelijkheid voorzorg van "sociétés civiles foncières".

Ten slotte vermelden we nog de Wet van 28 december 1966 (n° 66-1010) en het Decreet n° 68-259 van 15 maart 1968, die het negociëren en de publiciteit regelen van de geldleningen en het plaatsen van fondsen.

Al deze nieuwe wetten werden verder door decreten en reglementen uitgewerkt, die de doelstellingen van de basisteksten verder afbakenen. Daardoor worden telkens weer opnieuw de uitvoeringsmogelijkheden aangeduid of een typestatuut opgelegd, die de bedoeling van de wetgever m.b.t. een welbepaalde soort vereniging beter en nauwkeuriger omschrijven. Bovendien mag niet uit het oog verloren worden dat de praktijk dikwijls verschillende soorten statuten heeft uitgewerkt, waardoor verschillende en vaak uiteenlopende oplossingen werden gegeven aan de gerezen moeilijkheden.

b. De wet van 1966: de professionele associaties

7. Op 29 november 1966⁵ kwam er ten slotte een wet tot stand op initiatief van de toenmalige minister van Justitie, Jean Foyer, die aan de vrije beroepen de dubbele kans heeft willen geven "d'épouser leur temps et sauvant leur âme"⁶. Deze wet was een kaderwet die de oprichting van burgerlijke beroepsvennootschappen mogelijk maakte. Door de Wet van 23 december 1972⁷ werden een aantal versoepelingen, maar ook een aantal wijzigingen in de oorspronkelijke kaderwet gebracht. We beperken ons in deze uiteenzetting tot de meest belangrijke aspecten ervan, en meer speciaal die welke passen in het algemeen beeld dat hier opgehangen wordt.

8. Art. 1 van de wet van 1966 biedt de mogelijkheid "(de constituer) entre personnes physiques exerçant une même profession libérale soumise à un statut législatif ou réglementaire ou dont le titre est protégé, et notamment entre officiers publics et ministériels, des sociétés civiles professionnelles qui jouissent de la personnalité morale et sont soumises aux dispositions de la présente loi". Hierbij moet reeds opgemerkt worden dat het uitgesloten is dat morele personen een dergelijke vennootschap zouden oprichten. Dit is zeer begrijpelijk, want het gaat hier nog altijd om vrije beroepen, en het geheel van deze wet wordt bovendien beheerst door het "intuitu personae"-karakter. Indien men deze mogelijkheid had gegeven, dan kon terecht gevreesd worden dat van het

⁵ Loi n° 66-879 du 29 novembre 1966 relative aux sociétés civiles professionnelles (J.O. 30 november 1966).

⁶ D. DIDIER, "Préface", in het werk van J. CHAPUIS, *Les sociétés civiles professionnelles notariales*, Parijs, 1971.

⁷ Loi n° 72-1151 du 23 décembre 1972 modifiant la loi n° 66-879 du 29 novembre 1966 relative aux sociétés civiles professionnelles (J.O. 27 december 1972).

"zich redden" niets terecht gekomen zou zijn. Toch is dit artikel reeds een hele stap vooruit. Want de mogelijkheid wordt aan alle beoefenaars van een zelfde beroep gegeven om zich te verenigen in burgerlijke beroepsassociaties. En dit gaat verder dan de middenvereniging.

Want terwijl vóór de wet van 1966 de middenvereniging toegelaten en de regel was, werd deze vorm van vereniging de uitzondering. Het is slechts in art. 36 dat de wet van 1966 in deze mogelijkheid voorziet, zonder verdere uitwerking. De vennoten moeten bovendien in hun maatschapscontract uitdrukkelijk vermelden welke vorm zij kiezen.

Daarbij komt nog dat elke vennoot slechts lid kan zijn van één enkele beroepsvereniging (art. 4 W. 29 november 1966). En dat hij in het kader van een beroepsvereniging dat beroep slechts kan uitoefenen waarvan de vennootschap houdster is. Indien bijvoorbeeld een persoon voorheen advocaat was, maar tevens houder van een notarieel diploma, dan kan hij, zodra hij in een associatie treedt houdster van een notarisambt, zijn advocatenberoep niet meer uitoefenen.

Het is evenwel mogelijk dat een administratief reglement dat zou toestaan. Doch tot op heden werd die mogelijkheid nog niet uitgewerkt. Indien dit ooit het geval zal zijn, dan zal dit voor onze zuiderburen een zware opdracht worden. Want de historische groei van de conceptie der vrije beroepen en de vooroordelen die aan elk beroep eigen zijn, zullen op zichzelf reeds een enorme hinderpaal vormen. En iedereen weet dat een mentaliteitsverandering altijd een grote, en voor sommigen zelfs een onoverkomelijke moeilijkheid is geweest. Die altijd door een kleine groep, die zijn wil doorrijft, uit de weg geruimd wordt⁸.

9. Uit de tekst van art. 1 van de wet van 1966 volgt dus dat de Franse wetgever de mogelijkheid heeft geboden dat beoefenaars van hetzelfde beroep zich verenigen. Deze vennootschap wordt dan houdster van het ambt, dat door de leden gezamenlijk uitgeoefend wordt. De Franse wetgever heeft echter, in art. 5, lid 1, van dezelfde wet, ook bepaald dat "des personnes physiques d'un office public ou ministériel⁹ et exerçant la même profession, peuvent également constituer entre elles des sociétés civiles professionnelles pour l'exercice en commun de leur profession sans que ces sociétés soient elles mêmes nommées titulaires d'un office". M.a.w. hebben de beoefenaars van vrije beroepen in Frankrijk een dubbele mogelijkheid: ofwel wordt de vennootschap houdster van het beroep of ambt, ofwel verenigen zich een aantal beoefenaars van hetzelfde vrij beroep en blijven zij individueel houder van het beroep of van het ambt (en dus niet de vennootschap).

10. Aan al deze bepalingen is er toch één beperking die trouwens voortkomt uit de essentie van de kaderwet. Volgens art. 1, lid 3, van deze wet moeten de toepassingsvoorwaarden van die kaderwet m.b.t. elk beroep bepaald worden door een administratief reglement. En dit na advies ingewonnen te hebben bij de organismen die bevoegd waren om een bepaald beroep bij de openbare machten te vertegenwoordigen. Tot vandaag is de wetgever zeer voorzichtig geweest. Slechts zeven vrije beroepen werden met een adminis-

tratief reglement bedacht, nl.:

- de notarissen (Decreet 2 oktober 1967, J.O. 6 oktober en rectificatie van 15 oktober 1967);
- de "commissaires-priseurs" (Decreet 24 juli 1969, J.O. 31 juli en rectificatie van 7 augustus 1969);
- de "commissaires aux comptes" (Decreet 12 augustus 1969, J.O. 29 augustus en rectificatie van 12 september 1969);
- de advocaten (Decreet 20 november 1969, J.O. 27 november 1969);
- de avoués (Decreet 20 november 1969, J.O. 27 november 1969);
- de gerechtsdeurwaarders (Decreet 31 december 1969, J.O. 11 januari 1970);
- de juridische raadgevers (Decreet 26 juli 1972, J.O. 30 juli 1972).

De leden van de andere vrije beroepen hebben tot nog toe geen toelating gekregen om zich in beroepsverenigingen te associëren, zoals bepaald in de wet van 1966. Men denke hier terloops aan de geneesheren, apothekers, ingenieurs, architecten, enz. Verder wordt het probleem des te nijpender voor de leden van die vrije beroepen die zware investeringen moeten doen, zoals de radiologen. Wij hopen voor onze zuiderburen, die dergelijke beroepen uitoefenen, dat de Franse regering vlug zal ingrijpen¹⁰.

Het is juist daarom dat, zelfs voorlopig, art. 36 van de wet van 1966 voor Frankrijk van overwegend belang is. Dit artikel is van onmiddellijke toepassing, aangezien geen enkel administratief reglement in dat geval nodig is. Bijgevolg kunnen alle vrije beroepen zich op dat artikel beroepen om een middenvereniging op te richten. Een intern reglement in een bepaald vrij beroep, dat een dergelijke mogelijkheid verbiedt, zal bijgevolg als niet geschreven moeten worden beschouwd¹¹.

11. Ingevolge art. 37 van de wet van 1966, kunnen de vennootschappen die onder de kaderwet vallen ook het statuut van een coöperatieve vennootschap aannemen. Met dien verstande evenwel dat "les dispositions de cette loi ne leur sont applicables que dans la mesure où elles ne sont pas contraires à celles de la loi n° 47-1775 du 10 septembre 1947 portant statut de la coopération".

c. De wet van 1972: de interprofessionele associaties

12. Op 23 december 1972 werd echter een belangrijke wijziging in de wet van 1966 aangebracht. Voortaan luidt art. 2 als volgt:

"Un règlement d'administration publique peut autoriser, dans les conditions qu'il détermine, les personnes physiques exerçant une profession libérale visée à l'article 1er et notamment les officiers publics et ministériels, à constituer des sociétés régies par la présente loi avec des personnes physiques exerçant d'autres professions libérales en vue de l'exercice en commun de leurs professions respectives.

"Les membres des professions visées à l'article 1er ne peuvent entrer dans une société civile professionnelle groupant

⁸ Wij moeten opletten dat wij hier in België niet voor dezelfde moeilijkheden komen te staan.

⁹ Het onderscheid tussen beide is niet eenvoudig te maken. "On fait généralement entrer dans la désignation d'officiers ministériels, outre les avoués et les huissiers, les commissaires-priseurs, les avocats aux conseils, les agents de change, les greffiers et les notaires. On applique aussi à ces deux dernières catégories le titre d'officiers publics". (*Formulaire analytique de procédure des Juris-Classeurs*, Parijs, Fasc. A, V° Officiers, nrs. 8-9; zie ook *Encyclopédie du notariat et de l'enregistrement*, Paris, 1884, t. 13, V° Officiers ministériels).

¹⁰ Hier moge terloops opgemerkt worden dat voor de geneesheer in Frankrijk heel wat moeilijkheden gerezen zijn m.b.t. de toepassing van deze wet. "De son côté, le Conseil National de l'Ordre de France, est nettement plus réservé à l'égard de la réforme profonde qu'entraînera sur la déontologie classique l'exercice par la société. (Etente directe, libre choix, multiplicité de cabinets de la société, secret, partage des honoraires avec des associés non-médecins, fixation des règles de fonctionnement par le règlement d'administration et non par l'Ordre, etc.)". CH. ANRYS, *Les professions médicales dans le Marché-Commun*, Brussel, 1971, p. 113).

¹¹ P. CHARDENON en J. DE MOURZITCH, "Sociétés civiles de moyens constituées entre membres de professions libérales", in *Juris-Classeur notarial, Formules commentées*, Parijs, t. 24, Fasc. Z-37-10-A, n° 7.

des personnes appartenant à des professions libérales non visées à l'article 1er qu'à la condition d'y avoir été autorisés par l'organisme exerçant à leur égard la juridiction disciplinaire. En cas de refus d'autorisation, appel peut être fait dans les conditions prévues au règlement d'administration publique".

13. Zoals men opmerkt zijn hier twee belangrijke beperkingen aan de interprofessionele verenigingen opgelegd. Vooreerst moet ook hier een administratief reglement uitgewerkt worden dat aan twee of meerdere verschillende vrije beroepen de mogelijkheid geeft om zich in een interprofessionele associatie te verenigen. En tot nog toe heeft de Franse wetgever geen enkel reglement van dat soort uitgewerkt. Men kan stellen dat onze zuiderburen, net zoals wij trouwens, te cartesiaans zijn: zij hebben een wettekst nodig om het hoofd te kunnen bieden aan een zich opdringende noodzakelijkheid. Een tweede beperking is dat men, indien men zich wenst te associëren met personen die niet in art. 1 van de wet van 1966 begrepen zijn, de toelating moet hebben van de tuchtraad waaronder de aanvrager, die wel onder toepassing van art. 1 valt, ressorteert. De maatregel kan op het eerste gezicht wel gezond lijken, maar de vraag rijst toch of men daardoor niet opnieuw een te groot appreciatievermogen aan de tuchtraden toekent. Het is immers niet denkbeeldig dat deze tuchtraden eventueel misbruik maken van dat vermogen, en hun beroep in een eng keurslijf laten stikken. Met alle gevolgen vandien.

14. Door het ontbreken van administratieve reglementen moet men hier ook, wil men tot een interprofessionele associatie komen, een beroep doen op art. 36 van de wet van 1966. Enkel in het kader van een min of meer doorgevoerde middenassociatie kan men dergelijke interprofessionele beroepsassociaties oprichten.

d. Fusie - Splitsing

15. Door de Wet van 23 december 1972 werd een artikel 2-1 toegevoegd aan de wet van 1966 dat de volgende twee mogelijkheden regelt.

Het is vooreerst toegelaten dat verschillende associaties fusioneren. Hoewel lid 1 van art. 2-1 niet zeer duidelijk is, mag toch worden aangenomen dat, ofschoon gehandeld wordt over "sociétés professionnelles", deze tekst eveneens van toepassing is op de interprofessionele associaties. Dit vloeit immers voort uit de verwijzing, in dat artikel, naar art. 2 dat handelt over de interprofessionele beroepsassociaties. Dit artikel schept dus de mogelijkheid om een brede waaier van diensten in een zelfde associatie aan het publiek te bieden.

Een tweede mogelijkheid, geregeld door lid 2 van art. 2-1, is de splitsing: "une société civile professionnelle peut, par voie de scission, constituer deux ou plusieurs sociétés civiles professionnelles". Naar analogie van art. 2-1, lid 1, moet ook hier in principe aanvaard worden dat deze mogelijkheid eveneens geldt voor de interprofessionele associaties. De aldus gesplitste vennootschappen zullen echter elk afzonderlijk onafhankelijk moeten zijn. Doch het is ook mogelijk dat een interne regeling een eventuele ondergeschiktheid inhoudt: dat moeten de statuten uitwijzen.

Maar ook hier moet een administratief reglement de voorwaarden bepalen die de toepassingsmodaliteiten van art. 2-1 omschrijven en vastleggen. En dit is tot nog toe niet gebeurd.

II. De administratieve reglementen

16. Ten slotte moeten we nog in het kort, de specifieke regelen aanstippen die betrekking hebben op twee vrije beroepen: de notarissen en de advocaten.

a. Het notariaat

17. Het administratief reglement dat de notarissen toestond zich in associaties te verenigen werd uitgevaardigd bij Decreet van 2 oktober 1967¹². Het was het eerste, en er werd onmiddellijk een ruim gebruik van gemaakt.

Als onmiddellijke toepassing van de artt. 1 en 5 van de kaderwet, voorzien de artt. 2 en 90 van het decreet in twee types van maatschappijen: de vennootschap houdster van het ambt en de vennootschap van notarissen (waarvan alle leden notaris zijn). Volgens Chapuis¹³ "ces deux sociétés seules peuvent percevoir les produits de l'activité de leurs membres en vue de les partager entre eux".

Ontegensprekelijk bestaat er een zeer belangrijk verschil tussen deze beide vennootschappen. Het decreet benadrukt dit. Zij worden ook afzonderlijk behandeld: de maatschappij houdster van het ambt in de artikelen 2 tot 89, en de vennootschap van notarissen in de artikelen 90 tot 135 van het decreet.

De vennoten van een maatschappij houdster van het notarisambt zijn de titularissen niet van het ambt: zij oefenen het beroep uit in naam van de maatschappij, die alleenhoudster is van de notariële functies, en dit bij ministeriële benoeming. Daarentegen is de vennootschap van notarissen geen titularis van een notariële ambt. Zij oefenen elk hun ambt afzonderlijk uit, en blijven, na hun intreding in de vennootschap, in hun eigen naam het ambt uitoefenen. Dit houdt ook in dat zij zelf hun opvolger mogen aanduiden.

18. Verder moge hier ook herinnerd worden aan art. 36 van de kaderwet, dat ook voor de notarissen geldt. De notarissen, leden van een middenassociatie, kunnen bijgevolg bepaalde diensten en goederen gemeenschappelijk maken: personen, informatica, boekhouding, enz...

Dit artikel houdt ook de mogelijkheid in van interprofessionele associaties¹⁴.

Ingevolge art. 37 van de kaderwet voorziet art. 140 van het decreet in de mogelijkheid dat notariële burgerlijke beroepsverenigingen, alsook de middenassociaties tussen notarissen, het statuut van de coöperatieve vennootschap verwerven. De bepalingen van de kaderwet en van het decreet zijn dan op die coöperatieve vennootschappen van toepassing, voor zover ze niet in strijd zijn met de Wet van 10 september 1947 op de coöperatieve vennootschappen. Ter zake moeten twee punten benadrukt worden:

1) de vennootschappen, die als coöperatieven fungeren, zijn geen vennootschappen die te onderscheiden zijn van die welke voorzien zijn in de kaderwet en het decreet; zij hebben alleen een andere vorm;

2) ondanks art. 19 van de Wet van 10 september 1947, neemt art. 140 van het decreet de mogelijkheid over van art. 37 van het decreet, dat bepaalt dat: "l'actif net de la société subsistant après extinction du passif et remboursement du capital est réparti entre les associés au pro rata des parts détenus par chacun d'eux, y compris les parts d'intérêts correspondant aux apports en industrie".

¹² Décret n° 67-868 du 2 octobre 1967, portant règlement d'administration publique pour l'application à la profession de notaire de la loi n° 66-879 du 29 novembre 1966 relative aux sociétés civiles professionnelles (J.O. 6 et rectification 15 octobre 1967), et décret n° 71-943 du 26 novembre 1971 modifiant certaines dispositions du décret n° 67-868 du 2 octobre 1967, portant règlement d'administration publique pour l'application à la profession de notaire de la loi n° 66-879 du 29 novembre relative aux sociétés civiles professionnelles (J.O. 3 décembre 1971). Zie ook de ministeriële omzendbrief n° 67-21bis van 14 november 1967 van de minister van Justitie, "concernant les sociétés civiles professionnelles constituées pour l'exercice de la profession de notaire", Recueil de textes intéressant le Notariat, uitgegeven door de Conseil Supérieur du Notariat, Parijs.

¹³ CHAPUIS, o.c., p. 35.

¹⁴ J.O., Débats Sénat, 26 octobre 1966, p. 1343.

C. NEDERLAND

19. Ten slotte moet nog gewezen worden op art. 141 van het decreet dat op dit ogenblik wel in de mogelijkheid voorziet van de interprofessionele associaties. Maar aangezien ook hier administratieve reglementen in het leven geroepen moeten worden die het effectief organiseren van dergelijke associaties toelaten, en daar dit tot op vandaag nog niet gebeurd, is dat artikel voorlopig van geen nut.

Men heeft trouwens geoordeeld dat men eerst de professionele associatie goed onder de knie moest hebben, alvorens de interprofessionele burgerlijke vennootschap uit te werken.

b. De advocatuur

20. In tegenstelling tot het decreet dat het notariële reglement uitwerkte, heeft het Advocatendecreet van 13 juli 1972¹⁵ de mogelijkheid niet geregeld van oprichting van associaties, houdsters van het advocatenberoep. Dit heeft dan als noodzakelijk gevolg dat art. 2, lid 1, van het decreet enkel een toepassing is van art. 5 van de kaderwet wanneer het bepaalt dat: "Les sociétés civiles professionnelles d'avocats peuvent être constituées entre avocats au tableau ou sur la liste du stage, appartenant soit au même barreau, soit à des barreaux différents d'une même cour d'appel". Dit laatste is belangrijk omdat het ook interlokale associaties mogelijk maakt, onder bepaalde voorwaarden en toelatingen.

Belangrijk is ook art. 2, lid 2, m.b.t. de stagiaires: "Toutefois, les avocats stagiaires ne pourront être membres d'une société qu'à la condition que celle-ci comprenne un avocat inscrit au tableau n'ayant pas exercé la faculté de renonciation prévu à l'article 1er-11 de la loi du 31 décembre 1971".

21. Op de oprichting, na toelating uiteraard, is een belangrijke beperking gesteld. De vereniging mag slechts opgericht worden indien haar oprichting niet tot gevolg heeft dat het aantal advocaten, die het beroep individueel uitoefenen, en associaties die aan een balie verbonden zijn, minder dan vijf zou bedragen (art. 3 van het decreet). Uit deze en andere bepalingen volgt dan ook dat het de vereniging is welke zal ingeschreven staan bij de balie¹⁶.

22. De vennootschap mag ook filialen hebben (artt. 10 en 11 van het decreet).

23. Ook hier is een middenassociatie mogelijk, ingevolge art. 36 van de kaderwet, de coöperatieve vennootschap (art. 37 van de kaderwet, en art. 80 van het decreet: zelfde regels als in het notariaat), en de interprofessionele associatie (art. 8 van het decreet). Wat dit laatste betreft is het in de advocatuur net hetzelfde als in het notariaat. Er moet een administratief reglement komen dat de nodige toelatingen geeft: maar tot op heden werd daar niet in voorzien.

¹⁵ Décret n° 72-669 du 13 juillet 1972 pris pour l'application à la profession d'avocat de la loi n° 66-879 du 29 novembre 1966 relative aux sociétés civiles professionnelles (J.O. 18 juillet 1972). Ingevolge art. 82 van het decreet werd o.a. het Decreet n° 69-1056 van 20 november 1969, "portant règlement d'administration publique pour l'application à la profession d'avocat de la loi du 29 novembre 1966 relative aux sociétés civiles professionnelles" opgeheven. Voor de overgangsmodaliteiten m.b.t. de toen reeds bestaande beroepsverenigingen, zij het voldoende te verwijzen naar art. 83 van dit decreet en art. 8 van de Wet van 31 december 1971 (loi n° 71-1130), "portant réforme de certaines professions judiciaires et juridiques" (J.O. 5 janvier 1972). Het Decreet van 13 juli 1972 trad in werking op 16 september 1972.

¹⁶ Evenals haar leden, kan ook de associatie tuchtrechtelijk vervolgd worden (art. 54, leden 2, 3 en 4 van het decreet).

24. Bij onze noorderburen liggen de zaken enigszins anders. De Nederlanders hebben, wat deze materie betreft, geen wetteksten, net zoals wij. Maar door hun soepelere aanpassingsmogelijkheden hebben zij eens te meer van de nood een deugd weten te maken.

Deze materie wordt beheerst door het maatschapscontract, alsook door een aantal richtlijnen, die als verordeningen aan de beoefenaars van bepaalde vrije beroepen werden opgelegd.

Wij onderzoeken eerst in het algemeen het maatschapscontract, om vervolgens enkele meer specifieke regels te benadrukken in verband met het notariaat en de advocatuur.

I. De kenmerken van de maatschap

25. De maatschap is een overeenkomst waarbij twee of meer personen zich ertoe verbinden om iets in gemeenschap te brengen, met het oogmerk om het daaruit ontstane voordeel met elkander te delen (art. 1655 N.B.W.)¹⁷.

Art. 1656 N.B.W. bepaalt:

"1. Alle maatschap moet een geoorloofd onderwerp hebben en tot het gemeenschappelijk belang der partijen aangeaan worden.

2. Ieder der vennoten moet of geld, of andere goederen, of zijn nijverheid in de maatschap inbrengen".

Uit deze beide artikelen kunnen we wel in het algemeen de bijzonderste kenmerken van de maatschap halen.

a. De overeenkomst en de affectio societatis

26. Als eerste kenmerk kan gelden dat er een overeenkomst tot samenwerking moet zijn. In dit vereiste ligt de klassieke eis vervat van de affectio societatis, en tevens de noodzakelijkheid dat er een zekere gelijkheid van positie moet bestaan, tussen de vennoten. Hoewel dit, in theorie althans, het criterium is om een maatschap van de participatiecontracten te onderscheiden, levert dit in de praktijk toch nog moeilijkheden op.

Partijen moeten een samenwerking op het oog hebben. Daaruit vloeit dan ook voort dat zij tegenover elkaar op voet van gelijkheid moeten staan. Dit betekent echter niet dat iedere vennoot evenveel moet inbrengen, noch dat de rechtspositie van de ene niet verschillend mag zijn van de andere. Maar dit houdt wel in dat de positie van allen van dezelfde aard of natuur moet zijn. Er moet een gelijkberechtiging bestaan. M.a.w.: er mag geen band van ondergeschiktheid bestaan: maatschap en arbeidsovereenkomst sluiten elkaar uit. Theoretisch moet het samenwerkingselement ook het criterium verschaffen tegenover de participatiecontracten¹⁸. Toch is het mogelijk dat iemand wel in de winsten

¹⁷ De burgerlijke maatschap is geen rechtspersoon, doch de collectieve benaming van de gezamenlijke vennoten (H.R., 26 oktober 1893, *Weekblad voor het Recht*, 641); C. ASSER, *Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht*, Zwolle, 1954, p. 143.

Er bestaat een meningsverschil omtrent de vraag of de maatschap een wederkerige overeenkomst is. Pro.: H.R., 16 november 1917, *Weekblad voor het Recht*, 10198, en H.R., 19 maart 1920, *Weekblad voor het Recht*, 10556; contra: C. ASSER, o.c., p. 455 (zie ook de daar aangehaalde rechtsleer en rechtspraak).

¹⁸ Dit zijn de overeenkomsten waarbij een der partijen op een of andere manier deelt in de winst van de andere. Dat is het geval wanneer bijvoorbeeld de arbeider krachtens zijn arbeidsovereenkomst een tantième geniet. Of zoals de geldschiet die een aandeel in de winst heeft bedongen. Bij deze contracten is er geen sprake van samenwerking, dus ook niet van een gemeenschappelijk doel. De ene partij moet een deel van haar winst afstaan, maar blijft zelfstandig haar eigen winstdoel nastreven.

deelt, maar niet in de verliezen, en dat men toch nog een maatschap zou hebben: doch daarover lopen de meningen uiteen.

Praktische aanwijzingen dat er een maatschap aanwezig is kunnen gelegen zijn in het feit dat alle partijen inspraakrecht hebben in de leiding, dat allen in de verliezen delen, enz... Maar het blijft toch nog *ius in causa positum*.

b. De inbreng

27. Het middel, waarover de maatschap moet beschikken voor zijn werking is de inbreng.

Zoals art. 1656, 2., N.B.W., aanduidt, kan de inbreng bestaan in geld, goederen of de nijverheid van de vennoten. M.b.t. geld is er geen probleem. Wat de goederen betreft, is het niet noodzakelijk dat eigendomsrecht ingebracht wordt. Uit de artt. 1660 en 1685, 2., N.B.W. blijkt dat ook volstaan kan worden met het genot van een of meer zaken in te brengen.

Met nijverheid¹⁹ worden de werkzaamheden bedoeld van welke aard ook en meer in het bijzonder die welke als beroep of bedrijf worden verricht²⁰. Als eis ten aanzien van de vennoot die zijn "nijverheid" inbrengt, zal gesteld moeten worden dat er geen toestand van ondergeschiktheid aan de overige vennoten ontstaat, want dan zou men te doen hebben met een dienstbetrekking (zie daarvoor art. 1637 a N.B.W.).

Onder goederen die ingebracht worden, kunnen ook onlichamelijke vallen zoals octrooien, goodwill, enz... De inbreng waartoe de vennoten zich verbinden, — en deze kan voor iedere vennoot verschillend zijn — is niet alleen van belang voor de verplichtingen welke dienaangaande op hen komen te rusten, doch levert behoudens afwijkend beding ook de maatstaf op voor de verdeling van winsten en verliezen²¹. Met dien verstande evenwel dat ten aanzien van degene die slechts zijn nijverheid heeft ingebracht, zijn aandeel in de winsten en verliezen gelijk wordt gesteld met de minste inbreng van de vennoten (art. 1676, 2., N.B.W.). Vereist is dus dat iedere vennoot iets inbrengt.

28. Dit alles heeft tot doel aan de maatschap de middelen te verschaffen ten dienste van het gemeenschappelijk winstdoel. Dit bijzonder doel bepaalt de gevolgen van de overbrenging van vermogensbestanddelen, uit het bijzonder vermogen van een vennoot in de medeïgendom der gezamenlijke vennoten. Dezen verwerven de medeïgendom met de bijzondere bestemming, deze ten behoeve van de vennootschap te gebruiken. Daarover mag slechts voor de duur van de vennootschap, en uitsluitend ter verwezenlijking van haar doeleinden worden beschikt. De inbrengende vennoot geeft niet aan de gezamenlijke vennoten zijn recht op de vermogenswaarde prijs, welke zijn bijdrage vertegenwoordigt. Tenzij anders is overeengekomen, heeft deze vennoot derhalve bij vereffening der maatschap een vorderingsrecht tot terugbetaling van zijn inbreng, voor zover dit niet door zijn aandeel in het verlies is opgeteerd²².

c. Het voordeel

29. Het doel van de samenwerking moet met de inbreng een gemeenschappelijk vermogensrechtelijk voordeel verschaffen. Dit begrip is volgens Asser²³ ruim te interpreteren.

Het is voldoende dat partijen gemeenschappelijk economisch voordeel beogen. Een maatschap tot het verrichten van research, tot het over en weer gebruiken van elkaanders materiaal, tot het uitschakelen van concurrentie, is dus alleszins geoorloofd. Maar het moet economisch een voordeel blijven: zuiver ideële voordelen komen als uitsluitend doel niet in aanmerking. Een maatschap tot vermindering van ieders kosten valt zeker niet onder het hier beoogde. Art. 1655 N.B.W., spreekt ook zelf van voordeel en niet van winst, hetgeen beperkter zou zijn. En bovendien staat er niet dat men het voordeel onder elkaar moet verdelen, maar dat men met elkaar moet delen, hetgeen iets heel anders is. Dit betekent dat alle vennoten deel moeten hebben aan het voordeel.

30. De maatschap moet dus streven naar het behalen van winst door middel van de inbreng. Maar het enkel doel om de door iedere persoon te behalen winst in de gemeenschap te brengen en te verdelen (de z.g. potovereenkomst) kan niet tot een maatschap leiden. De z.g. potovereenkomsten zijn, algemeen gesteld, die overeenkomsten, waarbij de partijen zich verbinden bepaalde inkomsten in een "pot" te storten en deze pot onderling te verdelen. Men streeft in dat geval wel naar een gemeenschappelijk vermogensrechtelijk voordeel, maar met wat men inbrengt wordt niet gehandeld om winst te behalen. De inbreng is juist de individuele winst van ieder der deelgenoten en de overeenkomst dient alleen om een basis te geven voor de verdeling van het totaal der winsten²⁴.

d. Verschil maatschap - vennootschap onder firma

31. Er moet ook nog kort gehandeld worden over het verschil tussen de maatschap en de vennootschap onder firma. Gesteld kan worden dat deze laatste vennootschap in se een maatschap is, zij het dan met twee bijzondere kenmerken.

Vooreerst is er het naar buiten optreden onder een gemeenschappelijke handelsnaam en vervolgens moet zij de uitoefening van een bedrijf tot doel hebben. Aan beide vereisten moet voldaan zijn wil er sprake zijn van een vennootschap onder firma. M.a.w. zal een maatschap enkel een maatschap blijven, indien zij onder een gemeenschappelijke naam naar buiten optreedt.

Het belangrijkste verschil m.b.t. de rechtsgevolgen ligt op het gebied der aansprakelijkheid der vennoten. Bij een maatschap zijn de vennoten in de regel niet voor elkaars daden verantwoordelijk, terwijl bij de vennootschap onder firma er juist hoofdelijke aansprakelijkheid bestaat²⁵.

²³ C. ASSER, *Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht*, Zwolle, 1950, 3e deel, 3e druk, p. 440 e.v.

²⁴ Hetzelfde standpunt werd ingenomen door de H.R., in zijn arrest van 19 mei 1926 (belastingkamer) (W.P.N.R., nr. 3034), en zulks niettegenstaande in dat geval een der partijen nog een aantal aandelen inbracht. Er moet echter aan toegevoegd worden dat het soms zeer moeilijk zal zijn een potovereenkomst te onderscheiden van een maatschap.

²⁵ H.F.A. VÖLLMAR, o.c., nr. 898, p. 753.

¹⁹ Art. 1659 N.B.W. spreekt over: "vlijt", terwijl art. 1664 over "arbeid en vlijt" handelt.

²⁰ Zie daarvoor H.R., 15 februari 1950, N.J., 1950, nr. 263; H.D.M. KNOL, "Maatschap of andere overeenkomst", W.P.N.R., 1951, nr. 4175.

²¹ H.F.A. VÖLLMAR, *Nederlands Burgerlijk Recht*, Zwolle, 1952, nr. 898, pp. 750-751.

²² H.R., 24 januari 1947, N.J., 1947, nr. 71.

II. De associaties van notarissen

a. De associaties tussen notarissen

32. De associaties van notarissen zijn reeds lang in Nederland bekend. Vóór 1900 waren er reeds gevestigd in Amsterdam, Den Haag en Rotterdam.

Met de wijziging van de notariwet in 1904 is de associatiemogelijkheid officieel besproken geworden. Men heeft toen de overdracht van het protocol opgeheven. Sommige notarissen dachten dat de associatie onverenigbaar was met de opheffing van de overdracht van het protocol. Omdat, zo beweerden zij, de associatie op een onrechtstreekse wijze de overdracht wél regelde. Dit argument werd door de toenmalige minister van Justitie niet in aanmerking genomen, zodat het wel mogelijk bleef notarissenassociaties op te richten²⁶.

Op dit ogenblik zijn er in Nederland ongeveer 49 notarissenassociaties, die telkens twee tot zeven notarissen groeperen.

b. De associaties van notarissen met kandidaat-notarissen

33. Bovendien rees de vraag of een notaris met een kandidaat-notaris een maatschap mag aangaan. Bij zijn arrest van 8 oktober 1924, besliste de Hoge Raad dat het notariaat niet in maatschap kan uitgeoefend worden door een notaris met een kandidaat-notaris en een procuratiehouder²⁷. Het arrest overwoog de gestelde problematiek o.a. als volgt:

"Dat... belanghebbende het wel doet voorkomen, alsof in de plaats van zijn notariaat een maatschap zou zijn gekomen, waarin belanghebbende zijn notarispraktijk inbrengt, en zijn medecontractanten hun kennis, arbeid en vlijt, terwijl zij de winst samen delen;

"dat evenwel 'de notarispraktijk' alleen kan worden uitgeoefend door hen die tot de bediening van notaris bevoegd zijn en zich dus in een vennootschap als hier bedoeld niet laat inbrengen, en de voormelde overeenkomst dan ook in werkelijkheid niets anders is dan een arbeidscontract van de notaris met zijn personeel, wanneer het beroep van notaris evenals te voren blijft uitgeoefend door belanghebbende en mitsdien een der bronnen is naar welke opbrengst belanghebbende moet worden aangeslagen en ook aangeslagen..."

Spanjer viel in een kort artikel²⁸ deze stelling aan, door te poneren dat er wel een mogelijkheid was om een maatschap aan te gaan, wanneer partijen dit verlangden en ook zo uitvoerden. En dat in dat geval geen sprake kon zijn van een arbeidsovereenkomst. Vervolgens kon een maatschap voor een kandidaat-notaris grote voordelen, uit financieel oogpunt vooral, bieden, terwijl zijn positie op het kantoor erdoor zou worden versterkt. Men kan zich trouwens ook de toestand inbeelden dat de notaris, wegens geestelijke en/of lichamelijke gebreken zich meer en meer tot het verlijden van akten beperkt, en overigens de gehele verantwoordelijkheid voor de goede gang van het kantoor in toenemende mate op de kandidaat-notaris overlaat.

Daartegen zou Libourel hevig reageren door te beweren dat het aangaan door een notaris van een maatschap met een kandidaat-notaris of een andere persoon, die geen notaris is, in strijd is met de eer en de waardigheid van het notarisambt²⁹.

²⁶ Art. 12 van de notariwet van Nederlands Oost-Indië verbood de associatie. Men wou iets dergelijks toen ook in Nederland invoeren.

²⁷ H.R., 8 oktober 1924, W.P.N.R., nr. 2916.

²⁸ A. SPANJER, "Naar aanleiding van het arrest van den Hoogen Raad van 8 oktober 1924", W.P.N.R., 1939, p. 306 (nr. 3627).

²⁹ P.L.B. LIBOUREL, "Maatschap tusschen Notaris en zijn kandidaat", W.P.N.R., 1939, p. 322 (nr. 3628).

34. Op dit ogenblik is de toestand wel iets gunstiger geëvolueerd. Men maakt nu onderscheid tussen interne en externe associaties.

Een associatie tussen notarissen en kandidaat-notarissen is, op dit ogenblik, niet toegelaten, indien zij als zodanig naar buiten optreedt en kenbaar is. Als een der bezwaren van bedoelde externe werking ziet men de mogelijkheid tot verwarring bij het publiek omtrent de vraag wie wel en wie geen notaris is. Het maken van afspraken met een maatschapskarakter kan slechts toelaatbaar zijn indien deze overeenkomsten uitsluitend een interne werking hebben. Het gevaar van verwarring speelt bij dergelijke afspraken, die wellicht ook associaties genoemd worden, niet. De presentatie van de notaris naar buiten uit is van zeer groot belang. De hoofdeis is hierbij de duidelijkheid, en deze wordt door de genoemde externe associatie ondergraven³⁰.

III. De associaties van advocaten

35. Er zijn op dit ogenblik in Nederland ongeveer 420 advocatenkantoren, die als associatie ten minste twee advocaten groeperen. Het is echter moeilijk na te gaan wanneer men daar echt mee begonnen is, omdat geen verplichting bestond deze associaties officieel aan te geven. Het is echter een feit dat rond de periode van de eerste wereldoorlog reeds een belangrijk aantal advocatenassociaties bestond. Ook hier is de meest voorkomende vorm de maatschap.

36. In haar verordening op de praktijkvennootschap³¹ heeft de Nederlandse Orde der Advocaten bovendien toegelaten aan de advocaat als zodanig werkzaam te zijn in het verband van een naamloze vennootschap of een besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid³², die de rechtspraktijk uitoefent of doet uitoefenen, indien:

a) de statutaire doelomschrijving van de vennootschap behelst dat de uitoefening van de rechtspraktijk geschiedt met inachtneming van alle op het beroep van advocaat toepasselijke wetsbepalingen, in het bijzonder de Advocatenwet;

b) de statuten voorschrijven dat de vennootschap uitsluitend aandelen op naam kan uitgeven;

c) de aandeelhouders en bestuurders van de vennootschap allen advocaat zijn, werkzaam in het verband van de vennootschap.

Deze verordening op de praktijkvennootschap en de samenwerkingsovereenkomst, — waarover hieronder meer — kwamen naar aanleiding van de goedkeuring door de minister van Justitie in 1971 van de statuten van een advocaten-N.V.³³. De doelomschrijving van deze vennootschap was dezelfde als een van 1961, waarop toen een weigering was ge-

³⁰ Rapport van de Structuurcommissie, Koninklijke Notariële Broederschap, 's-Gravenhage, 1973, p. 31.

³¹ Verordening n° 9 van het College van Afgevaardigden der Nederlandse Orde der Advocaten van 23 november 1973, *Nederlandse Staatscourant*, 1973, nr. 249, en met ingang van 1 januari 1974 in werking getreden. Dit is de gewijzigde verordening op de praktijkvennootschap van 24 november 1972.

³² Het zij voldoende te verwijzen voor:

— de N.V. en de B.V.: *Vennootschappen, Verenigingen en Stichtingen* (4 delen), Deventer, onder leiding van de professoren dr. J.H. CHRISTIAANSE, mr. J.M. POLAK en mr. W.J. SLAGTER;

— de N.V.: W.J. SLAGTER, *Compendium van het vennootschapsrecht*, Deventer, 1968.

— de B.V.: T.J. DORHOUT MEES, *Nederlands handels- en faillissementsrecht, I, Inleiding en Ondernemingsrecht*, Amsterdam, 1967.

³³ Zie daarover meer in de "Toelichting bij het ontwerp Verordening op de Praktijkvennootschap", *Advocatenblad*, 1972, p. 433-441.

volgd. De advocaten moesten zich dan beraden over de vraag, of en in hoeverre de praktijkuitoefening in de vorm van of met behulp van een N.V. of B.V. mogelijk en/of gewenst is en/of door middel van een verordening aan beperkingen onderworpen dient te worden. Het antwoord was de praktijkvennootschapsverordening³⁴.

37. De samenwerkingsverordening³⁵ heeft ook, wat de samenwerkingsvormen betreft waarin advocaten zich kunnen associëren, hoofdlijnen en regels m.b.t. het "naar buiten optreden" van samenwerkingsverbanden als zodanig, aangeduid.

Advocaten kunnen dus op verschillende wijzen samenwerkingsovereenkomsten aangaan. Zolang zij daarmee niet "naar buiten optreden" is de samenwerkingsverordening niet van toepassing³⁶. Het meest kenmerkende voorbeeld van het naar buiten optreden is wel het brievenhoofd, omdat dit de meest gebruikelijke wijze van aankondiging is van een samenwerkingswijze.

In het algemeen kan gesteld worden dat de samenwerkingsverordening de genus is, terwijl de verordening op de praktijkvennootschap de species is.

IV. De associaties tussen notarissen en advocaten

38. Laten we onmiddellijk erop wijzen dat er in Nederland een tien à vijftien dergelijke associaties bestaan, voornamelijk gevestigd in de grootsteden.

a. Het standpunt van het notariaat

39. Vooreerst moet erop gewezen worden dat het notariaat zich slechts kan associëren met beoefenaars van een ander vrij beroep, indien deze een soortgelijk tuchtrecht en een vergelijkbare erecode hebben. Daarbij komt nog, in tegenstelling met associaties tussen notarissen onderling, dat een voorafgaande goedkeuring door de betrokken Kamer van Toezicht geboden is.

Dit preventief toezicht dient vooraf gericht te zijn op de vraag of er voldoende waarborgen bestaan voor de onafhankelijkheid van de zich associërende notaris(sen) — waarmee bedoeld wordt op het niet feitelijk ondergeschikt zijn van de notaris(sen) aan de beoefenaar(s) van het andere beroep — het niveau van de soort vrije beroepen, met welks beoefenaar een notaris voornemens is zich te associëren, en de belangen van het publiek bij een goede dienstverlening, vooral ook in verband met de onder de notaris berustende gelden van derden. Ook zullen onderlinge afspraken omtrent de beroepsrisico's, de aansprakelijkheid daarvoor, en de verzekeringen daartegen, vooraf moeten kunnen worden beoordeeld. De bedoelde toestemming van de Kamer van Toezicht kan steeds onder bepaalde voorwaarden geschieden.

Filiaalvorming door een of meer notarissen dient in elk geval te worden voorkomen. Daarenboven moeten de notarissen, die een dergelijke samenwerking aangaan, zich ten opzichte van het publiek buitengewoon voorzichtig opstellen m.b.t. de doorverwijzing door de notaris naar een van

de met hem samenwerkende niet-notarissen. Het is bijgevolg noodzakelijk dat die doorverwijzing statutair geregeld wordt.

b. Het standpunt van de advocatuur

40. Hier hebben we de reeds aangehaalde verordeningen: de samenwerkingsverordening en de verordening op de praktijkvennootschap. Deze beide verordeningen hebben het grote voordeel enkel richtlijnen uit te werken, en bijgevolg een algemeen beeld op te hangen waarin de grote te volgen principes verwerkt zijn.

Het wil ons dan toch voorkomen dat hier enkel de samenwerkingsverordening ter sprake moet komen. Dit omdat er geen aanwijzingen zijn die laten veronderstellen dat notarissen zich zouden mogen associëren in de vorm van een N.V. of een B.V. met beperkte aansprakelijkheid³⁸.

c. De samenwerking

41. Advocaten zullen mogen samenwerken met notarissen (art. 2,1.b. van de samenwerkingsverordening) mits het aandeel van de deelnemende advocaten in en de betekenis van hun bijdrage voor het samenwerkingsverband, zowel wat de onderlinge verhouding der deelnemers als het optreden ten aanzien van derden betreft, ten minste gelijkwaardig zijn aan het aandeel en de betekenis van daaraan deelnemende beoefenaars van andere beroepen, in casu notarissen.

42. De associatie zal bovendien slechts tot stand kunnen komen tussen notarissen van een zelfde standplaats en advocaten die in die standplaats hun beroep uitoefenen. Dit volgt uit art. 4, lid 1, van de notariwet.

Verder moet ook gewezen worden op de pragmatische manier waarop de conflicten opgelost moeten worden. Want er zijn de conflicten tussen de beoefenaars van hetzelfde beroep, de interdisciplinaire conflicten, en ten slotte de conflicten m.b.t. de cliënteel. Het is wenselijk dat een en ander uitvoerig geregeld wordt in de statuten van de maatschap.

Het is bovendien ook zo dat ieder van de beoefenaars van het vrij beroep aan zijn eigen tuchtrecht onderworpen blijft. Hetgeen niet belet dat een persoon die én notaris én advocaat is, aan beide onderworpen is³⁹.

D. BESLUIT

43. Zoals wij zagen, hebben beide landen een verschillende oplossing gegeven aan het gestelde probleem der professionele en interprofessionele associaties.

Wat Frankrijk betreft moet vooral onthouden worden dat zij door de inrichting van burgerlijke beroepsvennootschappen met rechtspersoonlijkheid, de pas hebben afgesneden aan elk handelsrechtelijk aspect van dergelijke associaties. Want het oprichten van handelsvennootschappen, in dat verband, beantwoordt zeker niet aan het karakter van dienstbetoon dat de vrije beroepen moeten bezitten.

³⁸ Dit is echter een veronderstelling, die enkel op een vermoeden berust. Nergens bestaat daarover enige aanduiding. Het is zeker zo dat met een verwijzing naar het ambtenaar-zijn van de notaris de vraag niet afgedaan kan worden. Want in Nederland wordt daar veel minder dan bij ons de nadruk op gelegd (cfr. P.L. DIJK, A.G. LUBBERS, A. PITLO en A.H.M. SANTEN, *De Notariwet*, 4e druk, Zwolle, 1973, pp. 79-81).

³⁹ In Nederland is het mogelijk dat een zelfde persoon tegelijkertijd én notaris én advocaat is. Dit omdat het nooit verboden werd. Het komt echter weinig voor. Men kan een zelfde rechtsfiguur vinden in de "Anwaltsnotar" (zie daarvoor KLAUS-JÜRGEN OHLER in "Het Latijnse Notariaat van Morgen", *Ars Notariatus*, XV, Deventer, 1975, p. 238).

³⁴ Zie ook voor de motivatie, benevens de reeds aangehaalde verwijzing naar de "Toelichting", G.R. RUTGERS, "De praktijkuitoefening door advocaten en makelaars — een vergelijkend onderzoek", *W.P.N.R.*, 1976, p. 177 e.v. (nr. 5338), vooral pp. 120-122.

³⁵ Samenwerkingsverordening nr. 8 van het College van Afgevaardigden der Nederlandse Orde van Advocaten van 24 november 1972, *Nederlandse Staatscourant*, 1972, nr. 252.

³⁶ "Commissie Samenwerkingsvormen, Enig Commentaar op de Samenwerkingsverordening", *Advocatenblad*, 1974, pp. 22-27.

³⁷ Rapport van de Structuurcommissie, gec., p. 29-30.

Van onze noorderburen leren wij dat we ons moeten hoeden voor een overdreven cartesianisme. Het is goed dat men zich aan een bepaalde wettekst kan vastklampen. En achteraf aan koninklijke besluiten. Maar opgelet, dat men daarvoor de vrije beroepen niet in een dwangbuis stopt. Het moet en mag enkel een mogelijkheid bieden tot betere dienstverlening aan het publiek en tot ontplooiing van het vrij beroep. Maar zo het nodig blijkt moet men in staat zijn pragmatische oplossingen te vinden voor de gestelde problemen, zonder daarom de bestaande wetteksten uit het oog te verliezen.

Chr. ENGELS
Assistent R.U.G.

BEROEPSAANSPRAKELIJKHEID VAN DE SAMENWERKENDE ADVOCATEN EN NOTARISSEN

In de *Répertoire pratique de droit belge*, onder het trefwoord "Avocat" wordt de beroepsaansprakelijkheid van de advocaat in zes nummers (115-120) behandeld; onder het trefwoord "Notaire" worden 707 nummers aan de beroepsaansprakelijkheid van de notaris gewijd. Dit is geen toeval, zelfs indien wordt aangenomen dat het trefwoord "Notaire" (2639 nummers) langer is dan het trefwoord "Avocat" (422 nummers).

De beroepsaansprakelijkheid van de notaris is zwaarder dan die van de advocaat, o.m. om volgende redenen:

1. De notariële akte dient als bewijs van een rechtshandeling; het falen van het bewijs brengt dikwijls de rechtshandeling op de helling, zodat de opsteller van de akte, tevens raadsman van partijen, gemakkelijk ter verantwoording geroepen kan worden.

2. Uiteraard bestaat er dikwijls een schriftelijk bewijs van de beroepsfout van de notaris, zodat de benadeelde partij gemakkelijker zijn verantwoordelijkheid kan inroepen.

3. Bij de notaris zoekt de cliënt rechtszekerheid, d.w.z. dat hij verwacht dat de gekozen akte in rechte niet zal worden aangevochten; voor de pleitende advocaat is het de rechter die rechtszekerheid biedt zodat, in principe, het falen van zijn verdedigingsmiddelen geen beroepsverantwoordelijkheid doet ontstaan.

De samenwerking tussen advocaten en notarissen, in de mate dat de enen voor de anderen aansprakelijk zouden zijn, verzwaart dus zeker de verantwoordelijkheid van de advocaat.

Vandaar de poging om die aansprakelijkheid duidelijk te omlijnen.

De minister van Middenstand heeft een wetsontwerp gemaakt betreffende de burgerlijke professionele en interprofessionele vennootschappen.

Artikel 22 van dat ontwerp luidt als volgt:

"Ieder vennoot is met het geheel van zijn bezit aansprakelijk voor de beroepshandelingen die hij verricht. De vennootschap blijft solidair aansprakelijk met hem voor de schadelijke gevolgen van zijn handelingen.

"De Koning bepaalt voor elk beroep of voor elke groep van beroepen onder welke voorwaarden een verzekering tegen wettelijke professionele aansprakelijkheid wordt gesloten die de vennootschap en de vennoten dekt".

Drie punten moeten uit dit artikel onthouden worden:

1. de advocaat of notaris is aansprakelijk voor zijn beroepshandelingen alsof hij niet geassocieerd was;

2. de schadevergoedingen zijn schulden van de vennootschap;

3. in het belang van vennoten en cliënten is een beroepsverzekering aanbevolen en kan ze zelfs door de overheid opgelegd worden.

1. Persoonlijke aansprakelijkheid

Iedere associé is met zijn persoonlijk vermogen aansprakelijk tegenover de cliënten van de associatie als hij een fout begaan heeft.

De cliënt heeft dezelfde waarborg als tegenover een alleenwerkende advocaat of notaris.

2. Schadevergoedingen zijn sociale schulden

In geval van associatie heeft de cliënt die recht heeft op schadevergoeding, nog verhaal op de goederen van de associatie.

Zijn pand strekt zich echter niet uit tot de vermogens van de andere associés.

3. Verzekering

In het belang van cliënten en associés is een verzekering nuttig en bestaat ze in de praktijk.

Het algemeen belang vraagt dat de wet deze verzekering verplicht zou maken.

De ontworpen regeling van minister Olivier is niet eigen aan de interprofessionele associaties. Daarom is het wel niet nodig aan dit ontwerp veel uitbreiding te geven.

Alleen kan wel onderstreept worden dat de aansprakelijkheid wegens beroepsfouten die tot gevolg heeft dat zowel de foutieve jurist als de vennootschap verbonden zijn tegenover derden (slachtoffers), een sociale schuld doet ontstaan die ver afwijkt van de gewone maatschappelijke schulden.

Inderdaad, volgens art. 21 van het ontwerp zijn de vennoten solidair aansprakelijk voor de schulden van de vennootschap tegenover derden, met die beperking dat de vennootschap vóór de vennoten aangesproken moet worden.

Voor de beroepsfouten zijn de vennootschap en de betrokken jurist verbonden maar niet de medevennoten.

In de praktijk zal dit verschil niet zo groot zijn. Zullen de medevennoten niet reageren op het roerend beslag op de kantoren en het materieel van de vennootschap en misschien op het onroerend beslag op het gebouw waarin de associatie gevestigd is? Voor de faam van hun firma zullen ze zeker ingrijpen en betalen in de plaats van hun onvermogen medevennoot.

De vraag mag zelfs gesteld worden of de vennoten niet solidair tegenover de cliënten van het associatiekantoor voor beroepsfouten van een van hen verbonden moeten zijn.

In de praktijk zou de financiële last beperkt worden tot het gedeelte dat de verzekering niet dekt.

De bewijslast, namelijk het zoeken naar de schuldige persoon, moet intern blijven en niet op de cliënt rusten: deze cliënt kan niet altijd weten wie de fout begaan heeft; het kan zelfs een lid van het gezamenlijk personeel zijn, waarvoor alle vennoten aansprakelijk moeten zijn.

De solidariteit zou aldus een grotere waarborg voor de cliënt bieden.

De vraag is: zijn advocaten en notarissen bereid zo ver te gaan?

E. VAN HOVE

Notaris

Lector K.U.Leuven

JURIDISCHE VORMGEVING

1. Inleiding

1. De keuze van een adequate vorm van vennootschap voor de interprofessionele vennootschap waarin advocaat en notaris hun plaats hebben, kan maar verantwoord worden, indien vooraf over een aantal prealabele vragen overeenstemming bereikt wordt.

a. In de eerste plaats moet de samenhang van twee of meer complementaire beroepen strekken tot het verlenen van

een efficiënte juridische bijstand¹. Van de regel luidens welke ieder lid van de associatie ertoe gehouden is met inzet van zijn persoonlijke verantwoordelijkheid zijn eigen beroep uit te oefenen, mag niet worden afgeweken. Concreet betekent dit dat terwijl de associatie de juridische service verleent, advocaat en notaris steeds hun eigen beroep blijven uitoefenen, ongeacht het vennootschapsverband waarmee beide beroepen aan elkaar werden gekoppeld.

De associatie treedt dus op door middel van haar leden. Als rechtspersoon kan de (inter)professionele vennootschap instaan voor de beroepsfouten van haar leden, doch dit neemt niet weg dat de leden van de vennootschap evengoed als de vennootschap zelf burgerlijk aansprakelijk zullen zijn.

b. Dat daarbij kiese problemen om de hoek komen kijken, in verband met de aard van de uiteenlopende beroepsactiviteiten van de leden van de associatie, spreekt voor zich. De notaris is immers een ministeriële ambtenaar die bij het opmaken van authentieke akten een deel van de staatszaak uitoefent², terwijl de advocaat als vertegenwoordiger in rechte van de rechtzoekende en als pleiter, alleen maar een door de wet gereguleerd beroep uitoefent.

De samenbundeling van deze twee uiteenlopende activiteiten in de schoot van een zelfde associatie vereist dus in de tweede plaats dat de bevoegdheden die door advocaat en notaris thans gescheiden worden uitgeoefend, globaal zouden kunnen worden overgedragen aan de interprofessionele associatie.

De incomptabiliteit tussen het beroep van advocaat en dat van notaris dat bij art. 437 Ger.W. werd uitgevaardigd, dient dus te worden opgeheven, voor het geval dat een interprofessionele vennootschap beide beroepen waarneemt.

c. Ten overstaan van de interprofessionele associatie zal de traditionele relatie cliënt-advocaat, respectievelijk notaris, van een vertrouwensrelatie evolueren naar een zakelijke relatie.

De cliënt die zich tot een dergelijke associatie wendt zal immers het optreden moeten aanvaarden van alle leden van de associatie wier kennis of bijstand onontbeerlijk is voor het verlenen van de door de cliënt verlangde service. De vrije keuze van de cliënt slaat dan hoofdzakelijk op de associatie en in mindere mate op de personen in de associatie. Het vertrouwens karakter van de relatie cliënt-advocaat, respectievelijk notaris, strekt zich dan ook uit tot de associatie als zodanig³.

d. Ten slotte nog twee bedenkingen in verband met het innen en verdelen van het honorarium. Winsten kan de associatie alleen maken als de leden hun erelonen onder elkaar verdelen, zij het dan volgens een nader te bepalen verdelingsleutel. Dit is in strijd met de thans geldende regel luidens welke notarissen alleen aan collega's een deel van hun honorarium mogen afstaan (art. 14, K.B. 15 december 1950 betreffende de getarifierde erelonen aan notarissen). Daar de inbreng van het honorarium van advocaat en notaris bij uitstek een bron van winst uitmaakt voor de (inter)professionele vennootschap, moet worden aanvaard dat de (inter)professionele associatie winsten kan maken dank zij de door haar leden ingebrachte honoraria.

¹ Zie in dit verband het wetsvoorstel-Pierson tot aanvulling van het Gerechtelijk Wetboek met een artikel 440bis (Parl. Besch., Senaat, 1974-75, nr. 674/1) dat ertoe strekt de juridische dienstverlening voor te behouden aan advocaten en notarissen.

² M.J.A. VAN MOURIK, *Notaris en rechtshulp*, Zwolle, 1974, p. 10.

³ A. LAMBOLEY, *La société civile professionnelle, un nouveau statut de la profession libérale*, Parijs, 1974, nr. 82, p. 64.

Vroeger bejegende de rechtsleer professionele vennootschappen tussen advocaten met wantrouwen; zij was namelijk de mening toegedaan dat het onbaatzuchtig karakter van het vrij beroep niet in overeenstemming kon worden gebracht met het winst oogmerk van de burgerlijke vennootschappen⁴. Deze opvatting leunt aan bij de 19e-eeuwse gedachte dat de advocaat, zoals andere beoefenaars van vrije beroepen, "pro honore" zijn beroep uitoefent. Zij zal evenwel moeten wijken voor een nieuwe stroming die ervan uitgaat dat degelijke en efficiënte juridische service alleen tegen billijke vergoeding verleend kan worden.

II. Keuze van vennootschapsvorm

2. Bij het zoeken naar de juiste vennootschapsvorm voor interprofessionele vennootschappen, moet worden uitgezien, enerzijds naar de concrete voorstellen die vandaag de dag bestaan en anderzijds naar de thans bestaande vennootschapsrechtelijke structuren, waarin de concrete voorstellen kunnen worden ingebouwd.

In onze verkenning zullen wij bijzonder aandacht schenken aan de volgende punten, te weten: 1) het contract van maatschap; 2) het kapitaal en het maatschappelijk vermogen en 3) de aansprakelijkheid van de vennootschap en van haar leden ten overstaan van derden.

3. Zoals bekend, heeft de minister van Middenstand een wetsontwerp uitgewerkt dat voorziet in de oprichting van professionele en interprofessionele associaties met rechtspersoonlijkheid. Schematisch kunnen de krachtlijnen van dit wetsontwerp als volgt worden samengevat:

1) de vennootschap geniet de rechtspersoonlijkheid;

2) de vennootschap kan niet worden opgericht zonder kapitaal;

3) voor de aansprakelijkheid geldt als regel dat de vennoten zowel als de vennootschap instaan voor beroepsfouten van de vennoten en voor de verbintenissen aangegaan ten name van de vennootschap.

Voor schade door beroepsfouten zijn de vennoten geheel en individueel aansprakelijk, terwijl zij voor verbintenissen van de vennootschap solidair aansprakelijk zijn.

III. Contract van maatschap

4. Hiermee wordt de burgerlijke vennootschap bedoeld en meer bepaald de bijzondere vennootschap (art. 1842 B.W.). Kenmerkend voor deze vennootschap is dat zij geen rechtspersoon is en dat de vennoten ieder voor een gelijk bedrag en aandeel verbonden zijn.

Het feit dat deze vennootschap geen rechtspersoonlijkheid bezit ligt aan het "intuitu personae"-karakter van de maatschap ten grondslag. Welnu, het "intuitu personae"-karakter van de maatschap verhindert in grote mate de continuïteit van de associatie. Terwijl een vennootschap met rechtspersoonlijkheid bij uittreding of overlijden van een vennoot blijft voortbestaan dank zij een soepele regeling aangaande de overdracht van aandelen, liggen de kaarten doorgaans anders bij de maatschap.

5. Aldus is de maatschap aan ontbinding toe wanneer één der vennoten overlijdt (art. 1865, 3°, B.W.) of uit de vennootschap treedt (art. 1865, 5°, B.W.). Weliswaar kan in de statuten hiervan worden afgeweken doordat deze oorzaken van ontbinding de openbare orde niet raken en kan zelfs een beroep op art. 1868 B.W. worden gedaan om de vennootschap tussen de overlevende vennoten te laten voortbe-

⁴ DE PAGE, *Traité*, V, nr. 53; ROBERT, *L'exercice en société des professions libérales en droit belge et luxembourgeois*, Brussel, 1974, p. 42.

staan⁵. Toch zal het heel wat juridische vindingrijkheid vergen om te ontsnappen aan het tijdelijk karakter van de maatschap.

Als bijkomend bezwaar tegen de maatschap geldt dat de vennoten van een burgerlijke vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid ten opzichte van de schuldeisers met wie zij gehandeld hebben, ieder voor een gelijk bedrag en aandeel verbonden zijn (part virile), ongeacht de inbreng van de vennoten en hun onderlinge afspraken (art. 1863 B.W.).

Hiervan kan alleen worden afgeweken krachtens een uitdrukkelijk beding opgenomen in de verbintenis tegenover de derde aangegaan⁶.

Daar de solidaire aansprakelijkheid van de vennoten voor verbintenissen van de vennootschap terecht als regel wordt gesteld in het wetsontwerp Olivier, kan het contract van maatschap aan de (inter)professionele vennootschap de passende vennootschapsvorm niet bieden.

IV. Kapitaal en maatschappelijk vermogen

6. Herinneren wij eraan dat het kapitaal van de vennootschap tot onderpand van de schuldeisers van de vennootschap strekt en dat dit kapitaal gestijfd wordt door de inbrengen van de vennoten.

In zuivere kapitaalvennootschappen zoals de N.V., mede in de P.V.B.A., vormt zij het enige executieobject van de schuldeisers van de vennootschap.

Met betrekking tot haar verhouding tegenover derden is het de vraag of de (inter)professionele vennootschap überhaupt over een eigen kapitaal moet beschikken. Een aantal bepalingen uit het wetsontwerp Olivier die handelen over het verhaal van derden tegen de vennootschap, zijn in dit opzicht verhelderend.

Aldus het reeds geciteerde artikel 22 dat stelt dat iedere vennoot met het geheel van zijn bezit (sic) samen met de vennootschap aansprakelijk is voor de beroepshandelingen die hij heeft verricht.

7. Anderzijds bepaalt artikel 21 van hetzelfde wetsontwerp dat de vennoten voor onbepaalde tijd en solidair aansprakelijk zijn voor de schulden van de vennootschap tegenover derden, zij het dan dat de vennootschap eerst in mora moet worden gesteld.

Hieruit blijkt dat de vennoten, naast de vennootschap, individueel en geheel zullen instaan voor beroepsfouten en solidair aansprakelijk voor de schulden van de vennootschap. Het patrimonium van de vennootschap vervult hier dus de rol van het preferentieel executieobject van de schuldeisers van de vennootschap, zoals dit reeds het geval is bij de V.O.F.⁷

Welnu, bij haar oprichting is niet vereist dat de V.O.F. over een eigen kapitaal beschikt en wel omdat het vennootschapsvermogen van de V.O.F. van ondergeschikt belang is voor de schuldeisers van de vennootschap. Toch staat in het wetsontwerp-Olivier in art. 10, 7°, vermeld dat het kapitaal van de vennootschap in de oprichtingsakte moet worden opgegeven.

8. Laten wij nu even nagaan hoe het kapitaal in een interprofessionele vennootschap, volgens het wetsontwerp-Olivier, gevormd zal worden. Volgens art. 10, 6°, moeten de statuten de aard en de waarde van de eventuele inbreng vermelden, benevens de naam van de inbrengende leden. Art.

⁵ DE PAGE, V, nr. 101, p. 105.

⁶ DE PAGE, V, nr. 86; R.P.D.B., Tw. *Contrat de société*, nr. 481 e.v.

⁷ J. RONSE, *Algemeen deel van het vennootschappenrecht*, Leuven, 1970, I, p. 41; VAN RIJN, *Principes de droit commercial*, Brussel, 1954, I, nr. 407.

10, 7°, legt verder de verplichting op in de oprichtingsakte melding te maken van het bedrag van het maatschappelijk kapitaal, het nominaal bedrag en de verdeling van de maatschappelijke aandelen die dit kapitaal vertegenwoordigen.

Elders in het ontwerp, namelijk in art. 16, is bepaald dat de statuten duidelijk moeten stellen hoe de aandelen werden verdeeld en of er rekening werd gehouden met de aard van de onderscheiden inbrengen (in geld of in natura). Ook wordt de nadruk gelegd op het feit dat de inbreng van diensten alleen aanleiding kan geven tot toekenning van winstaandelen.

In de memorie van toelichting wordt met geen woord gerept over de kapitaalvorming. Voor de artikelen die hierover handelen, verwijst de memorie van toelichting zonder meer naar de vennootschapswet.

9. Het is eerder met betrekking tot art. 16 dat moeilijkheden zullen rijzen, inzonderheid wat betreft de inbrengen anders dan in geld. T.a.v. de inbrengen in speciën volstaat het immers de voorschriften toepasselijk te verklaren betreffende de bankclausule (art. 29bis Venn. Wet) met dien verstande dat de storting moet overeenstemmen met het minimum aan beschikbaar overschot dat elke notaris in acht moet nemen gelet op de omvang van zijn kantoor en het totaal bedrag van de door hem ontvangen deposito's.

Inbrengen anders dan in geld kunnen lichamelijke roerende goederen tot voorwerp hebben als daar zijn de bibliotheek van de advocaat, het kantoomateriaal van de notaris. De schatting van deze inbrengen kan, overeenkomstig artikel 29bis Venn. Wet, onderworpen worden aan het toezicht van een bedrijfsrevisor. Met betrekking tot onlichamelijke roerende goederen bewegen wij ons echter op glad ijs. Het ontwerp-Olivier bepaalt dienaangaande dat deze inbrengen, zoals de overige inbrengen in natura, moeten volgestort zijn (art. 16).

Dit brengt mee dat de inbreng van nijverheid alleen dan kan worden ingebracht, als het gaat om reeds gepresterde arbeid. Omdat zodanige inbreng vergoed zou worden door kapitaal aandelen, is, volgens vaste rechtspraak, bovendien vereist dat deze voor gedwongen verkoop vatbaar is⁸.

10. Het is onze bedoeling de inbreng van het notariskantoor aan deze principes te toetsen.

De Wet van 25 ventôse jaar XI strekt ertoe een regeling mogelijk te maken voor de overdracht van de minuten en repertoria aan de notaris-opvolger (artt. 54-61). Als bestanddelen van het notarisprotocol komen in aanmerking de invorderingen die betrekking hebben op de overhandigde minuten, het recht om uitgaven af te leveren en het uitvoerloon.

De schatting van deze elementen kan worden toevertrouwd aan een bedrijfsrevisor, eventueel in samenwerking met een college van deskundigen⁹.

Voor het overige bezit het notariskantoor hoegenaamd geen patrimoniale waarde¹⁰. Weliswaar heeft het Departement van Justitie in dit verband een regeling uitgewerkt die aanvaard werd door de Koninklijke Federatie van Notarissen, doch het dient beklemtoond te worden dat het hier om

⁸ J. RONSE, "Overzicht van rechtspraak", nrs. 98-99, T.P.R., 1964, p. 115; VAN RIJN, I, nr. 331, p. 232, nr. 334, p. 234.

⁹ De voorzitter van de tuchtkamer, de hypotheekbewaarder en een afgevaardigde van de raad van beheer van de federatie (zie *De overdracht van notariskantoren*, Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen, 1975, p. 12).

¹⁰ Rb. Gent, 7 december 1972, T.N., 1973, 112, waartegen hoger beroep; Rb. Antwerpen, 15 juni 1935, R.P.N., 1935, 447; Rb. Brussel, 16 januari 1934, R.P.N., 1935, 329; SCHICKS en VAN ISTERBEEK, I, p. 34; R.P.D.B., Tw. *Notaire*, nrs. 193 en 193bis; R.v. State, 26 november 1954, Ann. Not., 1954, 64. Anders: inzake rechtstreekse belastingen Cass., 6 mei 1952, R.P.N., 1954, 366; Hof Brussel, 22 juni 1955, R.P.N., 1955, 314.

een gentlemen's agreement gaat dat buiten de wet om werd gesloten¹¹.

Opdat het notariskantoor het voorwerp zou mogen uitmaken van inbreng, moet de overdracht ervan minstens op wettelijke gronden steunen. Maar ook al zou dit het geval zijn, dan nog kan zulke inbreng niet meetellen voor de vorming van het maatschappelijk kapitaal. Immers is het notariskantoor niet vatbaar voor gedwongen verkoop¹².

Wel zouden voor de inbreng van het notariskantoor winstaandelen toegekend kunnen worden.

De toekenning van winstaandelen sluit echter meteen de mogelijkheid uit de (inter)professionele vennootschap onder de vorm van een P.V.B.A. (of coöp.) op te richten, nu de uitgifte van winstaandelen voor deze vormen van vennootschap verboden is (artt. 124 en 141 Venn. Wet).

Zij kan bovendien nadelig uitvallen voor het financieel beleid van de vennootschap. Worden de winstaandelen uitgekeerd, dan moet een deel van de winst van de vennootschap jaarlijks worden uitgekeerd en wel volgens een verdeelsleutel die liefst bij de statuten zelf nader werd bepaald. Dit brengt mee dat de vennootschap achteraf bij beslissing van de jaarlijkse algemene vergadering niet vrij over de bestemming van de winsten mag beraadslagen en daardoor in de onmogelijkheid verkeert om de winsten te reserveren. Wie vertrouwd is met de problematiek van de winstaandelen, weet dat de statutaire verdeling van de winsten aanleiding kan geven tot financiële patsituaties die het bestaan van de vennootschap in gevaar kunnen brengen.

11. Dezelfde bedenkingen die naar voren werden gebracht naar aanleiding van de inbreng van het notariskantoor, gelden mutatis mutandis ook voor de inbreng van het advocatenkantoor. Hier blijft vanzelfsprekend de vraag buiten beschouwing of naar huidige deontologische maatstaven, de cliënteel van het advocatenkantoor kan worden overgedragen¹³. Ook in de onderstelling dat het wantrouwen tegen de commercialisatie van het advocatenkantoor zou verdwijnen en al zou de gedachte veld winnen dat het advocatenkantoor een duidelijke patrimoniale waarde kan verkrijgen, dan nog mag men zich de moeilijkheden niet ontveinen bij de uitwerking van een vennootschapsrechtelijke techniek die het mogelijk moet maken de inbreng van het advocatenkantoor door winstaandelen te vergoeden.

V. Aansprakelijkheid van de vennootschap en van haar leden

12. De interprofessionele vennootschap treedt naar buiten op enerzijds uit hoofde van de door haar leden uitgeoefende beroepen en anderzijds uit hoofde van de maatschappelijke verbintenissen door de vennootschap zelf aangegaan om haar doeleinden te bereiken of te bevorderen.

13. Zoals reeds gezegd, zal de interprofessionele vennootschap tussen advocaat en notaris niet eerder kunnen gesticht worden, dan na afschaffing of aanpassing van art. 437 Ger. W. Ofwel kan de wetgever de bij dit artikel uitgevaardigde incomptabiliteit alleen opheffen voor interprofessionele vennootschappen derwijze dat haar leden gemachtigd zijn beide beroepen tegelijk uit te oefenen. Het spreekt vanzelf dat in deze onderstelling de leden dan ook de vereiste kwalificatie

moeten bezitten om beide beroepen gezamenlijk uit te oefenen. Dit zou in de lijn liggen van het Nederlandse standpunt ter zake waar geen wettelijke incomptabiliteit tussen de twee beroepen bestaat.

Zodanige regeling brengt mee dat de vennootschap onder de beroepsreglementering van beide beroepen valt en dat zij zelf door middel van de vennoten op tuchtgebied ter verantwoording kan geroepen worden.

14. Ofwel slaat men de richting in, waarvoor het wetsontwerp-Olivier heeft gekozen (art. 2) en dat stelt dat interprofessionele associaties de in hun schoot waargenomen beroepen slechts kunnen uitoefenen door middel van en dank zij haar leden die individueel bevoegd blijven¹⁴.

Kiest men voor de laatstvermelde oplossing, dan blijven de vennoten in de eerste plaats verantwoordelijk voor hun beroepsfouten (art. 22). De beroepsaansprakelijkheid van de vennootschap komt dan in ondergeschikte orde aan bod¹⁵.

Dit voorstel is echter moeilijk in overeenstemming te brengen met de huidige strekking in het vennootschapsrecht, luidens welke beperkingen aan de bevoegdheid van de organen van de vennootschap aan derden niet tegenstelbaar zijn (artt. 54 en 130 Venn. Wet).

Daarenboven verheelt zij nauwelijks het doorzichtig karakter van de rechtspersoon van de associatie die doorbroken wordt door de personaliteit van de vennoten.

Daartegenover staat dat art. 437 Ger.W. bij de oplossing van het wetsontwerp-Olivier niet hoeft te worden afgeschaft. Men hoeft slechts art. 437 Ger.W. in deze zin aan te vullen dat het verbod tot cumulatie van beide beroepen de oprichting van interprofessionele vennootschappen tussen advocaat en notaris niet in de weg staat.

15. Hoe dient de beroepsaansprakelijkheid te worden beoordeeld? Alles hangt uiteindelijk af van de rechtsverhouding tussen de beroepsbeoefenaars en de vennootschap.

Indien de leden van de vennootschap tevens tegenover de vennootschap verbonden zijn door een bediendencontract, kan de aansprakelijkheid van de vennootschap voor schade aan derden veroorzaakt door beroepsfouten van haar leden, slechts stoelen op art. 1384 B.W. Opdat derden rechtstreeks de vennootschap kunnen aanspreken is vereist dat de professionalist een fout heeft begaan en dat hij aan het toezicht van de vennootschap onderworpen is. Uit de aard zelf van het vrij beroep volgt echter dat de beroepsfout van de professionalist strikt persoonlijk is. Vandaar dat sommigen beweren dat de vennootschap in dat geval slechts aansprakelijk kan gesteld worden, indien het bewijs wordt geleverd dat de vennootschap een fout heeft begaan die onderscheiden is van de fout van de professionalist. Daar de door derden geleden schade in de eerste plaats toe te schrijven is aan een persoonlijke fout van haar leden en in mindere mate aan een tekortkoming van de vennootschap, zouden volgens dezelfde stelling derden slechts zelden de vennootschap rechtstreeks kunnen aanspreken¹⁶.

Dit argument heeft thans veel aan overtuigingskracht in-

¹⁴ Zoals dit bepaald werd in art. 16 van de Franse Wet van 29 november 1966; zie A. LAMBOLEY, *La société civile professionnelle*, Parijs, 1974, nr. 91, p. 73.

¹⁵ Hierbij wordt nog geen antwoord verstrekt op de vraag of de vennoot steeds alleen instaat voor de schadelijke gevolgen van zijn beroepsbehandelingen. In welke mate de medevennoten ook solidair aansprakelijk gesteld kunnen worden, hangt af van de feitelijke omstandigheden en met name van de medewerking die zij zullen hebben verleend. Een ander aspect van de persoonlijke aansprakelijkheid van de vennoot betreft de schade veroorzaakt door personen die onder zijn toezicht hebben gewerkt en waarvoor hij op grond van art. 1384 B.W. zal instaan (LAMBOLEY, *op. cit.*, p. 75).

¹⁶ J. STEENBERGEN, *op. cit.*, nr. 103, T.P.R., 1974, 282.

¹¹ Zie *De overdracht van notariskantoren*.

¹² J. RONSE, *op. cit.*, I, p. 105; 'T KINT en R. GYSELINCK, *Les sociétés anonymes*, Brussel, 1975, nr. 16, p. 16; J. STEENBERGEN, "Professionele vennootschappen, het aanwenden van vennootschapsvormen bij de uitoefening van een vrij beroep", T.P.R., 1974, 275, voetnoot 3.

¹³ C. ROBERT, *L'exercice en société des professions libérales en droit belge et luxembourgeois*, Larcier, 1975, p. 47 e.v.; L. GOFFIN, *L'avocat a-t-il des "droits" sur sa clientèle?*

geboet, voornamelijk omdat de verkeerde keuze van en het gebrek aan toezicht op de aangestelde een onweerlegbaar vermoeden van fout uitmaakt¹⁷. Veel gewichtiger is de opwerping dat de vennootschap als zodanig op de beroeps-handelingen van de professionalist geen toezicht kan uitoefenen en derhalve voor fouten van deze laatste in het geheel niet kan instaan. Het wetsontwerp-Olivier is in dit opzicht vatbaar voor kritiek in zoverre het de statuten mogelijk wordt gemaakt een regeling te treffen die afwijkt van de algemeen geldende regel luidens welke alle vennoten beheerders zijn (art. 17). Mocht het wetsontwerp hiermee te kennen hebben gegeven dat de vennoten niet als beheerders doch ook in dienstverband kunnen optreden, dan geldt dit niet voor beroepsfouten van de vennoten die, ongeacht hun verhouding t.o.v. de vennootschap, steeds zelfstandig optreden. Zodanige afwijking is overigens volledig in tegenspraak met het bij art. 17 uitgevaardigde beginsel dat de vennoten voor het verrichten van hun beroepsactiviteiten nooit aan de vennootschap ondergeschikt mogen zijn.

16. Wordt daarentegen aanvaard dat derden zowel de vennootschap als haar leden rechtstreeks kunnen aanspreken, dan moeten deze laatsten onvermijdelijk als organen van de vennootschap optreden. Als beheerders verbinden zij immers de vennootschap.

Bij deze zienswijze sluit het wetsontwerp-Olivier aan. Luidens art. 22 is de vennootschap solidair aansprakelijk met de vennoot voor de gevolgen van zijn handelingen. Dat de vennoot bovendien ook persoonlijk aansprakelijk is, is hierin gelegen dat de fout van de vennoot-beroepsbeoefenaar van persoonlijke aard is.

Het samengaan van de aansprakelijkheid en van de vennoot die de handeling heeft verricht en van de vennootschap kan, zoals reeds aangestipt, alleen efficiënt worden gewaarborgd, bijaldien de vennoot-beroepsbeoefenaar als beheerder optreedt.

17. De interprofessionele vennootschap verricht, buiten beroepshandelingen, nog andere handelingen. Zo kan zij een bedrijfsgebouw kopen of in huur nemen, een bibliotheek aanschaffen, leningen met hypotheek sluiten en ondergeschikt personeel in dienst nemen. Deze handelingen zijn er nodig opdat de vennoten hun beroep op verantwoorde en wetenschappelijke wijze zouden kunnen uitoefenen.

Uiteraard zal de vennootschap slechts verbonden zijn, indien deze handelingen verricht werden door haar beheerders. Om de rechten van derde-schuldeisers te beveiligen is het aan te bevelen te bepalen dat de beheerders de vennootschap rechtsgeldig verbinden, zelfs indien die handelingen de grenzen van het vennootschapsdoel overschrijden, dit naar analogie van de in art. 54 Venn. Wet (Wet van 6 maart 1973) neergelegde regel.

De bepaling werd echter in het wetsontwerp-Olivier niet overgenomen. De auteurs van het wetsontwerp hebben er de voorkeur aan gegeven de bevoegdheid van de beheerders door de statuten zelf te laten bepalen en aldus met de innovaties van de eerste E.E.G.-richtlijn geen rekening te houden.

Om de rechten van de schuldeisers niet te benadelen, heeft het wetsontwerp evenwel bijkomende garanties ingebouwd, als daar zijn de solidaire aansprakelijkheid van de beheerders voor elke schade die het gevolg is van inbreuken op de wet en de statuten (art. 17, 4e lid) en de onbepaalde en solidaire aansprakelijkheid van de vennoten voor de schulden van de vennootschap jegens derden (art. 21).

Over de aansprakelijkheid van de beheerders voor de gevolgen van inbreuken op de wet en de statuten, hoeft niet nader te worden ingegaan. Zij sluit aan bij identieke principes die het vennootschapsrecht beheersen (artt. 62 en 132 Venn. Wet) en werd ontleend aan de rechtsfiguur van de lastgeving¹⁸. Wel verdient de tweede garantie nadere toelichting.

18. Luidens art. 21 van het wetsontwerp-Olivier zijn de vennoten voor onbepaalde tijd en solidair aansprakelijk voor de schulden van de vennootschap tegenover derden. Ten deze valt het op dat het de vennoten zijn en niet de beheerders die zullen instaan voor de schulden van de vennootschap.

Wat is nu de betekenis van de "schulden van de vennootschap"? De Franse tekst, letterlijk overgenomen uit de Franse Wet van 29 november 1966 (art. 15), heeft het over "dettes sociales". Onder "dettes sociales" worden volgens gezaghebbende auteurs verstaan de schulden aangegaan voor de materiële uitrusting en de werking van het kantoor¹⁹.

Vergeleken met de beroepsaansprakelijkheid van de vennoten, weegt de aansprakelijkheid van de vennoten voor deze categorie van schulden dus zwaarder door, daar zij alle vennoten *solidair* treft, en ongeacht wie onder de beheerders de verbintenis heeft aangegaan. De uitbreiding van de aansprakelijkheid laat zich verklaren door de bedenking dat de beleidsdaden van de beheerders de vennoten zowel als de vennootschap ten goede komen. Zij beschermt bovendien op efficiënte wijze de schuldeisers voor wie het persoonlijk vermogen van de vennoten een steviger garantie biedt dan het maatschappelijk vermogen van de vennootschap.

De verhouding schuldeisers—vennoten vertoont in dit opzicht veel gelijkenis met de verhouding schuldeisers—vennoten van een V.O.F. In beide gevallen blijft het vennootschapsdoel beperkt tot een preferentieel executieobject van de schuldeisers (art. 189 Venn. Wet).

VI. Besluit

Aan het einde gekomen van deze verkenning — die lang niet alle aspecten van de interprofessionele vennootschap heeft bestreken — wensen wij bij wijze van slotbeschouwing de hiernavolgende bedenking te maken.

De vraag of de interprofessionele vennootschap tussen advocaat en notaris ingekapseld kan worden in de bestaande vennootschapsrechtelijke structuren, moet o.i. ontkennend worden beantwoord.

Van alle vennootschapsvormen lijkt ons de V.O.F. het meest die van de interprofessionele vennootschap te benaderen en wel omdat de aansprakelijkheid van de vennoten naast die der vennootschap als kenschetsende regel van de V.O.F. ook voor de interprofessionele vennootschap bruikbaar is.

Toch vormt de aanwezigheid van kapitaal bij de interprofessionele vennootschap een bijkomende vereiste waaraan de V.O.F. als aangepaste vennootschapsvorm niet geheel tegemoet komt.

Derhalve bieden voor de uitbouw van de structuur van de interprofessionele vennootschap de bestaande types van vennootschap weinig houvast en zullen de juristen zich dan ook moeten bezinnen over de noodzakelijkheid om nieuwe structuren te ontwerpen.

F. BOUCKAERT

Notaris

Lector K.U.Leuven

¹⁸ VAN RIJN, I, nr. 607, p. 395.

¹⁹ J. CHAPPUIS, *Les sociétés civiles professionnelles notariales*, Parijs, 1970, nr. 26, p. 68.

¹⁷ DALCQ, *Traité de responsabilité civile*, I, nr. 1762 e.v.; R.P.D.B., *Tw. Responsabilité*, nr. 754; J. STEENBERGEN, *loc. cit.*

PLICHTENLEER IN DE INTERPROFESSIONELE ASSOCIATIE ADVOCATEN - NOTARISSEN

Beperkt aspect van onderhavige beschouwingen — Belangrijkheid ervan

1. De mogelijkheid van geïntegreerde samenwerking van beide beroepen, die vooral in de actuele beleving zeer uiteenlopende karakteristieken hebben (hoofdzakelijk de contentieux tegenover de "willige rechtsmacht", als algemene eigenschappen), wordt vooral in twijfel getrokken wegens de uiteenlopende deontologies. Wat Ch. Robert deed schrijven in *L'exercice en société des professions libérales en droit belge et luxembourgeois*, Brussel, 1975, p. 32: "Les sociétés professionnelles, surtout entre membres de professions différentes, se heurtent à des difficultés quasi insurmontables, provenant de déontologies et de pouvoirs disciplinaires très divers. Une harmonisation paraît très difficile à réaliser". Meer woorden echter besteedt die auteur niet aan die negatieve vooruitzetting. De overgrote meerderheid van de notarissen en advocaten zien er geen brood in.

Toch bestaat die samenwerking o.a. in Rotterdam (het College van Afgevaardigden der Nationale Orde van Advocaten stelde in 1972 ten aanzien van dit samengaan met beoefenaars van andere vrije beroepen een "samenwerkingsverordening" op).

De referaathouders Delva en Van Hove hebben reeds een lans gebroken voor de positieve bezinning over die associaties; meer nog, prof. Delva ziet dit als een noodzaak — naast vele andere samenwerkingen — voor de overleving van de vrije beroepen¹. Die vrije beroepen moeten een service geven, die ze onontbeerlijk maakt in de rechtshulp die ze moeten bieden aan de rechtzoekenden. Deze laatsten komen hoe langer hoe meer in de verdrukking².

2. De deontologie van de betrokken beroepen vertoont verschillende aspecten. Men kan ze hoofdzakelijk in drie categorieën onderbrengen³:

— Het strafrechtelijke, dat de bescherming van de maatschappij op het oog heeft. De geassocieerden blijven strafrechtelijk gehouden tot hun plichten als staatsburger. Bovendien hebben zij bepaalde "meerdere" plichten die hun opgelegd worden, bv. het respecteren van het beroepsgeheim (art. 458 Sw.). Dit aspect zullen wij hier buiten beschouwing laten, hoofdzakelijk wegens het feit dat het de fysieke personen treft. Het feit dat deze laatsten in een associatie met rechtspersoonlijkheid worden opgenomen, zal in de regel geen invloed hebben op hun plichten, die strafrechtelijk — met wettelijke bepalingen dus — zijn na te leven.

— Het burgerrechtelijke, de beleving ervan en in het bijzonder de niet-naleving van de plichtenleer (de bescherming van het individu en zijn belangen) wordt onderzocht in de referaten Van Hove en Bouckaert.

— Daarom gaat onze aandacht hoofdzakelijk naar het disciplinaire, stricto sensu. Dit geheel van wetten, reglementen en tradities, na te leven door de professionelen in kwestie, spruit voort uit de zorg voor de bescherming van het beroep zelf, indirect van de cliënten die ermee in aanraking komen.

Nu moet er wel op gewezen worden dat die drie gebieden

niet strict af te scheiden zijn. Het ene heeft of kan weerslag hebben op het andere: het strafrechtelijke sluit de disciplinaire sanctie niet uit, ook niet de burgerlijke aansprakelijkheid, vaak integendeel!

I. Gegevens

De geassocieerden blijven behoren tot hun corporatie en blijven er alle consequenties van dragen.

3. Beide beroepen hebben gemeenschappelijke kenmerken

— De vertrouwensgrondslag, de noodzaak van de rechtzoekenden om rechtshulp te vinden in een persoonlijk contact⁴, met een raadsman aan wie ze alles mogen toevertrouwen.

— Vandaar het beroepsgeheim voor deze begeleiders in het rechtsverkeer (verder ontwikkeld)⁵.

— Er is geen code voor de deontologie van beide beroepen in kwestie bij de wet vastgelegd. Beide beroepen hebben tradities — als richtlijnen voor de bescherming van de goede faam en eer van het beroep, waarborg voor de goede rechtshulpverlening — al dan niet geschreven.

Doch er bestaat voor beide beroepen een tuchtregeling, met eigen tuchtrechtelijke organen, die disciplinaire sancties kunnen opleggen, gaande van lichte tot zeer strenge, als daar zijn de schorsing, tot de afzetting (voor de notaris door de rechtbank), de schrapping van het tableau bij de balie (voor de advocaten)⁶.

Opmerkelijk is artikel 2.1 onder b. van de "samenwerkingsverordening" van de Orde van Nederlandse Advocaten: "... met beoefenaren van andere vrije beroepen, die een academische of daarmee gelijk te stellen opleiding hebben en die lid zijn van een Nederlandse orde of vereniging, waarvan de leden aan tuchtrecht zijn onderworpen, vergelijkbaar met dat ingevolge de Advocatenwet toegepast".

4. Maar er zijn belangrijke verschillenpunten

— De advocatuur is wel een echt "vrij beroep". Het accent ligt hier meer op de vrijheid in het beroep: vrijheid van vestiging, vrijheid om cliënten aan te nemen of te weigeren, bepaalde zaken te weigeren. De honorering van zijn rechtshulp is veel vrijer dan die van de notaris: de balies stellen vaak minima, dat is alles.

Opmerking: In België is de advocaat hoofdzakelijk de adviseur en ook de gedingbegeleider. Het beroep heeft echter de tendens, althans in grote steden, om naar het voorbeeld van de "Amerikaanse advocatenkantoren" over te stappen naar hoofdzakelijk de consultatiebureaus, met uitbreiding dus naar het bereiden van overeenkomsten, bv. in vennootschapszaken, fiscale aangelegenheden, internationale implicaties van problemen die ondernemingen ervaren. Het is ook een bekend feit dat de belangrijke zaken van de grote ondernemingen niet bij de rechtbanken komen, wegens de grondige voorbereiding van de contracten, de arbitrageclausules, de dadingen...

— De notaris wordt ook gerekend tot de vrije beroepen⁷, maar hij is terzelfder tijd een "openbaar ambtenaar". Hij mag geen dienstweigeraar zijn. Zijn functie is duidelijk in een keurslijf gestoken. Hij oefent trouwens een deel van de openbare macht uit in de authenticatie van de "akten en overeenkomsten" die de wet hem toevertrouwt. Dit belet niet

¹ W. DELVA, "Heeft het notarisambt als vrij beroep afgedaan?" in *Liber Amicorum J. Van Houtte*, I, pp. 325-335.

² J. MERTENS DE WILMARS, "De taak van de jurist in de futuribele maatschappij", R.W., 1967-68, 2145-2152.

³ R. BOURSEAU, *La responsabilité civile du notaire instrumentant*, en R. DALCQ, e.a., *Responsabilité professionnelle et assurance des risques professionnels*.

⁴ W. DELVA, o.c., p. 327; A. VAN HOESTENBERGHE, *De inrichting van het notariaat en plichtenleer i.v.m. het beroep*, Leuven, 1974, vnl. J. 4-5.

⁵ Voor beide beroepen is de grondslag art. 458 Sw.

⁶ G. VAN DIEVOET, *Het beroep van advocaat*, Leuven, s.d., p. 23.

⁷ W. DELVA, o.c., p. 326 e.v.

dat boven die vormgeving hem ook het negotium is toevertrouwd⁸.

Een geheel van wetten beveiligd bovendien de cliënten tegen manipulaties, slordigheid of nog tegen de zwakheid in de uitoefening van het ambt (de geldigheid van de akten). Er is een wettelijke verplichting een boekhouding te voeren, omdat vele cliënten zelfs noodgedwongen bij de notaris terecht komen voor geldzaken. De notaris is aan banden gelegd wat de honoraria betreft voor het grootste deel van zijn prestaties⁹. Bovendien is de notaris "*vastgeschroefd*" aan zijn standplaats¹⁰.

II. *Poging tot oplossing* van de knelpunten voortvloeiende uit wat gezegd is over de uiteenlopende karaktertrekken van beide beroepen.

5. Men zou er van kunnen uitgaan dat, zoals in Nederland voor de associatie onder notarissen werd geoordeeld, "wat niet verboden is wel toegelaten is"¹¹. Maar zo men in België minder cartesians gaat denken en eerder het pragmatisme van de Nederlanders gaat overnemen, dan is er toch nog het feit dat er wel wetsbepalingen zijn die — tot verandering is gekomen — nageleefd moeten worden.

Zo de wet op het honorarium van de notarissen. Deze laatste mogen niet delen dan met hun confraters (art. 14 van het K.B. van 16 december 1950 houdende het tarief van de honoraria van de notarissen met latere wijzigingsbesluiten)¹².

Aspecten

6. Ten aanzien van de cliënten

Het is in de eerste plaats de goede bediening van de cliënt die de notaris en de advocaat in samenwerking moet brengen. Het belang van de cliënt wordt echter het belang van de advocaat, respectievelijk van de notaris en omgekeerd.

A. Beide beroepen, in samenwerking dan, steunen op de noodzaak in de maatschappij van het persoonlijk contact dat de rechtzoekende wil.

Dit persoonlijke mag niet verdwijnen in de associatie. Daaruit vloeit voort dat de cliënt zijn zaak mag toevertrouwen aan de notaris of advocaat van zijn keuze. Hij mag vrij de raadsman aanwijzen op wie hij een beroep wenst te doen.

Hoe doen de zaken zich nu voor in associatieverband?

⁸ C. DEWULF, "Ons onontbeerlijk notariaat en de afwezigheid van het notarisambt in de Engels-Amerikaanse rechtsbedeling, T.P.R., 1974, 637.

⁹ Een onderzoek bezorgd door de Federatie van Belgische Notarissen heeft laten blijken dat circa 80 % van de honoraria betaald aan notarissen voortkomen van prestaties bij de wet getarifeerd.

¹⁰ Die precisie en enige standplaats van een notaris, waarop het monopolie van het notariaat is gebaseerd, is een hinderpaal voor de associatie tussen notarissen zelf, wanneer die niet tot dezelfde standplaats behoren. Die strenge regel heeft men in Frankrijk doorbroken. Er moet ernstig over gedacht worden in ons land of men zich aan die "vastschroefing" moet houden. Zo belet men alle samenwerking (associaties) van notarissen op het platteland, die ze wegens hun isolatie misschien het meest nodig kunnen hebben.

Weliswaar is er de opportuniteit van de grote spreiding van de notariaten (A. VAN HOESTENBERGHE, *De inrichting van het notariaat en plichtenleer i.v.m. het beroep*, Leuven, 1974, voornamelijk hoofdstuk IV) m.a.w. de ophoping in de steden is niet wenselijk.

Zijn beide normen zo tegengesteld dat de associatie per se moet geschieden met notarissen van dezelfde standplaats?

¹¹ Zie J. PONS, "Notaires associés aux Pays-Bas", *Ann. not. enr.*, 1970, 59.

¹² Toch schijnt er op dit stuk een zekere verruiming in de naleving van dit voorschrift ingang te vinden; bepaalde notarissen in België laten reeds hun beste kaderleden, met name de juristen, delen in de winst. Wij zijn echter nog ver van het statuut van "interne associatie" van de notaris/candidaat-notaris zoals in Nederland.

O.i. kan een onderscheid gemaakt worden tussen twee situaties:

ofwel: vertrouwt de cliënt zijn zaak toe aan de "associatie" omdat hij weet dat deze hem een volledige service kan verzekeren: zowel het vormelijk als het gerechtelijk aspect van de zaak zal verzorgd worden (bv. openbare verkoping met verzoekschrift overeenkomstig art. 1187 Ger.W.). In dit geval doet de cliënt een beroep op de associatie ongeacht wie ten slotte de akte zal verlijden of het verzoekschrift zal ondertekenen; voor hem heeft het geen belang wie de leden der associatie zijn. Hij heeft niet notaris X en advocaat Y gekozen, maar de associatie.

Ofwel: kan het geval zich voordoen dat een cliënt een dossier wenst toe te vertrouwen aan zijn notaris, bij veronderstelling lid van een I.A., zodat de betrokkene onrechtstreeks met de associatie wordt geconfronteerd.

In casu is het vanzelfsprekend dat de cliënt zijn vrijheid van keuze behoudt en dat bijgevolg indien de medewerking van een advocaat noodzakelijk blijkt voor de afhandeling van de zaak, de cliënt een advocaat in of buiten de associatie kan aanwijzen.

De betrokkene heeft immers met een vennoot van de associatie intuitu personae gehandeld en kan niet gedwongen worden de medevennoten te aanvaarden bij de behandeling van de zaak. Hetzelfde geldt uiteraard voor het vertrouwen geschonken aan de advocaat.

Dit onderscheid zal echter meer en meer vervagen naargelang de associatie ook specialisatie meebrengt. Alle of bepaalde leden leggen zich dan toe op één of verschillende materies en de cliënt wordt dan ook principieel doorgestuurd naar die associé (compagnon in Nederland) die belast is met de behandeling van een bepaalde materie.

Dit alles zal vanzelfsprekend zijn weerslag vinden in de statuten of reglementen van de I.A. In de artikelen betreffende de betrekkingen tussen de leden van de associatie zal gestipuleerd worden dat de zaken die tussenkomst van een beoefenaar van een andere discipline, vertegenwoordigd in de associatie, vergen, verplicht (of bij voorkeur) aan de leden van de associatie zullen toevertrouwd worden, dit alles behoudens andersluidende instructies van de betrokken cliënt, die zijn keuzevrijheid behoudt.

B. De associatiebeleving zal ook een invloed hebben op het karakter van het beroepsgeheim. Thans reeds is het gekend beroepsgeheim opgeheven wanneer de wet dit bepaalt, rechtstreeks of nog onrechtstreeks bv. bij verplichting tot registratie, openbaarmaking in het hypotheekkantoor. Er is nog een ander zogenaamd "gedeeld beroepsgeheim", dat ontstaat tussen de cliënt en de medewerkers van de advocaat of notaris en nu reeds met de geassocieerde advocaten of notarissen. Op wat strikt geheim moet blijven tussen de consultant en de professional zal nu de nadruk moeten worden gelegd. Het is een kwestie van aanvoelen van ieder professionalist, lid van de associatie. Er mag geen schadelijke mededeling van confidenties gebeuren.

C. In principe mag de cliënt van een "associé" niet procederen tegen de cliënt van een andere associé, als beiden leden zijn van dezelfde associatie. Er zal gezocht worden naar een pragmatische oplossing, zoals ook voor andere zaken die aanleiding geven tot moeilijkheden.

7. Tegenover vennoten

Opdat in de vennootschap de betrekkingen tussen de vennoten zo loyaal mogelijk zouden zijn en tevens om wantrouwen en moeilijkheden te vermijden is het wenselijk dat een associé zijn beroep of ambt niet meer in persoonlijke naam uitoefent, hetgeen mogelijke rechtstreekse concurrentie zou betekenen voor de associatie; alles behoudens uitdrukkelijke toestemming van de medevennoten. De associatieconventie zal dit regelen. Het is ook overduidelijk dat de samenwerking moet steunen op een wederzijdse openhartigheid en mededeel-

zaamheid, een totaal loslaten van het zoeken naar eigen persoonlijk profijt. De statuten zullen de verdeling van de winsten vastleggen volgens verdeelsleutels, waarvan regelmatig de herziening of aanpassing aan vooraf bepaalde quota gestipuleerd moeten worden (volgens de jaren ervaring, de leeftijd, enz...). De beleving daarvan in bestaande associaties van dezelfde discipline geeft reeds veel aanwijzingen.

8. Tegenover de respectieve corporaties

De disciplinaire macht van de advocatuur en die van het notariaat behoudt uiteraard haar greep op de geassocieerden. Zij kunnen individueel aangesproken worden, wanneer zij inbreuk plegen op de plichten die de professionalist als dusdanig zal moeten blijven nakomen. Aanpassingen aan de onafwendbare evolutie in het beroepsethos, die de geassocieerden zullen na te leven hebben, zullen op gang komen¹³. De nood aan een dergelijke associatie — zo die bestaat of op gang komt — zal de tradities moeten laten vastleggen, zal de wettelijke of reglementaire aanpassingen afdwingen.

Een vraag is of de associatie als rechtspersoon (bij veronderstelling bij de wet voorzien) disciplinair opgeroepen kan worden door een van beide corporaties of nog door beide tegelijk. In de voorbereiding van de wetgeving in België (wetsontwerp — het zogenaamd "wetsontwerp-Olivier" — uitgaande van het Ministerie van Middenstand: Ontwerp van organieke wet betreffende de burgerlijke professionele en interprofessionele vennootschappen) schijnt men de weg te willen opgaan om de disciplinaire aansprakelijkheid alleen te stellen in hoofde van de vennoten en niet van de vennootschap.

De Hoge Raad voor de Middenstand, die deze wetgeving inspireerde, formuleerde het als volgt (Advies van 25 september 1968, p. 8):

"In het stelsel van de individuele aansprakelijkheid kan de beroepsvennootschap nooit onderworpen worden aan het tuchtreglement. Het zou onrechtvaardig zijn dat wanneer een vennoot een zware fout begaat, de ganse vennootschap hierdoor zou getroffen worden.

"In geval het om een interprofessionele vennootschap gaat zal elke vennoot onderworpen zijn aan het tuchtreglement van zijn beroepsorde".

Het zoëven aangehaalde wetsontwerp gaat wel in dezelfde richting; enkel het artikel 33 handelt erover. Dit artikel geeft opdracht aan de Koning om de gevolgen van een tijdelijke schorsing, blijkbaar van een vennoot, voor het beroep of de groep van beroepen te bepalen.

In Frankrijk stelt men het duidelijk anders, dus dat de vennootschap op het matje geroepen kan worden: "La société peut faire l'objet de poursuites disciplinaires indépendamment de celles qui seraient intentées contre les associés"¹⁴. Weliswaar raakt dit voorschrift niet rechtstreeks de interprofessionele associatie wel de "société titulaire d'un office notarial", de S.T.O.N. of de société intégrée. Doch het probleem is analoog.

Het komt ons voor dat de associatie, waarin advocaten met notarissen samen zouden werken, aangesproken moet kunnen worden door elke orde, wanneer die meent dat wordt gewerkt tegen de corporatieve geest die alle leden van de orde, geassocieerden inclus, moet bezielen. Zo zou een zuivere zakenassociatie moeten kunnen worden geschorst, eventueel ontbonden, op grond van schending van tradities die algemeen geldend zijn. De rechtspleging voor betuiging van misbruiken zal moeten worden vastgelegd. De berechting zal niet door de orde(s) zelf uitgesproken worden; een onafhankelijk rechtscollege zal moeten uitmaken of de discipline geschonden is, net zoals de schorsing of afzetting van een notaris in onze vigerende wetgeving maar door de rechterlijke macht uitgesproken kan worden.

¹³ W. DELVA, o.c., p. 334 e.v.

¹⁴ D. 2 oct. 1967, art. 55, al. 2 — Commentaires sur les sociétés.

Er mag nog herinnerd worden aan het rechtskarakter van onze disciplinaire sancties, die geen strafsancities zijn. De regel "Nulla poena sine lege" geldt niet...

9. Besluit

1) Het uiteenlopend karakter van beide betrokken beroepen is niet van die aard dat de "samenwerking" in vast verband niet bestaanbaar is. De associatie zal interprofessioneel op gang komen, daar waar er nood aan is en waar beide professies naar elkaar hoe langer hoe meer toeneigen.

2) Het karakter van vertrouwensgrondslag "intuitu personae" moet blijven bestaan. Daarom moet iedere professionalist plus de rechtspersoon onder disciplinaire tuchtregeling (blijven) staan.

3) Vandaar dat iedere oprichting van een I.A. gepaard moet gaan met controle door de uitvoerende macht én/of de betrokken disciplinaire instanties. De wens mag uitgesproken worden dat dit alles met de nodige vlotheid, het efficiënte pragmatisme van onze noorderburen moge tot stand komen.

A. VAN HOESTENBERGHE

Buitengewoon hoogleraar K.U.Leuven

A. LAGAE

Assistente K.U.Leuven

ASSOCIATIE TUSSEN ADVOCATEN EN NOTARISSEN

Randbemerkingen van advocaten

In de verschillende preadviezen, gewijd aan de "associatie tussen advocaten en notarissen" werd het onderwerp, dank zij gedachtenwisseling tussen vertegenwoordigers van beide beroepen, belicht vanuit een dubbele hoek (notariaat-advocatuur).

Onderstaande beschouwingen zijn derhalve slechts aanvullend.

1. In een recente studie over associatie bij vrije beroepen wordt gesteld dat "l'individualisme, les différences de disciplines professionnelles et l'opposition traditionnelle des Conseils de l'Ordre ont empêché toute association d'avocats avec un membre d'une autre profession"¹. De auteur van die studie zou weliswaar bij het ondervragen van advocatenassociaties hebben vastgesteld dat zij in het algemeen gunstig stonden tegenover dergelijke interprofessionele associatievorm maar de ondervraagde associaties zouden "unaniem" van oordeel geweest zijn "que la sclérose mentale du milieu des professions libérales empêche d'envisager des solutions résolument neuves"².

Deze vleiende constatering moge niet ontmoedigen en zijn overigens niet overtuigend.

2. Wat de zogezegde "opposition traditionnelle" van de Raden van de Orde betreft, lijkt dit een losse bewering: bij de balies van Antwerpen, Brussel en Gent werd navraag gedaan en uit de antwoorden bleek dat het probleem der interprofessionele associaties, meer bepaald associatie tussen notaris en advocaat, niet ter sprake is gekomen op de vergaderingen van de respectieve raden van de Orde (hetgeen niet verwonderlijk is maar dan ook geen steun biedt voor het inroepen van een zogezegde "opposition traditionnelle").

3. Wat het "individualisme" betreft dat wordt vermeld als eerste hinderpaal op de weg naar associaties tussen advocaten en leden van andere beroepen, kan opgemerkt worden dat dit individualisme ook als rem heeft gewerkt en nog werkt voor het ontstaan van associaties tussen advocaten onderling

¹ CHR. ROBERT, *L'exercice en société des professions libérales en droit belge et luxembourgeois*, 1975, p. 62.

² Idem, op. cit., p. 63.

wat niet belet dat die associaties er — noodzakelijkerwijze — gekomen zijn en in aantal toenemen³. In dit verband moet men lessen halen uit de geschiedenis van de advocatenassociaties. Er is een tijd geweest — niet zo lang geleden — toen de associatieformule strijdig geacht werd met de "vrije keuze van de cliënten" en met de "onafhankelijkheid" van de advocaat⁴. Thans glimlacht men bij het horen van deze bezwaren. De met de professionele associatie opgedane ervaring moet ons behoeden voor een a priori — vaak op vage principes steunend — afwijzen van de interprofessionele associatie als een niet aanvaardbare utopie. Een dergelijke houding is des te minder verantwoord daar de associatie tussen notarissen en advocaten bestaat in bepaalde buurlanden en wat in het bijzonder Nederland betreft, zeer bevredigend lijkt te werken.

Een Nederlands advocaat die hierover werd ondervraagd raakte de kern van de zaak toen hij stelde dat het zeer vaak voorkomt dat een cliënt, die hetzij bij de notaris, hetzij bij de advocaat binnenstapt, een probleem heeft waaraan ook aspecten kleven die typisch tot het terrein van de andere behoren. Die cliënt apprecieert het ten eerste dat alle aspecten snel, en onder één dak, bekeken worden door notaris en advocaat.

4. De eigen plichtenleer van notarissen en advocaten lijkt evenmin een fundamentele objectie tegen een vorm van associatie tussen beiden. De geldende regelen van deontologie zijn op de essentiële punten gelijklopend (vertrouwensrelatie, beroepsgeheim, geen tegenstrijdige belangen verdedigen). Ook op dit punt kunnen lessen getrokken worden uit de ervaring, opgedaan met de associatie tussen advocaten of tussen notarissen onderling.

In dit verband moge verwezen worden naar de volgende punten uit het reglement op de associaties van advocaten van de balie te Brussel⁵:

— geen enkel advocaat mag terzelfder tijd deel uitmaken van meer dan één associatie, noch een ander kantoor hebben dan dat van de associatie (art. 56);

— indien een lid van een associatie zwaar te kort komt aan de tucht, of indien er zich, ter gelegenheid van de associatie, mogelijkheden voordoen die de rustige voortzetting ervan in het gedrang brengen, mag de Raad het bevel geven aan de leden van de associatie die van zijn tucht afhangen, of aan bepaalde onder hen, uit de associatie te treden (art. 60);

— de maatschappelijke overeenkomsten kunnen o.m. geen reden zijn om de vrijheid van een vennoot te beperken, hetzij een cliënt of een dossier te weigeren, hetzij een proces, waarmee hij belast is, naar goedgevallen te leiden. Zij mogen

³ Gegevens verstrekt door het Secretariaat van de Nationale Orde van Advocaten bieden volgend beeld van het aantal advocatenassociaties in België, waarbij opgemerkt moet worden dat de cijfers geenszins een eenvormige soort associaties betreffen: Brussel, 56; Antwerpen, 10 à 12; Luik, ± 20; Gent, 6 of 7; Charleroi, ± 15; Brugge, 10 à 15; Dendermonde, 3; Kortrijk, 2; Leuven, 5; Bergen, 7; Hasselt, 4; Namen, 7; Tongeren, 3 of 4; Mechelen, 4; Nijvel, 1; Turnhout, 2; Verviers, 2; Doornik, 3; Dinant, 1; Hoei, 3; Ieper, 3; Oudenaarde, 1; Veurne, 0; Aarlen, 1; Neufchâteau, 0; Marche, 1. Er bestaan vijf associaties tussen notarissen: Brussel, 1; Brugge, 2 en Antwerpen, 2. Men kan zich afvragen waaraan het zeer beperkt succes van associaties tussen notarissen te wijten is (eigen aard van het beroep, nog grotere gebondenheid aan tradities van eigen studie, het beperkt aantal en benoemingsmechanisme, de "intuïtu persoonae"-gesteldheid van de cliënteel, enz.?).

⁴ Zie hierover G. VAN DIEVOET, "Professioneel recht van de advocaat, Overzicht van regeling en rechtspraak (1957-1966)", nr. 2, T.P.R., 1968, 253, met verwijzing naar P. VERMEYLEN, *Règles et usages*, nr. 1837-38.

⁵ 28 juni 1973, *Informatieblad*, Orde van Advocaten te Brussel, juni 1974, p. 22. De voorwaarden waaraan de associaties moeten voldoen verschillen van balie tot balie.

niettemin bepalen dat het een vennoot niet toegestaan is een zaak te aanvaarden indien de meerderheid van de vennoten er zich tegen verzet (art. 61);

— de statuten mogen het persoonlijk karakter van de betrekkingen tussen de advocaat en zijn cliënt niet ongunstig wijzigen, noch toestaan dat een nieuw lid, dat niet door alle vennoten zou aanvaard zijn van de associatie deel zou mogen uitmaken;

— de vennoten zullen zich ervan onthouden op te treden, als advocaat, in het voordeel van een partij wier belangen strijdig zouden zijn met die van een cliënt van de associatie of van een cliënt van een van haar leden.

Bepaalde regelen die aldus zijn uitgedacht met het oog op een associatie tussen advocaten onderling kunnen als leidraad dienen voor de associatie tussen advocaten en notarissen. Het moet mogelijk zijn dat door een gemengde commissie (notarissen en advocaten) een basisreglement voor de interprofessionele associatie wordt uitgewerkt waarbij rekening wordt gehouden met de specifieke vereisten, eigen aan elk der twee beroepen.

Hoewel de deontologische regelen geen onoverkoombare hinderpaal lijken voor de interprofessionele associatie, zal de naleving van deze regelen op sommige punten delicaat zijn en bijzondere waakzaamheid vergen. Men denke onder meer aan het waarborgen van vrije keuze van de cliënt, en aan de tegenstrijdigheid van belangen die in een interprofessionele associatie, gezien de eigenheid der functies van beide soorten beroepen, vlug tot problemen kan leiden.

5. Een vraag die moet gesteld worden is hoe en door wie de tucht gehandhaafd zal worden⁶. Het beantwoorden van die vraag wordt nog moeilijker indien men zou aannemen dat de interprofessionele associatie als dusdanig beide beroepen uitoefent zij het door bemiddeling van een van haar leden die beantwoordt aan de nodige vereisten⁷. Het komt ons voor dat de advocaten moeilijk zouden kunnen aanvaarden dat zij, wegens het karakter van "openbaar ambtenaar" van hun eventuele associé-notaris, in enige mate onttrokken zouden worden aan hun normale tuchtinstanties (raden van de Orde en tuchtraden van beroep, voorgezeten door de eerste voorzitter van het hof van beroep), laat staan zouden onderworpen worden aan enige controle door de uitvoerende macht.

Het lijkt wel denkbaar en aangewezen dat de Raad van de Orde bij het beoordelen van de handelwijze van een advocaat, lid van een associatie met notarissen, eventueel het advies inwint van notarissen. De vraag kan zelfs gesteld worden of er in bepaalde gevallen geen gemengde tuchtraden zouden moeten worden opgericht.

6. Het verschil tussen het beroep van notaris en dat van advocaat stemt toch tot nadenken en moet ons bewust maken van bepaalde risico's bij een interprofessionele associatie.

Het beroep van advocaat is wellicht het vrij beroep bij uitstek, niet alleen omdat de beroepsbeoefenaar het op zelfstandige wijze, vrij ten overstaan van zijn gelijken, kan beoefenen, maar ook omdat de dienstverlening zelf steeds steunt op de vrije keuze van de cliënt en de vrije aanvaarding door de advocaat.

Het recht van vrije keuze van advocaat is een recht dat in een democratische rechtsorde als natuurlijk uitvloeisel van de fundamentele vrijheden en rechten van de rechtsorderhorige moet worden beschouwd. Men kan slechts zeker zijn dat zijn persoonlijke rechten en vrijheden geëerbiedigd worden, indien men ter bescherming of verdediging van zijn rechten en vrijheden volkomen vrij een vertrouwensman

⁶ Zie preadvies van professor Van Hoestenberghé en mevrouw Lagae.

⁷ Ontwerp van organieke wet betreffende de burgerlijke professionele en interprofessionele vennootschappen (genoemd: ontwerp-Olivier), artt. 1 en 2.

kan kiezen die voldoet aan de wettelijke voorschriften, van wie men weet dat hij deze taak op zich kan nemen in volkomen onafhankelijkheid en vrijheid en zonder op welke wijze ook aan een derde, zij het een enkeling of de staat, verantwoording verschuldigd te zijn.

De notaris daarentegen is wezenlijk een "openbaar ambtenaar"⁸. Al oefent de notaris zijn taak zelfstandig uit, van een waarachtige onafhankelijkheid kan geen sprake zijn: er is van bij de benoeming een onmiskenbare band met de overheid die in verschillende wettelijke bepalingen tot uiting komt.

Het gevaar is derhalve niet denkbeeldig dat, als de interprofessionele associatie bij kaderwet georganiseerd wordt en bij koninklijk besluit verder gereguleerd wordt, de overheid in haar bezorgdheid haar gezag over haar "openbare ambtenaren" te handhaven, onrechtstreeks een invloed gaat uitoefenen op de beroepsuitoefening van de advocaten die met de notaris in vennootschapsverband samenwerken. Aldus zal onder meer moeten voorkomen worden dat door het voeren van een bepaalde benoemingspolitiek de overheid de ontwikkeling van de interprofessionele vennootschappen zou controleren.

7. Wat de vorm van een dergelijke interprofessionele associatie betreft wordt verwezen naar de uiteenzetting van notaris Bouckaert. Het lijkt nuttig ook hier te herinneren aan de toestand op het vlak der associatie tussen advocaten. Het reglement van de balie te Brussel laat het oprichten toe van "burgerlijke vennootschappen". Een veel geciteerde blijkbaar alleenstaande uitspraak van de Raad van de Orde van Charleroi van 10 mei 1966 stond de associaties toe de vorm van een P.V.B.A. of een V.O.F. aan te nemen⁹. Laatstgenoemde vorm werd ook voorgestaan door de Unie van Belgische Advocaten op haar Congres te Bergen (1969)¹⁰.

De vraag blijft nog of, voor het goed functioneren van een associatie, de rechtspersoonlijkheid wenselijk of noodzakelijk is. Zelfs indien men de richting zou uitgaan van een nieuwe soort vennootschap met rechtspersoonlijkheid zoals voorgestaan in het ontwerp-Olivier, lijkt het aangewezen, des te meer daar bedoeld ontwerp van organieke wet op menig punt voor kritiek vatbaar is, deze vorm niet "op te leggen" aan al diegenen die een professionele of interprofessionele associatie willen aangaan maar ze alleen als een "mogelijkheid" voor te stellen.

8. Nu de stap naar de interne professionele associatie reeds relatief moeilijk gezet wordt, moet men zich weinig illusies maken over de moeilijkheden en psychologische weerstand waarmee een geordende interprofessionele samenwerking voor beide beroepsgroepen gepaard zal gaan.

Het spreekt vanzelf dat het onverantwoord zou zijn louter uit hang naar vernieuwing het interprofessionalisme te propageren. Zelfs het buitenlandse voorbeeld zou niet voldoende zijn als motivering.

Het belang van de rechtzoekenden en het objectieve beroepsbelang alleen kunnen de motieven zijn die een dergelijke ingrijpende verandering in de professionele praktijk wettigen.

Het onderzoek dat de verschillende referaathouders in dit verband deden, blijkt positief te zijn: zowel uit het oogpunt

⁸ Zie hierover CHR. DE WULF, "Ons onontbeerlijk notariaat en de afwezigheid van het notarisambt in de Engelse-Amerikaanse rechtsbedeling", T.P.R., 1974, 621 (643-644: "Het is ongewenst om (...) van het notariaat een vrij en open beroep te maken").

⁹ Bij een vroegere beslissing van 5 mei 1970 was ook door de Raad van Orde te Brussel de vorm van een V.O.F. toegelaten.

¹⁰ Geciteerd door STEENBERGEN, "Professionele vennootschappen, het aanwenden van vennootschapsvormen bij de uitoefening van een vrij beroep", T.P.R., 1974, 236.

¹¹ Resoluties in J.T., 1969, 556.

van de beroepsorganisatie als uit het oogpunt van dienstverlening, vormt de samenwerking tussen advocaten en notarissen in associatieverband een zinvolle en verantwoorde werkhypothese. In de verschillende referaten komen de praktische voordelen die deze samenwerking kan bieden naar voren.

9. Terwijl bij onze noorderburen de gedachten reeds uitgaan naar de samenwerking met andere disciplines, is in België de interprofessionele vennootschap nog maar een werkhypothese.

Bij de ontwikkeling van deze werkhypothese kan men een dubbel standpunt innemen.

Enerzijds kan men het samengaan van beide beroepen in één dienstverleningsverband pogen te organiseren binnen de bestaande structuren en beroepsregelen. Anderzijds kan men evenwel op een totaal nieuwe basis gaan denken en onderzoeken of de behoeften die tot samenwerking doen besluiten, zelf niet tot verdergaande gevolgtrekkingen nopen.

Uitgaande van de veronderstelling dat een cliënt een zaak aan een interprofessionele associatie toevertrouwt in de hoop een volledige service te krijgen, moet de vraag worden gesteld of men werkelijk van een volledige service kan spreken als bijvoorbeeld de beperking van de territoriale bevoegdheid van de notaris het toch nodig maakt een beroep te doen op een niet-geassocieerde notaris in een ander arrondissement. Dit zal bv. het geval zijn telkens als er tot uitvoerend beslag overgegaan moet worden op onroerende goederen van een schuldenaar die in verschillende arrondissementen gelegen zijn en er tussen deze beslagen geen samenhang wordt aanvaard.

Voor de aanpak der werkhypothese lijkt het dan ook noodzakelijk een fundamentele optie te maken: is het voldoende te zoeken naar nieuwe praktijkvormen met behoud van de traditionele regelen of wil men de kans grijpen om beide types van rechtspractici, waar het wenselijk blijkt, op moderne basis te vernieuwen en deze vernieuwing gestalte te laten vinden in aangepaste samenwerkingsvormen.

Het ontwerp van organieke wet betreffende de burgerlijke professionele en interprofessionele vennootschappen voorziet in de mogelijkheid tot wijzigen van de wettelijke bepalingen waaraan de beroepen onderworpen zijn. Art. 4 van dit ontwerp bepaalt dat de Koning bij een in Ministerraad overlegd besluit, dat door de Wetgevende Kamers bekrachtigd wordt, wijzigingen kan aanbrengen in de wettelijke bepalingen die een bepaald beroep thans regelen, ten einde de wet te kunnen toepassen op dit bepaald beroep.

Al moet men aannemen dat de bevoegdheid van de Koning ten deze beperkt is en eerder restrictief moet worden opgevat, toch wijst de tekst van het ontworpen art. 4 erop dat de idee ingang vindt dat bepaalde beroepsregelen gewijzigd dienen te worden om het beroep zelf aan de meer moderne praktijkbehoeften aan te passen. Wellicht is dit toch een teken dat de tijd rijp is om in het licht van de vraag naar samenwerking tussen notarissen en advocaten de beroepsregelen van beide beroepen opnieuw te onderzoeken¹². In elk geval zou de mogelijke associatie tussen advocaten en notarissen moeten uitmonden in betere rechtshulp voor de rechtzoekenden en in het bijzonder voor de minbedeelden.

Ludovic DE GRUYSE

Advocaat bij het Hof
van Cassatie

Luk DE SCHRIJVER

Advocaat aan de
Balie te Gent

¹² In verband met de wettelijke bepalingen waaraan het beroep van advocaat onderworpen is, moet gewezen worden op artikel 437 Ger.W. dat het beroep van advocaat onvereenigbaar acht onder meer met dat van notaris. Voor zover men aanneemt dat de interprofessionele associatie niet als dusdanig het beroep van notaris of advocaat uitoefent, lijkt deze wetsbepaling een dergelijke associatie niet in de weg te staan op voorwaarde dat de functies van advocaat en van notaris niet door dezelfde persoon worden uitgeoefend. Dit is vatbaar voor discussie.